

**TÜRK VE IRAK HUKUKUNDA EVLENME YOLUYLA
VATANDAŞLIĞIN KAZANILMASI**

Arshed Hikmat Abdulhakeem ALKHALIDI

**Yüksek Lisans Tezi
Doç. Dr. Salimya GANIYEVA
Özel Hukuk Ana Bilim Dalı
2024
Her Hakkı Saklıdır**

T.C.
ATATÜRK ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
ÖZEL HUKUK ANA BİLİM DALI

Arshed Hikmat Abdulhakeem ALKHALIDI

TÜRK VE İRAK HUKUKUNDA EVLENME YOLUYLA
VATANDAŞLIĞIN KAZANILMASI

YÜKSEK LİSANS TEZİ

TEZ YÖNETİCİSİ
Doç. Dr. Salimya GANIYEVA

ERZURUM-2024

TEZ BEYAN FORMU

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

BİLDİRİM

Atatürk Üniversitesi Lisansüstü Eğitim ve Öğretim Uygulama Esaslarının ilgili maddelerine göre hazırlamış olduğum "...TÜRK VE IRAK HUKUKUNDA EVLENME YOLUYLA VATANDAŞLIĞIN KAZANILMASI" adlı tezin/raporun tamamen kendi çalışmam olduğunu ve her alıntıya kaynak gösterdiğimi taahhüt eder, tezimin/raporumun kâğıt ve elektronik kopyalarının aşağıda belirttiğim koşullarda saklanmasına izin verdiğimi onaylarım.

Gereğini bilgilerinize arz ederim *.

- Tezimin/Raporumun tamamı her yerden erişime açılabilir.
- Tezimin/Raporumun makale için **altı ay**, patent için **iki yıl** süreyle erişiminin ertelenmesini istiyorum.

[12.6.2024]

Arshed Hikmat Abdulhakeem
ALKHALIDI

Aslı ıslak imzalıdır

* LİSANSÜSTÜ TEZLERİN ELEKTRONİK ORTAMDA TOPLANMASI, DÜZENLENMESİ VE ERİŞİME AÇILMASINA İLİŞKİN YÖNERGE

.... ..

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

Çeşitli ve Son Hükümler

Lisansüstü tezlerin erişime açılmasının ertelenmesi **MADDE 6- (1)** Lisansüstü teze ilgili **patent başvurusu yapılması veya patent alma sürecinin devam etmesi durumunda**, tez danışmanının önerisi ve enstitü anabilim dalının uygun görüşü üzerine enstitü veya fakülte yönetim kurulu **iki yıl süre ile tezin erişime açılmasının ertelenmesine karar verilir.**

(2) Yeni teknik, materyal ve metotların kullanıldığı, henüz **makaleye dönüşmemiş veya patent gibi yöntemlerle korunmamış** ve internette paylaşılması durumunda 3. şahıslara veya kurumlara haksız kazanç imkanı oluşturabilecek bilgi ve bulguları içeren tezler hakkında tez danışmanının önerisi ve enstitü anabilim dalının uygun görüşü üzerine enstitü veya fakülte yönetim kurulunun gerekçeli kararı ile **altı ayı aşmamak üzere tezin erişime açılması engellenebilir.**

Gizlilik dereceli tezler MADDE 7- (1) Ulusal çıkarları veya güvenliği ilgilendiren, emniyet, istihbarat, savunma ve güvenlik, sağlık vb. konulara ilişkin lisansüstü tezlerle ilgili gizlilik kararı, tezin yapıldığı kurum tarafından verilir. Kurum ve kuruluşlarla yapılan işbirliği protokolü çerçevesinde hazırlanan lisansüstü tezlere ilişkin gizlilik kararı ise, ilgili kurum ve kuruluşun önerisi ile enstitü veya fakültenin uygun görüşü üzerine üniversite yönetim kurulu tarafından verilir. Gizlilik kararı verilen tezler Yükseköğretim Kuruluna bildirilir.

(2) Gizlilik kararı verilen tezler gizlilik süresince enstitü veya fakülte tarafından gizlilik kuralları çerçevesinde muhafaza edilir, gizlilik kararının kaldırılması halinde Tez Otomasyon Sistemine yüklenir.

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

Graduate School of Social Sciences

TEZ KABUL TUTANAĞI

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

Doç. Dr. Salimya GANIYEVA danışmanlığında, Arshed Hikmat ABDULHAKEEM tarafından hazırlanan bu çalışma 12 / 06 / 2024 tarihinde aşağıda isimleri yazılı jüri tarafından. Özel Hukuk Anabilim Dalı'nda Yüksek Lisans Tezi olarak kabul edilmiştir.

Başkan : Doç. Dr. Salimya GANIYEVA

İmza: Aslı ıslak imzalıdır

Jüri Üyesi :Dr. Öğr. Üyesi Muhammed NURVERDİ

İmza: Aslı ıslak imzalıdır

Jüri Üyesi : Dr. Öğr. Üyesi Bahar KÜPE

İmza: Aslı ıslak imzalıdır

Aslı ıslak imzalıdır

Prof. Dr. Sait UYLAŞ

Enstitü Müdürü

İÇİNDEKİLER

ÖZET	V
ABSTRACT	VI
KISALTMALAR DİZİNİ	VII
GİRİŞ	1

BİRİNCİ BÖLÜM**TÜRK VE IRAK HUKUKUNDA EVLENME VE VATANDAŞLIK KAVRAMI
VE BUNA İLİŞKİN GENEL ESASLAR**

1.1. TÜRK HUKUKUNDA EVLENME VE VATANDAŞLIK KAVRAMI	5
1.1.1. Genel Olarak Evlenme Kavramı	5
1.1.2. Evlenmenin Tanımı	7
1.1.3. Evlenmenin Hukuki Niteliği	8
1.1.4. Evlenmenin Şartları.....	10
1.1.4.1. Evlenmenin Maddi Şartları.....	11
1.1.4.2. Evlenmenin Şekli Şartları.....	14
1.2. VATANDAŞLIK KAVRAMI	15
1.2.1. Anayasada Vatandaşlığın Düzenlenmesi	16
1.2.2. Türk Hukukunda Vatandaşlığın Tanımı.....	17
1.2.3. Vatandaşlığın Hukuki Niteliği	18
1.2.4. Vatandaşlığın Kazanımı	19
1.2.4.1. Asli Vatandaşlık	19
1.2.4.2. Soy Bağı (Kan) Esası (<i>Jure Sanguinis</i>).....	20
1.2.4.3. Doğum Yeri (Toprak) Esası (<i>Jure Soli</i>)	21
1.2.4.4. Karma Esası.....	23
1.2.4.5. Sonradan Kazanılan Vatandaşlık.....	23
1.3. IRAK HUKUKUNDA EVLENME VE VATANDAŞLIK KAVRAMI	24
1.3.1. Evlenmenin Tanımı	25
1.3.2. Evlenmenin Şartları.....	26
1.3.2.1. Teklif ve Kabul.....	26

1.3.2.2. Tanıkların Katılımı	26
1.3.2.3. Evlenme Yaşı.....	26
1.3.2.4. Akıl Hastalığının Olmaması	27
1.4. VATANDAŞLIK KAVRAMI	27
1.4.1. Anayasada Vatandaşlığın Düzenlenmesi	27
1.4.2. Irak Hukukunda Vatandaşlığın Tanımı	27
1.4.3. Vatandaşlığın Kazanımı	28
1.4.3.1. Asli Vatandaşlık	28
1.4.3.1.1. Soy Bağı (Kan) Esası	28
1.4.3.1.2. Doğum Yeri (Toprak) Esası.....	28
1.4.3.1.3. Karma Esas	28
1.4.3.2. Sonradan (Müktesep) Kazanılan Vatandaşlık	29
1.5. EVLENMENİN VATANDAŞLIĞA ETKİSİ	29
1.5.1. Milletlerarası Sözleşmelerde	29
1.5.1.1. 1930 Tarihli Vatandaşlık Kanunları İhtilâflarına İlişkin Çeşitli Meseleler Hakkında Lahey Sözleşmesi.....	29
1.5.1.2. 1957 Tarihli Evli Kadınların Tâbiyetine İlişkin Sözleşme.....	31
1.5.1.3. 1979 Tarihli Kadınlara Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Önlenmesi Sözleşmesi	32
1.5.1.4. 1997 Tarihli Avrupa Vatandaşlık Sözleşmesi	33
1.5.2. Türk ve Irak Hukukunda	34
1.5.2.1. Türk Hukukunda.....	35
1.5.2.2. Irak Hukukunda	35

İKİNCİ BÖLÜM

TÜRK VE IRAK VATANDAŞLIK HUKUKUNDA EVLENME İLE VATANDAŞLIĞIN KAZANIMI

2.1. TÜRK VATANDAŞLIK HUKUKUNDA EVLENME İLE VATANDAŞLIĞIN KAZANIMI	36
2.1.1. Türk Vatandaşlık Hukukunda Evlenme İle Vatandaşlığın Kazanılmasının Tarihi Gelişimi	36
2.1.1.1. 1869 Tarihli Tabiiyet-i Osmaniye'ye Dair Nizamname.....	36

2.1.1.2. 1928 Tarihli ve 1312 Sayılı Türk Vatandaşlığı Kanunu	38
2.1.1.3. 1964 Tarihli ve 403 Sayılı Türk Vatandaşlığı Kanunu	39
2.1.2. 2009 Tarihli ve 5901 Sayılı Türk Vatandaşlığı Kanunu'nda Evlenme ile Vatandaşlığın Kazanılması.....	41
2.1.2.1. Şartları	42
2.1.2.1.1. Ön Şartlar	47
2.1.2.1.1.1. Üç Yıldan Beri Evli Olmak.....	47
2.1.2.1.1.2. Evliliğin Devam Ediyor Olması.....	48
2.1.2.1.2. Asıl Şartlar	49
2.1.2.1.2.1. Aile Birliği İçinde Yaşama	49
2.1.2.1.2.2. Evlilik Birliği ile Bağdaşmayacak Bir Faaliyette Bulunmama.....	50
2.1.2.1.2.3. Millî Güvenlik ve Kamu Düzeni Bakımından Engel Teşkil Edecek Bir Hâli Bulunmama	50
2.1.2.2. Özel Durumlar	53
2.1.2.2.1. Türk Vatandaşı Eşin Ölümü	54
2.1.2.2.2. Butlan Kararının Evlenme ile Kazanılan Vatandaşlığa Etkisi.....	54
2.2. IRAK VATANDAŞLIK HUKUKUNDA EVLENME İLE VATANDAŞLIĞIN KAZANIMI	55
2.2.1. Irak Vatandaşlık Hukukunda Evlenme ile Vatandaşlığın Kazanılmasının Tarihi Gelişimi	55
2.2.1.1. 1924 Tarihli Vatandaşlık Kanunu	56
2.2.1.2. 1963 Tarihli Vatandaşlık Kanunu	56
2.2.2. 2006 Tarihli Vatandaşlık Kanunu	57
2.3. ŞARTLARI	57
2.3.1. Ön Şartlar	57
2.3.2. Asıl Şartlar.....	58
2.3.3. Özel Durumlar.....	59
2.4. IRAK HUKUKUNDA EVLENMENİN BUTLANI VEYA İPTALİNİN EVLENME İLE KAZANILAN VATANDAŞLIĞA ETKİSİ.....	59
2.5. TÜRK VE IRAK VATANDAŞLIK HUKUKUNDA EVLENME YOLUYLA KAZANILAN VATANDAŞLIK BAKIMINDAN BENZERLİKLER VE FARKLILIKLAR	59

ÖZET**YÜKSEK LİSANS TEZİ****TÜRK VE İRAK HUKUKUNDA EVLENME YOLUYLA VATANDAŞLIĞIN
KAZANILMASI****Arshed Hikmat Abdulhakeem ALKHALIDI****Tez Danışmanı: Doç. Dr. Salimya GANIYEVA****2024, 71 Sayfa****Jüri: Doç. Dr. Salimya GANIYEVA
Jüri Üyesi: Dr. Öğt. Üyesi Muhammed NURVERDİ
Jüri Üyesi: Dr. Öğt. Üyesi Bahar KÜPE**

Çalışmamızda Türk ve Irak hukukunda evlenme yoluyla vatandaşlığın kazanılması ele alınıp bu bağlamda iki ülkenin vatandaşlık hukukunda yer alan esaslar incelenmiştir. Bu bağlamda tezimizin ilk bölümünde öncelikle Türk ve Irak hukukunda evlenme ve vatandaşlık kurumları tanımlanmış ve bu kurumların hukuki nitelikleri, şartları ve evliliğe ilişkin yasal düzenlemeler incelenmiştir.

Çalışmamızın ikinci bölümünde ise, Türk ve Irak hukukunda evlenme yoluyla vatandaşlık kazanma süreçlerinin tarihsel gelişimi ve bu süreçlerin her iki ülkedeki yasal çerçeveleri üzerine derinlemesine bir analiz sunulmaktadır. Bu bölüm, evlenme yoluyla vatandaşlık kazanmanın yasal prosedürlerini, bu sürecin vatandaşlık hukukuna etkilerini ve evlenme yoluyla kazanılan vatandaşlığın sosyal, hukuki ve politik bağlamlarda nasıl işlediğini açıklamaktadır. Ayrıca çalışmamızda, evlenme yoluyla vatandaşlık kazanımının uluslararası hukuk normları ve çeşitli uluslararası sözleşmelerle nasıl şekillendiği de belirtilip, bu süreçlerin çeşitli milletlerarası sözleşmelerle nasıl uyum sağladığı veya bu sözleşmelerden nasıl etkilendiği de gösterilmiştir.

Son olarak çalışmamızda, Türk ve Irak hukukunda evlenme yoluyla vatandaşlık kazanmanın çok katmanlı bir konu olduğunu, bu sürecin sadece yasal düzenlemelerle sınırlı olmadığını, aynı zamanda sosyal, kültürel ve politik faktörlerle de şekillendiğinin ortaya konulmasına gayret edilmiştir. Bu çalışmanın, her iki ülke hukuku açısından da faydalı olabileceğini umuyoruz.

Anahtar Kelimeler: Türk hukuku, Irak hukuku, evlenme, vatandaşlık.

ABSTRACT

MASTER THESIS

TURKISH AND IRAQI LAW ACQUISITION OF CITIZENSHIP THROUGH MARRIAGE

Arshed Hikmat Abdulhakeem ALKHALIDI

Advisor: Assoc. Prof. Dr.. Salimya GANIYEVA

2024, 71 Pages

Jury: Assoc. Prof. Dr. Salimya GANIYEVA

Assoc. Prof Dr. Muhammed NURVERDİ

Assoc. Prof Dr. Bahar KÜPE

In our study, the acquisition of citizenship through marriage in Turkish and Iraqi law is discussed and in this context, the principles in the citizenship law of the two countries are examined. In this context, in the first part of our thesis, the institutions of marriage and citizenship in Turkish and Iraqi law are defined and the legal qualifications, conditions and legal regulations regarding marriage are examined.

In the second part of our study, an in-depth analysis is presented on the historical development of the processes of acquiring citizenship through marriage in Turkish and Iraqi law and the legal frameworks of these processes in both countries. This part explains the legal procedures of acquiring citizenship through marriage, the effects of this process on citizenship law and how citizenship acquired through marriage functions in social, legal and political contexts. In addition, the study also indicates how the acquisition of citizenship through marriage is shaped by international legal norms and various international conventions, and shows how these processes are harmonised with or affected by various international conventions.

Finally, this study has endeavoured to demonstrate that the acquisition of citizenship through marriage in Turkish and Iraqi law is a multi-layered issue and that this process is not only limited to legal regulations, but also shaped by social, cultural and political factors. We hope that this study will be useful for the law of both countries.

Key Words: Turkish law, Iraqi law, marriage, citizenship.

2.5.1. Benzerlikler	59
2.5.2. Farklılıklar	61
SONUÇ	63
KAYNAKÇA	66
ÖZGEÇMİŞ	71

KISALTMALAR DİZİNİ

AİHM	: Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi
AYM	: Anayasa Mahkemesi
B	: Baskı
Bkz	: Bakınız
C	: Cilt
CEDAW	: Kadınlara Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Önlenmesi Sözleşmesi
dn	: Dipnot
Ed	: Editör
HD	: Hukuk Dairesi
HFD	: Hukuk Fakültesi Dergisi
IVK	: Irak Vatandaşlığı Kanunu
MÖHUK	: Milletlerarası Özel Hukuk ve Usul Hukuku Hakkında Kanun
S	: Sayı
TBMM	: Türkiye Büyük Millet Meclisi
TMK	: Türk Medeni Kanunu
TVK	: Türk Vatandaşlığı Kanunu
TVKUY	: Türk Vatandaşlık Kanununun Uygulanmasına İlişkin Yönetmelik
vd	: Ve devamı

GİRİŞ

Vatandaşlığı, bir bireyin bir devlete olan aidiyetini gösteren bir kavram olarak ifade etmek mümkündür. Aidiyet kavramı ise bireyin devleti kurmuş olan insan topluluğunun veya o devleti kurmuş olan milletin bir parçası, bir ferdi olmasını ifade eder. Bir başka ifade ile tâbiyet şey veya kişinin belli bir devlet ile olan hukuksal bağıını belirtmek için kullanılmasına rağmen, vatandaşlık sadece gerçek kişilerin bir devlet ile olan siyasi ve hukuki bağlarını dile getirmek için kullanılır. Bu itibarla bir topluma veya bir devlete olan aidiyeti belirlemede olan vatandaşlık kavramı kişiye ait olan hukuki bir özellik olarak önem arz etmektedir. Nitekim bu özelliği ile vatandaşlık aynı zamanda belirli bir devletin vatandaşlarını, o devletin vatandaşı olmayan yabancılardan ayırmaktadır¹.

Bir devletin vatandaşları, yani o devletin nüfusunu oluşturan bireyler, devlet ile siyasi ve hukuki bir bağ kurmaktadır. Bu bağ, vatandaşlık kavramı ile ifade edilir ve bu kavram, devlet ile bireyler arasındaki ilişkinin temelini oluşturmaktadır².

Bu açıdan bakıldığında, tâbiyet kavramının vatandaşlık kavramı yerine kullanılabilmesi söylenebilir. Fakat bu durumun tam tersi olarak vatandaşlık kavramının yerine tâbiyet kavramı yerine kullanılması ise her zaman doğru olmayacaktır. Buradan hareketle tâbiyet kavramını bir üst kavram olarak, vatandaşlık kavramının ise sadece gerçek kişilere yönelik kısmı ifade eden alt kavramdır. Farklı bir ifade ile gerçek kişiler dışında kalan ve belli bir devletle bağlantılı olan tüzel kişiler veya gemiler bakımından siyasî bağdan bahsedilemeyeceği için, bunların vatandaşlığından da bahsedebilme imkânı yoktur³. Bu bağlamda tâbiyet kavramı, daha geniş ve üst kavram olarak hem bireyler (gerçek kişiler) hem de tüzel kişiler ile nesnelere bir devlete olan aidiyetini belirten bir terim olarak karşımıza çıkmaktadır. Öte yandan vatandaşlık, yalnızca gerçek kişilerin belirli bir devletle kurduğu siyasi ve hukuki ilişkiyi tanımlar. Türkiye'nin hukuk sisteminde de genellikle bu ayırım kabul edilmiş ve bu yönde bir yaklaşım benimsenmiştir⁴.

¹ Ergin Nomer, *Türk Vatandaşlık Hukuku*, (26. B), Filiz Kitabevi, İstanbul, 2019, 3; B. Bahadır Erdem, *Türk Vatandaşlık Hukuku*, (2. Baskı), Beta, İstanbul 2017, 3; Vahit Doğan, Alper Çağrı Yılmaz, Lale Ayhan İzmirli *Türk Vatandaşlık Hukuku*, (19. B), Rehber Yayıncılık, Ankara, 2023, 5.

² Doğan, Yılmaz, Ayhan İzmirli, 1.

³ Doğan, Yılmaz, Ayhan İzmirli, 5.

⁴ Rona Aybay, Nimet Özbek, Gizem Ersen Perçin, *Vatandaşlık Hukuku*, Ankara 2019.

Vatandaşlık, genel olarak iki temel yolla kazanılabilmektedir: doğumla ya da sonradan. Doğum yoluyla edinilen vatandaşlık, genetik bağlara (*jus sanguinis*) ya da doğum yerine (*jus soli*) istinat etmektedir. Diğer yandan sonradan kazanılan vatandaşlık ise yetkili makamın kararı, seçim haklarının kullanılması veya kanuni düzenlemeler gibi çeşitli yollarla kazanılabilmektedir⁵.

Çağımızda, vatandaşlığın sonradan kazanılması genellikle bir ülkede belirli bir süre yaşayanlara, o ülkenin vatandaşlarıyla evlenenlere veya bir vatandaş tarafından evlat edinilen kişilere özel şartlar altında sağlanan bir hukuki hak olarak karşımıza çıkmaktadır. Ayrıca, ülkenin özel durumlarına ve kişinin şartlarına bağlı olarak, bazı istisnai durumlarda, genel kuralların dışında kalarak vatandaşlığın verilmesi de mümkün olabilmektedir. Dolayısıyla her devlet, vatandaşlık mevzuatını kabul ederken tüm hususları dikkate alarak sonradan kazanılan vatandaşlığını şekillendirmektedir. Bu durum evlenme yoluyla kazanılan vatandaşlık için de söz konusu olmaktadır ki bu durum Türkiye ve Irak için de böyledir.

Çalışmamızda, sonradan vatandaşlık kazanmanın yollarından biri olan evlenme ile Türk ve Irak vatandaşlığının edinilmesi ele alınacak ve evlenme yoluyla vatandaşlık kazanımı sürecinde evliliğin vatandaşlığa etkisi irdelenecektir. Bu bağlamda, bir devletin evlenme ile vatandaşlık kazanımına dair kuralları, vatandaşlık anlayışı ve vatandaşlarının yabancılarla evlenmelerine ilişkin yaklaşımları incelenecektir.

Vatandaşlık hukuku içerisinde evlilik, vatandaşlık kurumunun ortaya çıkışından bu yana, vatandaşlık kazanılması veya kaybedilmesi üzerinde etkili olan önemli bir hukuki ilişki olarak kabul edilmektedir. İlk vatandaşlık yasalarında, aile birliğinin kurulmasıyla eşlerin, ailede tek tabiiyet ilkesi gereği vatandaşlık durumlarının birleşmesi ön plana çıkarılırken, zamanla sosyal, ekonomik ve kültürel değişimler vatandaşlık hukukunu da etkilemiştir. Bu süreçte, vatandaşlık hukukundaki yeniliklerde vatandaşlık statüsünün bağımsızlığı daha baskın bir rol oynamıştır. Buna göre de farklı vatandaşlıklara sahip olan bireyler arası etkileşim de artmaktayken, değişik vatandaşlığa sahip olan kişiler arası gerçekleşmekte olan evlilik sayısı da günden güne artmaktadır. Türk vatandaşlık hukukunun temel prensipleri 1982 tarihli Anayasada⁶ belirlenmiş olduğundan, bu konuda

⁵ Gülin Güngör, *Tâbiyet Hukuku*, (8. B), Yetkin Yayınları, Ankara 2020, 2 (Tâbiyet).

⁶ RG: 9/11/1982; 17863.

yapılacak araştırma ve değerlendirmeler Anayasanın ilgili maddeleri doğrultusunda 5901 sayılı ve 2009 tarihli Türk Vatandaşlığı Kanunu (TVK)⁷ çerçevesinde yapılacaktır.⁸

Evlenme yoluyla vatandaşlığın kazanılması Türk hukuku açısından değerlendirildiğinde, bu konunun tarihsel süreci de dikkat çekmektedir. Zira Osmanlı Devleti'nden günümüze kadar evlenme ile kazanılan vatandaşlık birkaç kez değişikliğe uğradıktan sonra, günümüzde 5901 sayılı TVK'nın 16. maddesinde düzenlenmektedir. Hükme göre: *“(1) Bir Türk vatandaşı ile evlenme doğrudan Türk vatandaşlığını kazandırmaz. Ancak bir Türk vatandaşı ile en az üç yıldan beri evli olan ve evliliği devam eden yabancılar Türk vatandaşlığını kazanmak üzere başvuruda bulunabilir.”* Hükümün devamında ise yabancı eşin yerine getirmesi gereken şartlar belirtilmiştir. Burada dikkat çeken husus ise, bir Türk vatandaşı ile evlenmenin doğrudan Türk vatandaşlığını kazandırmayacağı ve Kanunda belirtilen şartların yerine getirilmesidir.

Konuya Irak Hukuku açısından bakıldığında da Türk hukukunda olduğu gibi, Irak hukukunda da evlenme ile kazanılan vatandaşlığın tarihi süreci dikkat çekmekte ve bu hususta birkaç kez değişikliklerin yapıldığı görülmektedir. Nitekim konunun önemine dikkat çekerek çalışmamızda, evlenme ile kazanılan vatandaşlık Türk ve Irak hukuku ekseninde değerlendirilecektir. Zira günümüzde hem Türkiye'de⁹ hem de Irak'ta kayda değer sayıda yabancı uyruklu kişilerle evliliklerin yapıldığı görülmektedir.

Çalışma iki bölümden oluşmaktadır. İlk bölümde evlilik ve vatandaşlıkla ilgili genel bilgilere yer verilecek ve bu bağlamda 4721 sayılı ve 2001 tarihli Türk Medeni Kanunu (TMK)¹⁰ ile 40 sayılı ve 1951 tarihli Irak Medeni Kanunu'ndaki¹¹ ilgili hükümlere yer verilecektir. Ayrıca, bu bölümde vatandaşlık türleri ile evlenmenin vatandaşlığa etkisi de uluslararası anlaşmalar çerçevesinde ele alınacaktır.

⁷ RG: 12/6/2009, 27256.

⁸ Erdem, 55.

⁹ Bkz. <https://www.cumhuriyet.com.tr/turkiye/galeri-2022-yilinda-turkiyede-kac-kisi-evlendi-kac-kisi-bosandi-en-cok-yabanci-damat-ve-gelin-hangi-uyruktan-oldu-2054886#photo-8> (Erişim tarihi: 07.03.2024).

¹⁰ RG: 8/12/2001, 24607.

¹¹ <https://moshri63.wordpress.com/2017/01/29/%d8%a7%d9%84%d9%85%d8%af%d9%86%d9%8a-%d8%a7%d9%84%d8%b9%d8%b1%d8%a7%d9%82%d9%8a-%d8%b1%d9%82%d9%85-40-%d9%84%d8%b3%d9%86%d8%a9-1951-%d9%88%d8%aa%d8%b9%d8%af%d9%8a%d9%84%d8%a7%d8%aa%d9%87/>

(Erişim tarihi: 21.09.2023).

Çalışmanın ikinci bölümünde ise evlenme yoluyla vatandaşlık kazanılmasının Türk ve Irak hukukundaki tarihsel gelişimine yer verildikten sonra, bu konu her iki ülkenin vatandaşlık hukuku ekseninde incelenecektir. Bu bağlamda, Türk ve Irak hukukunda evlenme yoluyla vatandaşlığın kazanılmasında öngörülen şartlar irdelenecek ve evlenme ile kazanılan vatandaşlığın usulü üzerinde de durulacaktır. İkinci bölümün son kısmında ise evlenme yoluyla kazanılan vatandaşlık iki ülke hukuku açısından karşılaştırmalı olarak değerlendirildikten sonra, buna ilişkin benzerlik ve farklılıkların ortaya konulmasına gayret edilecektir.

BİRİNCİ BÖLÜM

TÜRK VE İRAK HUKUKUNDA EVLENME VE VATANDAŞLIK KAVRAMI VE BUNA İLİŞKİN GENEL ESASLAR

Evlenme ile kazanılan vatandaşlık geçerli bir evlilik akdine istinat etmektedir. Bu durum hem Türk Hukuku hem de Irak Hukuku bakımından önem arz etmektedir. Fakat evlenme yoluyla vatandaşlığın kazanılması ele alınmadan önce, genel olarak evlenme ve vatandaşlık kurumunun Türk ve Irak hukuku bağlamında irdelenmesi yerinde olacaktır. Bu kapsamda sırasıyla Türk ve Irak hukukunda evlenme ve vatandaşlık kurumunun tanımı, hukuki niteliği ve şartlarına yer verilecektir.

1.1. TÜRK HUKUKUNDA EVLENME VE VATANDAŞLIK KAVRAMI

1.1.1. Genel Olarak Evlenme Kavramı

Evlenme kurumu, tarihin en eski zamanlarından beri insan topluluklarının temelini oluşturan sosyal bir yapıdır. Bu kurum, iki birey arasındaki duygusal, ekonomik ve sosyal ilişkilerin resmî olarak tanınması ve bu ilişkilerin toplumun norm ve değerleri çerçevesinde düzenlenmesi işlevini görür. Evlenme ve aile oluşumunun kökleri, tarihin en eski dönemlerine dayanmaktadır. Aile, tarihin her aşamasında ve farklı kültürlerde daima önemli bir yer tutmuş ve özel bir ilgi odağı olmuştur¹². Evlilik, aynı zamanda bireylerin sosyal statüsünü, miras haklarını ve aile içi rollerini belirleyen kritik bir faktördür. Antropologlar ve sosyologlar, evliliğin, toplumsal yapının korunması ve devam ettirilmesinde merkezî bir rol oynadığını vurgular. Evliliğin temel işlevlerinden biri, çocukların doğumu ve yetiştirilmesi için istikrarlı bir çerçeve sağlamaktır. Bu da, bireylerin biyolojik ve sosyal ihtiyaçlarını karşılayan, nesiller arası bilgi ve kültür aktarımını sağlayan bir yapı oluşturmaktadır¹³.

Evlilik, karı ve koca arasında tam bir birlik ve ortaklık oluşturur. Evliliğin esas gayesi, sadece fiziksel yakınlık veya maddi birliktelikten ibaret değil, eşlerin tüm varoluşlarını kapsayan, derin bir yaşam paylaşımı ve ortaklığı kurmak ve sürdürmektir.

¹² Turgut Akıntürk, *Türk Medeni Hukuku, Yeni Medeni Kanun'a Uygulanmış Aile Hukuku*, C.11, İstanbul 2002, 5.

¹³ Akıntürk, 3.

Evlilik ile eşler arasında maddi ve manevi düşünce ve duygular, kader ve amaçlar açısından ömür boyu sürecek bir ortaklık meydana gelmektedir¹⁴.

Evlilik kurumunun tarihsel ve kültürel evrimi toplumsal değişimlerle yakından ilişkilidir. Endüstri sonrası toplumlarda evlilik anlayışı, bireysel özgürlükler ve eşitlik ilkeleri doğrultusunda dönüşüm geçirmiştir. Geleneksel toplumlarda, genellikle ailelerin veya toplumun belirlediği evlilikler yerini bireylerin kendi tercihleriyle kurduğu ilişkilere bırakmıştır. Bu dönüşüm, evlilik kurumunun işlevlerini ve toplumdaki yerini yeniden şekillendirmiştir. Ayrıca, teknolojik gelişmeler ve küreselleşme, insanların birbirleriyle iletişim kurma ve etkileşimde bulunma şekillerini değiştirmiş ve bu da evlilik kurumunu etkileyen faktörleri arasında yer almıştır¹⁵.

Evlenme kurumu, insan hayatının ve toplumsal yapının vazgeçilmez bir parçasıdır. Tarihsel süreçte yaşanan değişimlerle birlikte evirilen bu kurum, toplumların kültürel, sosyal ve ekonomik yapısını yansıtan ve şekillendiren bir ayna işlevi görmektedir. Vatandaşlık hukukunda evlenme, bireylerin vatandaşlık statülerini etkileyebilecek önemli bir faktördür¹⁶. Evlilik çoğu ülkede, vatandaşlık kazanılması için bir yol olabilir. Örneğin, bir kişi yabancı bir ülke vatandaşıyla evlendikten sonra, evlilik yoluyla eşinin vatandaşlığını alabilir. Ancak bu süreç, sadece evlenmekle sınırlı değildir; genellikle belirli koşulların sağlanması da gerekmektedir. Bu koşullar ülkeden ülkeye değişiklik gösterebilir ve genellikle evlilik sonrası belirli bir süre boyunca evliliğin devam etmesi gerektiğini, evlilikten önce veya evlilik sırasında belirli prosedürlerin tamamlanması gerektiğini içerebilir. Ayrıca, evlilik yoluyla vatandaşlık kazanmak isteyen kişilerin belirli dil yeterliliği veya entegrasyon gereksinimlerini karşılaması da istenebilir. Bu koşullar, evlilikle vatandaşlık arasındaki ilişkinin dengeye oturmasını ve vatandaşlık haklarının adil bir şekilde dağıtılmasını sağlamak için uygulanır. Sonuç olarak, vatandaşlık hukukunda evlilik, bireylerin vatandaşlık statülerini etkileyen karmaşık bir süreçtir ve bu süreç, genellikle ülkenin vatandaşlık politikaları ve mevzuatı tarafından belirlenen koşullara tabidir¹⁷.

¹⁴ Feyzi Necmeddin Feyzioğlu, *Aile Hukuku Dersleri*, İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayınları, İstanbul 1971, 82.

¹⁵ Feriha Bilge Tanrıbilir, "Evlenme ve Vatandaşlık". *ÇÜHFD*, 5(1), 2020, 3024.

¹⁶ Neşe Baran Çelik, "Türk Vatandaşlığının Evlenme Yoluyla Kazanılmasında Başvuru Usulü", *International Social Sciences and Education Conference*, 2018, 320–323.

¹⁷ Rıfat Erten, "Türk Vatandaşlığı Kanunu Tasarısı'nın Türk Vatandaşlığının Kazanılmasına İlişkin

1.1.2. Evlenmenin Tanımı

Evlenme kurumu, 4721 sayılı TMK'da¹⁸ düzenlenmiş olmakla birlikte, bu kurum Kanunda tanımlanmamıştır. Buna karşın evlenme, 1985 tarihli Evlendirme Yönetmeliği'nin 2/f. maddesinde şu şekilde tanımlanmıştır: “*Evlenme, bir kadın ve bir erkeğin usulüne göre yetki verilmiş bir memur önünde bir aile kurmak amacı ile yapmış oldukları medenî hukuk sözleşmesidir*”. Hükümden de anlaşıldığı üzere, Evlendirme Yönetmeliği'nde evlenmenin akdi ya da sözleşmecî yönüne dikkat çekilmiş ve evlenmenin diğer unsurlarına da yer verilmiştir.

Bununla birlikte evlenme, doktrinde de birçok yazar¹⁹ tarafından benzer şekilde tanımlanmış ve ana hatlarıyla bu kurum doktrinde şu şekilde ifade edilmiştir: “*Cinsiyetleri farklı iki kişinin (kadın ve erkeğin), iradelerinin tam ve sürekli bir hayat ortaklığı kurmak üzere, hukukun aradığı koşullara uygun olarak birleşmesidir*”. Bu bağlamda belirtilmelidir ki hem Evlendirme Yönetmeliği hem doktrin, evlenecek kişilerin farklı cinsten, yani kadın ve erkek olması gerektiğinin altını çizmiştir. Bu nedenle bazı hukuk sistemlerinde benimsenen ve aynı cinsten olan kişilerin (eşcinsellerin) evlenmesi²⁰ (*same-sex marriage*) anlayışı Türk hukukunda reddedilmiştir.

Nitekim bu husus 4721 sayılı TMK'nın 134/1. maddesinde de yer almıştır. Hükme göre: “*Birbiriyle evlenecek erkek ve kadın, içlerinden birinin oturduğu yer evlendirme memurluğuna birlikte başvururlar*”. Yine Yargıtay kararlarında²¹ da, eşcinsel evlilikleri veya eşcinsel birlikteliklerinin, Türkiye'de hukuki sonuç bağlanılmasına uygun olmadığı belirtilmiştir. Hatta Türkiye'de evlenmek isteyen yabancı uyruklu eşcinseller, örneğin

Hükümleri Hakkında Değerlendirmeler”, *Ankara Barosu Dergisi*, 66 (4), 2008, 50.

¹⁸ RG: 8/12/2001, 24607

¹⁹ Hıvzı V, Velidedeoğlu, “Türk Medeni Hukuku”, C. II, *Aile Hukuku*, (5. B), İstanbul 1965, 45; Bülent Köprülü, Selim Kaneti, *Aile Hukuku*, (2. B), İstanbul 1989, 62; Turgut Akıntürk, Derya Ateş, “Türk Medeni Hukuku”, C. II, *Aile Hukuku*, (18. B), İstanbul 2016, 59; Aydın Zevkliler, Şeref Ertaş, Ayşe Havutçu, Damla Gürpınar, *Medeni Hukuk*, (7. B), Ankara 2012, 227; Metin İkizler, *Evlenmenin Hükümsüzlüğü*, Ankara 2012, 20.

²⁰ Konu ile ilgili geniş bilgi için bkz. Necla Öztürk, *Milletlerarası Özel Hukukta Aile Kurma Amaçlı Evlilik Benzeri Yaşam Modelleri*, Adalet Yayınevi, 2016; H. Selin Pürselim Doğan, “Almanya'da Tescil Edilmiş Eşcinsel Hayat Ortaklığında Veraset İlamının Alınması ve Bu İlama Dayanılarak Türkiye ve Almanya'da Bulunan Terekenin Paylaşılması”, *MHB*, Y. 31, S. 1, 2011, 244 vd; K. Sedat Sirmen, “Eş Cinsel Birliktelikler ve Bunların Kanunlar İhtilâfı Hukukunda Düzenlenişi”, 58 (4), 2009, 828 vd; Candan Yasan, *Milletlerarası Özel Hukukta Aynı Cinsiyetten Kişilerin Birliktelikleri*, Yetkin, Ankara 2013, ssy; Candan Yasan, “Milletlerarası Özel Hukukta Aynı Cinsiyetten Kişilerin Evliliği ve Evlilik Dışı Birliktelikleri”, *Ata Sakmar'a Armağan, GSÜ HFD*, 2011, 753 vd.

²¹ Yargıtay HGK, T. 26.5.1999, E. 9-307, K. 467; Yargıtay 2. HD, T. 21.6.1982, E. 5077, K. 5531; <http://www.kazanci.com.tr>

Belçika, Hollanda, Portekiz veya Fransa vatandaşları gibi, millî hukukları müsaade etse dahi, Türkiye’de evlenemezler, zira aksi hâlde Türk kamu düzeninin müdahalesi ile karşılaşılacaktır. Ya da Türk vatandaşının, eşcinsel evlilikleri kabul eden bir ülkede yapmış olduğu eşcinsel evlilik, Türk hukukuna göre yok hükmünde olduğu için nüfus kütüğüne tescil edilemeyecektir (Nüfus Hizmetleri Kanunu, m. 24/1).

Netice itibarıyla Türk hukukunda evlenme, bir kadın ve bir erkeğin bir hayat ortaklığı kurmak üzere iradelerini birleştirmeleri olarak tanımlanmaktadır. Bu nedenle iki erkeğin ya da iki kadının, bir arada yaşamak ve bir yaşam ortaklığını kurmak üzere yapacakları işlemi “evlenme” olarak kabul etme olanağı Türk mevzuatında yoktur. Bunun gibi, TMK’nın monogami ilkesi gereğince, bir kişinin aynı anda birden çok kimse ile evli olması da mümkün değildir²². Kanunda öngörülen koşullara uygun bir şekilde evliliğin gerçekleştirilmesi, geçerli bir evlilik olarak kabul edilmesinde önemlidir.

1.1.3. Evlenmenin Hukuki Niteliği

Türk Medeni Hukuku’nda evlilik birliği; tüzel kişiliği olmayan, mülkiyet hakkı yaratmayan, kurulması için özel bir izne gerek duymayan ancak sonlandırılması için mahkeme kararını gerektiren özel bir birlik olarak tanımlanmıştır²³. Evlenme ile eşler arasında oluşturulan ilişki yukarıda bahsedildiği üzere, sadece kişisel (manevi) ya da malvarlığına dayalı bir birlik değil, aynı zamanda aile hukukuna dair bir ilişki olarak sınıflandırılmıştır. Genel olarak evlilik ilişkisi, “*kadın ve erkek arasında hukuken tanınan ve kabul edilen bir hayat birliği*” olarak ifade edilmektedir²⁴.

Evlilik ilişkisi hem fiziksel hem de zihinsel paylaşımları içermektedir. Türk Medeni Hukuku’nda evlilik birliğinin, yani çekirdek ailenin²⁵ - evlenmeyle oluştuğu, evlenmenin sadece dinî bir boyut taşımadığı, aynı zamanda resmî ve medeni bir işlem olduğu genel olarak kabul görmektedir. Kısaca evlenme, medeni hukuka ait bir işlem olup idare

²² Zevkliler vd, 227.

²³ Serkan Ayan, *Evlilik Birliğinin Korunması*, Ankara 2004, 14.

²⁴ Hüseyin Hatemi, Rona Serozan, *Aile Hukuku*, Filiz Kitabevi, İstanbul 1993, 3-4.

²⁵ Ahmet Gökçen, *Suç İşleme ve Haysiyetsiz Hayat Sürme Sebebi ile Boşanma*, (Yüksek Lisans Tezi), İstanbul Kültür Üniversitesi, İstanbul 2021, 2.

hukukuna ait bir işlem değildir. Ancak, bu hukuki işlemin türü konusunda birlik olsa da niteliği üzerine farklı görüşler bulunmaktadır²⁶.

Evliliği bir sözleşme olarak değerlendiren görüşe göre evlenme, nişanlıların iradelerini kanunun belirlediği şekilde karşılıklı ve uyumlu bir biçimde ifade etmeleriyle gerçekleşmektedir. Evlenme sözleşmesinin kurulmasında, yetkili memurun açıklaması, aslında kurucu bir unsurla değil, daha çok resmî bir onay işlevi görmektedir. Bu sözleşmeden, eşlerin birbirlerine karşı belirli hak ve yükümlülükleri doğmaktadır. Bununla birlikte evlenme sözleşmesi, borçlar hukuku alanındaki diğer sözleşmelerden farklı özellikler taşır; örneğin, şart veya vadeye bağlanması gibi bazı unsurlar evlenme sözleşmesi için geçerli değildir²⁷.

Müessese (kurum) teorisine göre evlenme, açık irade beyanları ile oluşturulan bir kurumdur. Evlilik birliği, kurumsal yapının temel üç unsurunu; sosyal boyut, girişimci çevre ve düzenleyici gücünü barındırır. Fransız hukukçuların genellikle tercih ettiği bu görüş, evlenmeyi bir sözleşme olarak görmek yerine bir kurum olarak nitelendirmektedir. Zira sözleşme akdeden taraflar, sözleşmenin içeriğini özgürce belirleyebilirler; ancak evlilik zorunlu hükümlerle düzenlendiği için eşler bunu keyfi olarak değiştiremezler²⁸.

Evlilikte eşler, kendi irade ve beyanlarıyla değil, bilakis evlendirme memurunun beyanıyla değiştirilemez ve önceden belirlenmiş şartlara sahip bir statüye girer. Evlenme akdinin "şart tasarruf" olduğu yönündeki görüş, eleştirilere tabi tutulmuştur. Çünkü evliliğe karar veren kişiler, hür iradeye sahip ve reşit bireylerdir ve bu kararı alırken eşit konumdadırlar. Eşlerin özgür iradeleriyle kurdukları evlenme akdinin, memurun beyanıyla girilen bir şart tasarruf olarak değerlendirilmesi uygun görülmemektedir²⁹.

Türk doktrininde ise aile hukuku, özel hukukun diğer alanlarından, özellikle borçlar hukukundan bağımsız bir dal olarak görülmektedir. Bu ayrımın temel sebebi, borçlar hukukunda genellikle karşılaşılan hukuki ilişkilerin belirli bir hedefe ulaşıldıktan sonra

²⁶ Özlem Tüzüner, "Türk ve İslâm Hukuku Bakış Açısından Evlenmenin Hukukî Niteliği Hakkında Bir İnceleme", *Ankara Barosu Dergisi*, S: 44, 2013, 132.

²⁷ Tüzüner, 135.

²⁸ Velidedeoğlu, 44.

²⁹ Bilge Öztan, *Aile Hukuku* (6. B), Turhan Kitabevi, Ankara 2015, 95.

sona eren, geçici ve anlık nitelikte olmasıdır. Buna karşılık, evlenme akdinin doğasında süreklilik ve istikrar özellikleri bulunmaktadır³⁰.

Evlenme sözleşmesini "aile hukuku akdi" olarak değerlendiren görüş, aile hukukunu borçlar hukukundan bağımsız bir alan olarak ele almaktadır. Bu görüşe göre eşlerin birbirlerine karşı hakları, genel nisbi haklar olarak değil, aileye özgü nisbi haklar olarak tanımlanmaktadır. Örneğin, eşlerin birbirlerine karşı destek ve sadakat gösterme yükümlülükleri vardır. Bir eşin, diğer eşten TMK'nın 185/3. maddesine uygun davranmasını talep etme hakkı da bu duruma örnektir. Burada alacak hakkı değil, şahıs varlığına giren bir nisbi hak söz konusudur³¹.

Aile hukukunun, özel hukukun bir dalı olarak kabul edilmesi, temelde bir sistem gerekliliğinden kaynaklanır. Kanun, aileyi devletin amaçları doğrultusunda bir araç olarak konumlandırmaz; tam tersine, eşlerin birlikte kurduğu yaşam birliğine kendi başına bir değer atfeder. Evlenme sözleşmesi kapsamında taraflar, evlenme yönündeki iradelerini beyan etmekte tamamen özgürdür. Ancak tarafların iradeleri, evlenme konusunda bir kez uzlaşma sağladığında, ortaya çıkan evlilik birliği takip edilmesi zorunlu bir yapı olarak karşımıza çıkmaktadır. Evlilik, karşılıklı ve uyumlu rızaların beyanıyla kurulan özel bir sözleşme türüdür. Farklı olarak, yukarıda da değinildiği üzere, bu sözleşmenin sonlandırılması ise yalnızca irade beyanıyla mümkün olmayıp, mahkeme kararını gerektirmektedir. Bu özelliği ile evlilik, borçlar hukukunda yer alan diğer sözleşme türlerinden farklı olarak aile hukukuna özgü bir sözleşmedir³².

1.1.4. Evlenmenin Şartları

Evlenme süreci, erkek ve kadın olmak üzere karşı cinslerden iki bireyin, hayatlarını birleştirme niyetiyle, devletin yetkilendirdiği bir memur huzurunda, kendi serbest iradeleriyle evlenme kararlarını açıklamalarını gerektirmektedir. TMK'nın 142. maddesine göre, evlendirme memuru, evlenmek isteyen her iki kişiye, kendi rızalarıyla birbirleriyle evlenmek isteyip istemediklerini sormakla yükümlüdür. İki tarafın da sözlü

³⁰ Derya Ateş, "Özel Hukukun Bütünlüğü İlkesi ve Medeni Kanun'un 5. Maddesinin Aile Hukukundaki Uygulaması". *İstanbul Hukuk Mecmuası*, 77 (2), 2019, 690; Aybay, Özbek, Ersen Perçin, 86.

³¹ Aybay, Özbek, Ersen Perçin, 13.

³² Mustafa Alper Gümüş, *Evliliğin Genel Hükümleri ve Mal Rejimleri, Teori ve Uygulamada (Mal Rejimleri) (TMK M.185-281)*, Vedat Kitapçılık, İstanbul 2008, 12; Öztan, 155.

olarak onaylarını ifade etmeleriyle, bu evlilik gerçekleşmektedir. Bununla birlikte, bu aşamaya ulaşmadan önce yerine getirilmesi gereken bazı ön koşullar bulunmaktadır³³. Başka bir ifadeyle, geçerli bir evliliğin kurulması için yerine getirilmesi gereken bazı şartlar vardır. Bunlar, maddi ve şekli şartlardır. Evlilik süreci, kanun tarafından öngörülen belli formalitelerin yerine getirilmesini zorunlu kılmaktadır. Bireylerin hayatlarını samimi ve içten bir şekilde birleştirmeleri, hukukun belirlediği resmî şartlar yerine getirilmedikçe, geçerli bir evlilik olarak kabul edilememektedir³⁴.

Yukarıda da belirtildiği üzere, Medeni Kanun'da belirtilen koşullara uygun olmayan birliktelikler, evlenme olarak adlandırılmazlar. Çünkü bu koşullar yerine getirilmeden devam eden birliktelikler, evlilik dışı bir yaşam ilişkisi olarak kabul edilen medeni birliktelik olarak tanımlanmaktadır. Evlenme, eşler arasında sadece manevi bir bağ oluşturmakla kalmaz, aynı zamanda ekonomik bir birlik de yaratmaktadır. Bu sebepten dolayı evlenme, eşler için hayati derecede önemli, geniş hukuki sonuçlar doğuran bir işlemdir. Türkiye Anayasası ve TMK evliliğin eşler, çocuklar ve toplum için taşıdığı değeri dikkate alarak, evlenme ile meydana gelen birliği özel olarak düzenleyip korumaktadır³⁵.

Evlenmenin, geçerli bir evlilik olarak kabul edilmesi için 4721 sayılı TMK'da öngörülen şartlara uygun şekilde akdedilmesi gerekmektedir. Bu şartlardan bazıları maddi nitelik taşıyıp esasa ilişkin olduğu gibi, bazıları da şekle ilişkindir.

1.1.4.1. Evlenmenin Maddi Şartları

Esasa ilişkin şartların, yani maddi şartların, bir kısmı olumlu, yani evlenecek kişide bulunması gereken (örneğin, ehliyet) şartlar; bir kısmı da olumsuz, ya da evlenecek kişide bulunmaması gereken (evlenme engelleri) şartlar niteliğindedir. Aşağıda sırasıyla olumlu ve olumsuz maddi şartlardan bahsedilmiştir.

³³ Mustafa Alper Gümüş, *Türk Özel Hukuku: Aile Hukuku* (Aile Hukuku) ,C. 3, Filiz Kitabevi, İstanbul 2023, 5.

³⁴ Gümüş, Aile Hukuku, 6

³⁵ Aydın Zevkliler, Mehmet Beşir Acabey, Kadir Emre Gökyayla, *Medenî Hukuk: Giriş-Başlangıç-Kişiler Hukuku-Aile Hukuku*, (B. 6), Seçkin Yayıncılık, Ankara 1999, 834.

a. Evlenme Ehliyeti (Olumlu şartlar)

Evlenme ehliyetini belirleyen kurallar TMK'nın 124 ila 133. maddeleri arasında düzenlenmiştir. Bunlar; evlenme yaşı (m. 124); ayırtım gücü (temyiz kudreti) (m. 125); küçüklük (m. 126) ve kısıtlılık (m. 127) hâlleridir.

Evlenecek kişilerin her şeyden önce ayırtım gücü ya da temyiz kudretine sahip olması gerekmektedir (m. 125).

aa. Ayırtım Gücü (Temyiz Kudreti)

Ayırtım gücü, evlenme ehliyetinin mutlak ve en önemli koşuludur. Zira evlenecek kişinin, evlilik birliğinin önem ve ciddiyetini, yüklediği sorumlulukları anlayabilecek yetenekte olmasını ifade eder. Bu nedenle geçici de olsa, ayırtım gücünden yoksun biçimde yapılan evlilikler, geçersiz olarak kabul edilir. Ayırtım gücünden sürekli olarak yoksun bulunanların yaptıkları evlilik mutlak butlan yaptırımına bağlıdır (TMK, m. 145/b.2). Önemli olan kişinin, evlenme işlemini yaptığı, evlenme iradesini açıkladığı anda ayırtım gücüne sahip olmasıdır. Ayırtım gücü, 4721 sayılı TMK'nın 13. maddesinde şu şekilde ifade edilmiştir: “*Yaşının küçüklüğü yüzünden veya akıl hastalığı, akıl zayıflığı, sarhoşluk ya da bunlara benzer sebeplerden biriyle akla uygun biçimde davranma yeteneğinden yoksun olmayan herkes, bu Kanuna göre ayırt etme gücüne sahiptir*”.

bb. Evlenme Yaşı

Türk hukukunda evlenme yaşı hem kadın hem erkek için on yedi (17) yaş olarak belirtilmiştir (TMK, m. 124/1). 17 yaş, Türk hukukunda *olağan* (normal) evlenme yaşıdır. TMK'nın da bir de *olağanüstü* evlenme yaşı mevcuttur. Buna göre, on altı (16) yaşındaki kişiler de, belirli koşulların varlığı hâlinde evlenme ehliyetine sahip olabileceklerdir (TMK, m. 124/2). Ancak erkeğin ya da kadının 16 yaşında evlenebilmesi için, ortada olağanüstü bir durumun ve pek önemli bir sebebin bulunması gerekir. Örneğin, 16 yaşındaki kadının evleneceği erkekten hamile kalmış olması vs. Ancak 16 yaşındaki kişilerin evlenmesine olanak veren nedenin olağanüstü olup olmadığına yargıç karar verecektir. Ayrıca bu konuda karar veren yargıç, imkân varsa 16 yaşta evlenecek kişilerin ana babalarını ya da küçük vesayet altında ise vasiyi dinler ve takdir yetkisini kullanarak evlenmelerine izin verir ya da vermez.

b. Evlenme Engelleri (Olumsuz Şartlar)

Geçerli bir evliliğin kurulabilmesi için, ortada bir evlenme engelini bulunmaması gerekir. Evlenme engelleri, “kesin evlenme engelleri” ve “kesin olmayan evlenme engelleri” olarak ikiye ayrılmaktadır.

aa) Kesin Evlenme Engelleri

aaa) Yasak Derecede Hısımlık

Evlenme bakımından Kanun’da üç tür hısımlık öngörülmüştür. Bunlar;

Kan hısımlığı; kan hısımlığı durumunda kesin evlenme engeli söz konusu olmaktadır. Buna göre, üstsoy ve altsoy arasında, kardeşler arasında, amca, hala, dayı, teyze ve yeğenleri arasında evlenme yasaktır (TMK, m. 129/b.1).

Kayın hısımlığı; kayın hısımlığı meydana getirmiş evlilik sona ermiş olsa bile, eşlerden biri ile diğerinin altsoy ve üstsoy arasında evlenme yasağı vardır (MK, m. 129/b.2).

Akdi hısımlık; akdi hısımlıkla evlat edinme akdinin meydana getirdiği hısımlık kastedilmektedir. Buna göre, evlat edinen ile evlatlık arasında evlenme yasak olduğu gibi, bunlardan biri ile diğerinin altsoy (çocukları) ve eşi arasında da evlenme yasaktır.

bbb) Mevcut Evlilik

TMK, “tek evlilik ilkesini” kabul etmiştir. Bu ilke, hem tek bir kadınla evli olmayı hem de tek bir erkekle evli olmayı ifade etmektedir. Buna göre bir kişi, aynı anda ancak bir tek kişi ile evli olabilir. Mevcut evlilik, ölüm, boşanma, iptal edilme gibi nedenlerle sona ermişse, tekrar evlenmek isteyen kişi, önceki evliliğinin sona ermiş olduğunu ispat etmek zorundadır (TMK, m. 130). Kişi evliyken yaptığı ikinci evlilik, mutlak butlan yaptırımına bağlı olur.

ccc) Evlenmeye Engel Olacak Derecede Akıl Hastalığı

Akıl hastalığı da bir evlenme engelidir. TMK’nın 133. maddesi uyarınca, “evlenmelerinde tıbbi sakınca bulunmadığı resmî sağlık kurulu raporuyla anlaşılması hâlinde” akıl hastalarının da evlenebilecekleri kabul edilmiştir. Kanun, sadece evlenmesi tıbben sakıncalı olacak akıl hastalarına evlenme engeli getirmiştir.

bb) Kesin Olmayan Evlenme Engelleri

Kesin olmayan evlenme engelleri, Kanun'da evlenmenin yapılmasını engelleyen durumlar olarak düzenlenmiştir. Fakat engel olarak sayılan bu durumlardan birinin varlığına karşın evlenme yapılmışsa, artık yapılan bu evlilik yasağa uyulmamış olması nedeniyle ortadan kaldırılamaz. Onun için bu çeşit engellere kesin olmayan engeller denir. Bunlar:

aaa) Kadın İçin Evliliğin Sona Ermesiyle Doğan Bekleme Süresi

4721 sayılı TMK'nın 132/1. maddesine göre, evliliği sona eren kadın, evliliğin sona ermesinden başlayarak 300 gün geçmedikçe yeniden evlenemez³⁶. Bu yasaklama ile soybağı karışıklıklarına engel olunmak istenmiştir. Zira evliliği sona eren kadın, önceki kocasından hamile kalmışsa en çok 300 gün içinde çocuğu doğuracak ve böylece çocuğun soy bağında karışıklık olmayacaktır. Ancak evliliği sona eren kadın, 300 günlük süre henüz sona ermeden de evlenirse, yapılan evlenme ortadan kaldırılamaz ve geçerli bir evlilik olarak devam eder (TMK, m. 154).

bbb) Bulaşıcı Hastalıklar

Gelecek neslin sağlığını korumak amacıyla Umumi Hıfzıssıhha Kanunu'nun 123. maddesi uyarınca, frengi, bel soğukluğu ya da cüzzam gibi hastalıkların iyileştiğine ve bulaşmayacağına ilişkin hekim raporu olmadıkça, hasta kişinin nikâhı kıyılmaz. Ancak buna rağmen evlilik yapılmışsa, bu evlilik ortadan kaldırılamaz.

1.1.4.2. Evlenmenin Şekli Şartları

Evlenmenin hukuki açıdan geçerli olabilmesi için yalnızca maddi şartların varlığı yeterli değildir. Bunların yanında MK'nın 142. maddesinde öngörülen şekli şartların da gerçekleşmesi gerekmektedir. Bunlar;

- Evlenecek kişilerin, karşılıklı ve birbirine uygun iradelerini bizzat açıklamaları gerekir;

³⁶ Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi (AİHM) Türkiye'de boşanan kadınların tekrar evlenmesi için beklenen zamanın ayrımcılığa sebep olduğuna hükmetmiştir. Oy birliği ile alınan kararda, bu uygulamanın özel hayata saygı hakkını düzenleyen 8. madde ile ayrımcılığı yasaklayan 14. maddeyi ihlal ettiği görüşüne varılmıştır. Ayrıca bkz. Gülce, Gümürlü Tunçağıl, *Vatandaşlığa İlişkin Bazı Meseleler Hakkında Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi Kararları*. Public and Private International Law Bulletin, 41(1), 2021, 99.

- Evlenecek kişilerin, evlenme yönündeki iradelerini evlendirme memuru önünde açıklamaları gerekmektedir.

1.2. VATANDAŞLIK KAVRAMI

Vatandaşlık, temelde bir kişinin belirli bir devlete aidiyetini ifade eden bir kavramdır. Türk hukukunda ise vatandaşlıkla ilgili farklı terimler kullanılmakta ve bu terimler vatandaşlığın farklı yönlerini açıklamaktadır. Örneğin “milliyet” kavramı, vatandaşlığın teknik anlamda hukuksal olmayan yönünü vurgulayarak ırk, dil, din ve kültür gibi unsurları içermektedir. Ancak bu terimler, vatandaşlık kavramının tam anlamıyla karşılığı olmayıp daha çok kişinin kimliği ve kökeni ile ilgilidir. “Uyrukluk” ve “tabiiyet” terimleri ise vatandaşlığı tam olarak ifade etmez, daha çok vatandaşlıkla ilişkilendirilen tarihsel kökenlere atıfta bulunan üst kavramlardır. Tabiiyet, bağımlılığı, uyrukluğunu ifade eder ve uyruklar, tebaayı oluşturur. Bu terimler genellikle sömürge veya feodal devletlerde kullanılmıştır. Sömürge devletlerinde, anayurt halkını sömürge halkından ayırmak için "*citizen*" (vatandaş/yurttaş) terimi kullanılmıştır. Vatandaş, daha çok demokratik bir devlette temel birim olarak kabul edilirken, tabiiyet veya uyrukluk terimleri otokratik veya monarşik devletlerde kullanılmış ve bu terimler, devletle olan kişisel bağlantıyı ifade etmek için kullanılmıştır³⁷.

Tabiiyet veya uyrukluğun vatandaşlığı içeren yönü, vatandaşlığın yalnızca gerçek kişiler için geçerli olmasına karşın, tabiiyetin veya uyrukluğun bir kişi (gerçek veya tüzel kişi) veya şey (gemiler ve hava gemileri gibi) bakımından geçerli olabilmesidir. Ayrıca, vatandaşlık teriminin yerine birçok metinde uyrukluk kavramı kullanılmaktadır. Örneğin, Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi'ne (AİHM) yapılan başvurular için Mahkeme tarafından hazırlanan formda "*nationality*" (uyrukluk) terimi "uyruğu" olarak çevrilmiştir. Yurttaşlık kavramı ise genellikle vatandaşlık kavramının eş anlamlısı olarak kullanılmaktadır. Vatandaşlık, bir kişinin belirli bir devlete ait olduğunu ifade eder. Kişi, vatandaşı olduğu devletin egemenliği altına girer ve artık diğer devletlerin vatandaşı olan "yabancılardan" veya hiçbir devletin vatandaşı olmayan "vatansızlardan" ayrılır. Böylece vatandaşlık; devletin egemenlik hakkını kullanarak belirlediği bir hukuki statüyü

³⁷ Rona Aybay, *Vatandaşlık Hukuku*, (3. B), İBÜY, İstanbul 2008, 7.

gerçekleştiren birey ile devlet arasında kurulan hukuki ve siyasi bir bağı ifade eder ve etnik kökeni belirtmemektedir³⁸.

1.2.1. Anayasada Vatandaşlığın Düzenlenmesi

Doktrinde genel olarak kabul gören bir görüş olarak devletlerin vatandaşlıkları ile ilgili düzenleme yapabilme yetkisinin, hâkimiyet hakkından kaynaklanan bir sonuç olarak mutlak nitelikte olduğundan bahsedilebilir. Bu mahfuz (münhasır) yetkinin vatandaşlık hukukunda da, bütün bağımsız ülkelerin vatandaşları ile ilgili hukuksal düzenlerini oluşturmaları sonucunda oluşan genel bir hukuki ilke olarak değerlendirilir. Bu anlamda devletlerin, kendi vatandaşlık sistemlerini belirleme yetkisi, egemenlik haklarının bir parçasıdır ve bu haklar uluslararası hukukun temel prensiplerinden biridir. Devletler, kendi vatandaşlık yasalarını, vatandaşlık kazanma ve kaybetme koşullarını, vatandaşlık hakları ve sorumluluklarını belirleme konusunda geniş bir takdir yetkisine sahiptirler³⁹.

Bu yetkinin mutlak olması, devletlerin vatandaşlık politikalarını istedikleri gibi belirleyebilecekleri anlamına gelmez. Uluslararası hukuk, devletlerin insan haklarına ve temel özgürlüklere saygı göstermelerini ve ayrımcılık yapmamalarını gerektirir. Dolayısıyla devletler, kendi vatandaşlık düzenlemelerini yaparken uluslararası yasalara ve insan haklarına uygun hareket etmek zorundadırlar⁴⁰.

Vatandaşlık, modern devlet yapısının ortaya çıkışıyla birlikte bireylerin yerel ve ulusal olmayan topluluklardaki bağlarını kesip, kendine özgü bir kimlik altında birleştirme girişimini ifade eder. Bu kavramın iki önemli yönü bulunmaktadır. İlk olarak, vatandaşlık, bireylere yeni ve siyaseten şekillendirilmiş bir kimlik atfeder. Bu kimlik, bir ulusal toplumun sınırlarını çizer ve kimlerin bu toplumun içinde ya da dışında olduğunu tanımlar. İkinci olarak, vatandaşlık, topluluğun bireyelerine çeşitli haklar ve sorumluluklar yükler. Bu hak ve sorumlulukların ne olduğunu ve sınırlarını belirleyen ana araç ise Anayasa'dır. Anayasalar, vatandaşlık kavramının kimleri kapsayacağını ve bu kapsamın sınırlarını çizen belgeler olarak ifade edilebilir.

³⁸ Banu Şit, "Modern Vatandaşlık Kavramına Bir Bakış", *TBB Dergisi*, 2008, 64-82.

³⁹ Erdem, 5; Güngör, 13 vd; Nomer, 5.

⁴⁰ Vahit Doğan, Alper Çağrı Yılmaz, Lale Ayhan İzmirli, *Türk Vatandaşlık Hukuku*, Rehber Yayıncılık, 19. B, 2023, 3; Aybay, Özbek, Ersen Perçin, 13; Erdem, 15.

Nitekim Türk Anayasası'nın 66. maddesinde de Türk vatandaşlığına ilişkin hükümlere yer verilmiş ve Türk vatandaşlığı şu şekilde tanımlanmıştır; “*Türk Devletine vatandaşlık bağı ile bağlı olan herkes Türktür. Türk babanın veya Türk ananın çocuğu Türktür. Vatandaşlık, kanunun gösterdiği şartlarla kazanılır ve ancak kanunda belirtilen hâllerde kaybedilir. Hiçbir Türk, vatana bağlılıkla bağdaşmayan bir eylemde bulunmadıkça vatandaşlıktan çıkarılamaz. Vatandaşlıktan çıkarma ile ilgili karar ve işlemlere karşı yargı yolu kapatılamaz*”. Hükümden de anlaşıldığı üzere Anayasa’da, Türk vatandaşlığın tanımlanması bakımından eşitlik ilkesi kabul edilip, devlet ile vatandaşlık bağı olan herkes Türk vatandaşı olarak tanımlanmıştır. Yine Türk vatandaşlığının kazanılması ve kaybedilmesinde kanunilik ilkesi kabul edildiği için vatandaşlık, ancak Kanunda belirtilen hâllerde kazanılır ve yine Kanun’da belirtilen hâllerde kaybedilebilir. Ayrıca, Türk vatandaşlığının doğumla kazanılması hususunda soy bağı esasına yer verilmiş ve doğum yeri esasına göre vatandaşlığın kazanılması dikkate alınmamıştır. Ancak belirtmek gerekir ki, vatansızlığın doğumdan itibaren önlenmesi bakımından “herkesin bir vatandaşlığı olmalıdır” ilkesi çerçevesinde doğum yeri esasına göre Türk vatandaşlığının kazanılması 5901 sayılı TVK’nın 8.maddesinde düzenlenmiştir.

1.2.2. Türk Hukukunda Vatandaşlığın Tanımı

Türk hukukunda Türk vatandaşı, 5901 sayılı TVK’nın 3. maddesinin birinci fıkrasının (ç) bendinde, “*Türkiye Cumhuriyeti Devletine vatandaşlık bağı ile bağlı olan kişi*” olarak tanımlanmıştır. Ayrıca, 6458 sayılı ve 2013 tarihli Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu’nun (YUKK)⁴¹ madde 3/1-ü bendinde “yabancı” tanımı yapılırken “*Türkiye Cumhuriyeti Devleti ile vatandaşlık bağı bulunmayan kişi*” ifadesi kullanılmıştır.

Bundan dolayı vatandaşlık, bir kişinin belirli bir devlete ait olduğunu ifade eden kavram olarak açıklanmıştır.⁴² Bir başka yazara göre ise vatandaşlık, “devletin, tek taraflı hâkimiyet hakkını kullanarak şartlarını ve hükümlerini tespit ettiği bir hukukî statüyü gerçekleştiren kişi ile arasında kurulan hukukî bağ”⁴³ olarak nitelendirilmiştir.

⁴¹ RG, 11/04/2013, 28615

⁴² Nomer, 3.

⁴³ Uluocak, 5-6.

1.2.3. Vatandaşlığın Hukuki Niteliği

Vatandaşlık bağının kurulmasıyla ilgili esasların yer aldığı vatandaşlık kanunları, kişilerin hangi hukuki nedenlerle ve hangi koşullarda vatandaşlığa kabul edileceğini düzenlemektedir. Bir devlet, egemenlik hakkına sahip olduğundan, kimlerin vatandaşı olabileceğini ve kimlerin vatandaşlıktan çıkarılabileceğini belirleme yetkisine sahiptir⁴⁴. Bu yetki, genellikle egemenlik alanı, milletlerarası sözleşmeler ve genel hukuk ilkeleri tarafından sınırlanmıştır⁴⁵.

Devletin, vatandaşlık kurallarını oluştururken vatandaşlık bağının niteliği konusunda farklı görüşler mevcuttur⁴⁶. Bir devlet, bu bağı sadece sadakat ilkesi temelinde kurabilir. Bu görüş, özellikle feodal dönemlerde geçerli olmuştur. Bu durumda, vatandaşlık bağının temel etkeni "sadık olmak" olarak kabul edilir. Vatandaş olmak kolaydır ve aynı şekilde vatandaşlıktan çıkmak da kolaydır, çünkü hükümdar, sadakatsiz davranış gösterenleri vatandaşlıktan çıkarabilir⁴⁷.

Diğer bir görüş ise vatandaşlık bağının akdi bir ilişki olduğunu kabul eder. Bu yaklaşım, devlet ile vatandaş arasında karşılıklı hak ve yükümlülüklerin bulunduğu bir ilişkiye dayanır. Bu durumda, devlet ve kişi eşit statüdedir ve devlet, yükümlülüklerini yerine getirmeyen bir kişiyi vatandaşlıktan çıkarabilirken, kişi de haklarını alamadığı takdirde vatandaşlıktan çıkabilir. Temelde sözleşmenin uygulanması veya ihlali durumları mevcuttur. Sonuç olarak, vatandaşlık bağı kurulması ve sürdürülmesi, devletlerin vatandaşlık kanunlarına ve yaklaşımlarına bağlı olarak değişebilir. Bu bağın niteliği, devletlerin tarihleri, kültürleri ve hukuki sistemlerine göre farklılık gösterebilmektedir⁴⁸.

Diğer bir görüşte vatandaşlık bağının kurulması, sosyolojik gerçeklere dayandırılmaktadır. Bu yaklaşıma göre, kişi ile devlet arasında tarihsel ve sosyolojik bir bağ bulunmalıdır. Dolayısıyla, kişi ile devlet arasında hiçbir sosyal veya kültürel bağ bulunmayan bir kişi, o devletin vatandaşı olamamaktadır. Bu görüşe göre, vatandaşlık

⁴⁴ Uluocak, 6; Nomer, 3; Doğan, Yılmaz, Ayhan İzmirli, 24.

⁴⁵ Nomer, 10; Doğan, Yılmaz, Ayhan İzmirli, 8; Erdem, 9.

⁴⁶ Rifat Erten, "Evliliğin Butlanının Evlenme Nedeniyle Kazanılan Türk Vatandaşlığına Etkisi Hususunda Değerlendirmeler", *TAAD*, Y. 5, S: 19, Ekim 2014, 244 [Butlan].

⁴⁷ Arat ve Yeşim, 67-76.

⁴⁸ Hicri Fişek, *Anayasa ve Vatandaşlık*, Ankara 1961, 10.

sadece hukuki bir ilişki değil, aynı zamanda toplumsal ve kültürel bir bağı da ifade etmektedir. Kişinin devletle bu tür bağlarla sahip olması, vatandaş olarak kabul edilmesi için önemlidir. Bu bağlar, kişinin devletin değerleri, kültürü ve toplumunun bir parçası olduğunu göstermektedir. Sonuç olarak, bu görüşe göre vatandaşlık bağı, sadece hukuki bir ilişki değil, aynı zamanda kişinin, devletin sosyal ve kültürel kimliğiyle de bağlantılı olduğu bir sosyolojik gerçeklik olarak kabul edilir.

Günümüzde kabul edilen görüş, hukuki statü görüşüdür. Bu yaklaşıma göre, vatandaşlık bir kamu hukuku ilişkisidir ve devlet, kamu yararını ön planda tutarak vatandaşlıkla ilgili kuralları önceden belirler ve kişiler bu kuralları yerine getirerek vatandaş olabilirler. Kamusal hukuki ilişki, devlet tarafından tek taraflı olarak kurulur ve kişilerin vatandaşlık statüsünü belirleme yetkisi devlete aittir. Kişiler, vatandaş olduktan sonra devletten tanınan hakları talep edebilirler. Burada devlet üstün bir konumda olsa da kişiler, vatandaşlık bağına sahip olarak belli haklara sahip olma hakkını elde ederler. Ancak vatandaşlık bağını sonlandırmak için, haklarının yerine getirilmemesi durumunda kişinin vatandaşlık bağını koparamayacağı, bunun yerine idari ve yargısal yollarla başvurması gerektiği kabul edilir⁴⁹.

1.2.4. Vatandaşlığın Kazanımı

Vatandaşlık, doğumla kazanılabileceği gibi sonradan da kazanılabilmektedir. Bu çerçevede vatandaşlık, asli vatandaşlık (doğumla kazanılan) ve müktesep (sonradan kazanılan) vatandaşlık olmak üzere ikiye ayrılmaktadır.

1.2.4.1. Asli Vatandaşlık

Asli vatandaşlık, doğum anında ve doğumu dolayısıyla kazanılan bir vatandaşlık türüdür. Başka bir deyişle, bir kişi asli vatandaşlığı doğduğu anda ve doğum nedeniyle otomatik olarak kazanabilmektedir. Bu nedenle asli vatandaşlığın kazanılması tamamen doğum olayına bağlıdır. Asli vatandaşlık, doğumla kazanılmak üzere yasal düzenlemelere tabi tutulmakta ve bu nedenle kişinin ayrıca başvuruda bulunması, belirli şartları yerine getirmesi veya herhangi bir makamın onayını alması gerekmemektedir⁵⁰.

⁴⁹ Nomer, 66; Doğan, Yılmaz, Ayhan İzmirli, 8; Güngör, Tabiiyet, 3; Erdem, 77.

⁵⁰ Doğan, Yılmaz, Ayhan İzmirli, 29.

Asli vatandaşlık, iki yöntemle kazanılabilir: soy bağı ve doğum yeri esası. Hangi yöntemin tercih edildiği, her devletin vatandaşlık politikalarına bağlıdır. Örneğin, göç alan devletler genellikle kendi vatandaşlığının kazanılmasını arzu ediyorlarsa doğum yeri esasını benimseyebilirler. Buna karşılık, göç alan devletler kendi vatandaşlığının kazanılmasını arzu etmiyorsa soy bağı esasını benimseyebilirler. Aynı şekilde, göç veren devletler kendi vatandaşlığının kazanılmasını arzu ediyorlarsa soy bağı esasını benimseyebilirler, arzu etmiyorsa doğum yeri esasını benimseyebilirler. Her devletin tercihi, kendi vatandaşlık politikaları ve ulusal çıkarlarına dayanmaktadır. Bu nedenle, asli vatandaşlık kazanımında hangi yöntemin kullanılacağı devletin tercihine ve politikalarına bağlıdır⁵¹.

1.2.4.2. Soy Bağı (Kan) Esası (*Jure Sanguinis*)

Soy bağı esası, bir kişinin doğumu nedeniyle soy bağı ile bağlı olduğu ana ve/veya babasının vatandaşlığına bağlı olarak vatandaşlık kazanması hâlidir. Bu esasa göre, kişinin vatandaşlık kazanabilmesi için ana veya babasıyla kan bağına sahip olması gerekmekte ve bu nedenle doğum nerede gerçekleşirse gerçekleşsin bu esas değişmemektedir. Soy bağı esasını savunanlar, doğan çocuğun ailesinin uzun yıllar boyunca bağlı olduğu toplumun gelenekleri, kültürü ve ortak amaçlarıyla şekillenmiş bir vatandaş olarak kabul edilmesi gerektiğini savunurlar⁵².

5901 sayılı Türk Vatandaşlığı Kanunu'nun “Soy Bağı” başlıklı 7. maddesi uyarınca, soy bağı esasına göre kazanılan vatandaşlık aşağıdaki gibi düzenlenmiştir:

“1- Türkiye içinde veya dışında Türk vatandaşı ana veya babadan evlilik birliği içinde doğan çocuk Türk vatandaşıdır 2- Türk vatandaşı ana ve yabancı babadan evlilik birliği dışında doğan çocuk Türk vatandaşıdır 3- Türk vatandaşı baba ve yabancı anadan evlilik birliği dışında doğan çocuk ise soy bağı kurulmasını sağlayan usul ve esasların yerine getirilmesi halinde Türk vatandaşlığını kazanır”.

İlk izlenimde, Türk vatandaşlığının kazanılabilmesi için çocuğun evlilik içerisinde doğmuş olması zorunlu gibi görünebilir. Maddenin sonraki fıkraları incelendiğinde ise bu

⁵¹ Sercan Ecemiş, “Türk Vatandaşlığının Doğum Yeri (*Ius Soli*) Esasıyla Kazanılması”. *Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 25 (1), 2023, 232-236; Doğan, Yılmaz, Ayhan İzmirli, 35; Erdem, 79; Nomer, 67.

⁵² Nomer, 68.

durumun vatandaşlık kazanımı açısından zorunlu bir önkoşul olmadığı açıkça görülmektedir. Burada, evlilik birliği içinde doğma koşulu, özellikle annenin yabancı uyruklu olduğu ve dolayısıyla çocuğun annesinin vatandaşlığına dayanarak Türk vatandaşlığı kazanamayacağı durumlar için önem kazanır. Bu koşul, çocuğun babalık varsayımına dayalı olarak Türk vatandaşlığını kazanabilmesi için bir yol sunar⁵³.

Türk Vatandaşlık Kanunu'nun 7. maddesinin ikinci fıkrası, Türk vatandaşı bir anneden ve yabancı bir babadan, evlilik dışında doğan çocukların doğrudan Türk vatandaşı olarak kabul edileceğini belirtmiştir. Üçüncü fıkra ise Türk vatandaşı bir baba ve yabancı uyruklu bir anneden evlilik dışında doğan çocukların, belirli usul ve esaslar çerçevesinde soy bağının kurulması hâlinde Türk vatandaşlığını kazanabileceğini düzenlemektedir. Bu düzenlemeler, çocukların Türk vatandaşlığını kazanma hakkının evlilik içinde veya dışında doğmuş olmalarına bağlı olarak farklılık gösterdiğini ve çeşitli durumlar için özel hükümler içerdiğini göstermektedir⁵⁴.

Türk Vatandaşlığı Kanunu'nda yer alan bu hükümler, evlilik durumuna bağlı olarak çocukların vatandaşlık kazanımında esneklik sağlar ve çeşitli aile yapılarındaki çocukların Türk vatandaşlığını kazanabilmesi için hukuki bir çerçeve oluşturur. Vatandaşlık hukukunda ailenin yapısına ve çocukların doğum koşullarına göre farklılaşan bir yaklaşımdır ve çocukların haklarının korunması adına önemli düzenlemeler içerir⁵⁵.

1.2.4.3. Doğum Yeri (Toprak) Esası (*Jure Soli*)

Doğum yeri ya da toprak esası, bir kişinin doğduğu yer neresi ise o ülkenin vatandaşlığına kabul edilmesini ifade etmektedir. Bu nedenle, kişi nerede doğmuşsa o ülkenin vatandaşı olarak kabul edilmektedir. Bu kural, uluslararası hukuka göre her devletin kara, deniz ve hava bölgelerinden oluştuğu kabul edildiğinden, bu bölgelerden herhangi birinde doğan bir çocuğun o ülkenin vatandaşı sayılmasını içermektedir⁵⁶.

Doğum yeri esasına göre kazanılan vatandaşlık 5901 sayılı TVK'nın 8. maddesinde şu şekilde düzenlenmiştir: “*Türkiye’de doğan ve yabancı ana ve babasından dolayı*

⁵³ Doğan, Yılmaz, Ayhan İzmirli, 29.

⁵⁴ Merve Acun Mekengeç, “Evlenme Yoluyla Türk Vatandaşlığının Kazanılmasında İdarenin Takdir Yetkisi”, *Public and Private International Law Bulletin*, 43 (1), 2023, 253.

⁵⁵ Aybay, Özbek, Ersen Perçin, 174.

⁵⁶ Doğan, Yılmaz, Ayhan İzmirli, 49; Nomer, 72.

doğumla herhangi bir ülkenin vatandaşlığını kazanamayan çocuk, doğumdan itibaren Türk vatandaşıdır. (2) Türkiye'de bulunmuş çocuk aksi sabit olmadıkça Türkiye'de doğmuş sayılır". Hükme göre, Türkiye'de doğmuş ve yabancı uyruklu anne ve babadan dolayı doğum anında herhangi bir ülkenin vatandaşlığını elde edemeyen çocuklar, doğdukları andan itibaren Türk vatandaşı olarak kabul edilirler⁵⁷. Bu düzenleme, Türkiye'de doğum esasına dayalı vatandaşlık kazanımını mümkün kılan önemli bir hükümdür ve doğumla vatandaşlık kazanımının temelini oluşturmaktadır. Bu hüküm, vatansızlığın önlenmesi ve çocukların haklarının korunması açısından kritik bir öneme sahiptir. Aynı zamanda, Türkiye sınırları içinde bulunan ve doğum yeri hakkında aksi ispatlanana kadar Türkiye'de doğmuş kabul edilen çocuklar için de benzer bir düzenleme mevcuttur. Özellikle belgelenmiş bir doğum yeri olmayan veya belirli nedenlerle doğum kaydı yapılmamış çocukların durumunu düzenler. Bu ikinci fıkra sayesinde çocuğun, Türkiye'de bulunması ve aksi kanıtlanmadıkça Türkiye'de doğmuş sayılması, çocuğun vatandaşlık statüsünün belirlenmesinde önemli bir yere sahiptir. Bu düzenlemeler, çocukların korunması ve vatansızlığın önlenmesi açısından önemli hukuki mekanizmalar olarak işlev görmektedir⁵⁸.

Türk vatandaşlığı kanunlarının, uluslararası hukukun ve insan hakları standartlarının çocukların haklarını koruma yönündeki genel eğilimleriyle uyumlu bir şekilde, çocukların vatandaşlık hakkına erişimini kolaylaştırmayı amaçlamaktadır. Türkiye'de doğan ve anne-babasının yabancı uyruklu olması nedeniyle başka bir ülkenin vatandaşlığını kazanamayan çocukların Türk vatandaşlığına otomatik olarak kabul edilmesi, çocukların sosyal, ekonomik ve eğitim haklarına erişimini de doğrudan etkilemektedir. Bu yaklaşım, çocukların toplumsal entegrasyonunu destekler ve onlara bir kimlik, vatandaşlık hakları ve devletin sunduğu diğer hak ve hizmetlere erişim imkânı sağlar⁵⁹.

Nitekim doğum yeri esası, soy bağı esasına göre vatandaşlığın kazanılmadığı durumlarda devreye girmektedir. Bu düzenleme, TVK'nın vatandaşlık kazanma yöntemlerini açıklamakta ve soy bağı esasının doğum yeri esasından öncelikli olduğunu

⁵⁷ Kamuran Reçber, Zeynep Özgenç, "5901 Sayılı Türk Vatandaşlık Kanunundaki Bazı Boşluklar", *İÜHFD*, 2016, 74 (1), 377.

⁵⁸ Feriha Bilge Tanrıbilir, "Türk Vatandaşlığı Kanunu Tasarısı İçin Bazı Öneriler" (Tasarı), *TBB Dergisi* 81, 2009, 31.

⁵⁹ Nomer, 68.

vurgulamaktadır. Ancak görüldüğü üzere, doğum yeri esası da belirli koşullar altında vatandaşlık kazanmayı mümkün kılmaktadır. Bu yaklaşım ise karma bir vatandaşlık sistemini yansıtmaktadır⁶⁰.

1.2.4.4. Karma Esası

Karma esas, soy bağı esası ile doğum yeri esasının bir arada uygulandığı bir vatandaşlık kazanma yöntemidir. Bu yaklaşım, "Herkesin Bir Vatandaşlığı Olmalıdır" ilkesini desteklemektedir⁶¹. Devletler, soy bağı ve doğum yeri esasına eşit derecede yer verebilirler, ancak bir esasa öncelik verip diğerini alternatif olarak da kullanabilirler. 5901 sayılı TVK'da, karma esası benimsemiş olmasına rağmen, asli vatandaşlığın kazanılmasında soy bağı esasına öncelik tanımıştır⁶². Bu bağlamda devletler, bu iki temel esası dengeli bir şekilde uygulayabilir veya birini asli diğerini ise ikincil olarak belirleyebilirler⁶³.

1.2.4.5. Sonradan Kazanılan Vatandaşlık

Sonradan kazanılan (müktesep) vatandaşlık, bir kişinin doğduktan sonra ve doğumdan başka sebeplerle vatandaşlık kazanma durumunu ifade etmektedir. Bu durumlar vatandaşlık kanunlarında düzenlenir ve genellikle hukuki işlemler sonucu ortaya çıkmaktadır⁶⁴. Evlenme ve evlat edinme gibi sebepler, bir kişinin vatandaşlık kazanmasına yol açabilmektedir. Evlenme veya evlat edinme gibi hukuki işlemler sonucunda kişinin vatandaşlık statüsü değişebilir. Vatandaşlık kanunları, bu tür durumları düzenler ve nasıl işleyeceğini belirtir. Vatandaşlığa alınma, kişinin kendi iradesi doğrultusunda gerçekleşen bir süreçtir ve vatandaşlık kanunlarında ayrıntılı olarak açıklanmaktadır. Kişi, belirli bir devletin vatandaşı olmayı tercih ettiğinde bu süreci başlatabilir. Diğer sebepler arasında arazi terk ve ilhakı ile ahali mübadelesi gibi durumlar, genellikle uluslararası anlaşmaların hükümlerine dayanmaktadır. Bu tür durumlar, devletlerarasında yapılan anlaşmalara ve uluslararası hukuka dayalı olarak

⁶⁰ Nomer, 72; Doğan, Yılmaz, Ayhan İzmirli, 49; Erdem, 86.

⁶¹ Doğan, Yılmaz, Ayhan İzmirli, 30.

⁶² Ata Sakmar: "Kadınla Erkek Arasındaki Hukukî Eşitlik İlkesi ve Vatandaşlık Hukuku", *İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, C. 44, 2011, 1-4.

⁶³ Doğan, Yılmaz, Ayhan İzmirli, 30.

⁶⁴ Nomer, 75; Doğan, Yılmaz, Ayhan İzmirli, 30.

gerçekleşir. Sonuç olarak, sonradan kazanılan vatandaşlık çeşitli sebeplere dayalı olarak ortaya çıkabilir ve vatandaşlık kanunları bu süreçleri düzenlemektedir⁶⁵.

Sonradan kazanılan vatandaşlık yolları 5901 sayılı TVK'nın 9. maddesinde şu şekilde kaleme alınmıştır: “(1) Sonradan kazanılan Türk vatandaşlığı, yetkili makam kararı veya evlat edinilme ya da seçme hakkının kullanılması ile gerçekleşir”. Hükümden hareketle belirtmek gerekir ki, çalışma konumuzu teşkil eden evlenme yolu ile vatandaşlığın kazanılması, Türk vatandaşlığının sonradan kazanılma yollarının biri olan yetki sahibi makam kararı ile vatandaşlığın kazanılmasının bir türü olarak karşımıza çıkar. Bahsedilen düzenleme şekli, Avrupa Vatandaşlık Sözleşmesi'yle de uyum içerisindedir. Avrupa Vatandaşlık Sözleşmesi'nin 4. maddesinde taraf devletlerin her birinin, bireylerin vatandaşlık değiştirmede özgür olup hiç kimseye cebren vatandaşlık verilmemesi durumuyla ilgilidir. Bu madde kişileri, evliliğin kendiliğinden vatandaşlık değişimi durumuna yol açmasına karşı korumaktadır⁶⁶.

Yukarıda da ifade edildiği üzere, evlenme ile vatandaşlığın kazanılması TVK madde 16'da düzenlenmiş ve Kanun'da belirtilen bazı koşulların yerine getirilmesi aranmaktadır. Ancak evlenme ile vatandaşlık kazanılması çalışmamızın ana konusunu oluşturduğu için aşağıda detaylı olarak ele alınacaktır.

1.3. IRAK HUKUKUNDA EVLENME VE VATANDAŞLIK KAVRAMI

Evlilik, yukarıda da ifade edildiği üzere, bir erkek ve bir kadın arasında yapılan, aile kurmayı ve eşler arasında hukuki ve sosyal bir bağ kurmayı amaçlayan medeni bir sözleşmedir. Irak'ta evlilik, evlenmenin koşullarını ve bunun uygulanması için gerekli prosedürleri belirleyen 188 sayılı ve 1959 tarihli Irak Kişisel Statü Kanunu⁶⁷ ile düzenlenmektedir. Evlilik koşulları genellikle her iki tarafın ve tanıkların rızasını içerir ve Irak yasaları, eşlerin evlilik sorumluluğunu üstlenebilecek mali yeterliliğine dair kanıt isteyebilir. Kanunlar aynı zamanda evlilik için izin verilen yaşları ve diğer şartları da

⁶⁵ Tanrıbilir, *Tasarı*, 27

⁶⁶ Güngör, 135; Nomer, 75-76; Erdem, 95.

⁶⁷file:///C:/Users/5390/Downloads/%D9%82%D8%A7%D9%86%D9%88%D9%86%20%D8%A7%D9%84%D8%A3%D8%AD%D9%88%D8%A7%D9%84%20%D8%A7%D9%84%D8%B4%D8%AE%D8%B5%D9%8A%D8%A9%20%D8%B1%D9%82%D9%85%20188%20%D9%84%D8%B3%D9%86%D8%A9%D9%88%D8%AA%D8%B9%D8%AF%D9%8A%D9%84%D8%A7%D8%AA%D9%87%20%D8%A5%D9%84%D9%89%20%D8%AD%D8%AF%20%D8%B3%D9%86%D8%A9%201999.pdf 201959%20 (Erişim tarihi: 21.09.2023).

düzenlemektedir. Böylece Türk hukukunda olduğu gibi, Irak hukukunda da evlilik müessesesi büyük öneme sahip olup vatandaşlık üzerinde de etkili olmaktadır. Vatandaşlık ise devletin, kendi bireylerine tanıdığı ve onlara yasal hak ve görevleri garanti ettiği bir statüdür. Irak'ta vatandaşlık, Irak Anayasası, Medeni Kanun ve vatandaşların hak ve görevlerine ilişkin diğer kanunlarla düzenlenmektedir. Irak Anayasası, kökenleri, dinleri ve milliyetleri ne olursa olsun tüm vatandaşlar arasında eşitliği garanti etmektedir. Tüm vatandaşlar, oy verme, siyasi katılım, yasal koruma ve adalet hakları da dâhil olmak üzere temel hak ve özgürlüklerden yararlanırlar⁶⁸.

Evlenme ve vatandaşlık kurumu, Türk hukukunda olduğu gibi, Irak hukukunda da devletin mahvuz yetkisi kapsamında olup, arz ettiği önem dolayısıyla aşağıda ele alınacaktır.

1.3.1. Evlenmenin Tanımı

Irak Kişisel Statü Kanunu, evliliği madde 3/F(1)'de su şekilde tanımlamıştır: *“Evlilik, bir erkek ile bir kadın arasında yapılan bir sözleşmedir ve amacı, ortak yaşam oluşturmak ve çocukları ile aralarında bağ kurmaktır”*.

Evlilik sözleşmesinin akdedilmesindeki amaç, iki bireyin kendi varlığı ve kişisel kimliğiyle karşılıklı saygıya dayalı bir aile kurmak ve kurulan ailenin devamlılığını sağlamaktır⁶⁹. Ayrıca “kendileriyle huzur bulasınız diye sizin için türünüzden eşler yaratması ve aranızda sevgi koyması da O'nun ayetlerindedir. Şüphesiz, sen bunda düşünen bir kavim için ibretlersin”⁷⁰ Ayetiyle de bu konu sabittir. Bunun yanında bir diğer Ayette de: “Allah size kendi nefislerinizden eşler yarattı, eşlerinizden de çocuklarınız ve torunlarınız var etti. O, seni temiz rızıklarla rızıklandırdı. Onlar batıla inanıp Allah'ın lütfunu inkâr mı ediyorlar?”⁷¹ buyurulmuştur.

⁶⁸ http://iraqinationality.gov.iq/images/qanoon_aljinsiya.pdf (Erişim tarihi: 21.09.2023).

⁶⁹ Ali Majeed Hakim, Al-Wajeez fi Irak Medeni Hukukunda Taahhüt Teorisi, Yüksek Öğretim ve Bilimsel Araştırma Bakanlığı'nda basılmıştır, Irak, 1980, 19.

⁷⁰ Rûm Suresi 21. Ayet

⁷¹ Nahl Suresi 72. Ayet

1.3.2. Evlenmenin Şartları

Irak Kişisel Statü Kanunu'nda bir evlilik akdinin geçerliliği bakımından bazı şartların yerine getirilmesi şart koşulmuştur. Nitekim bu husus Irak Kişisel Statü Kanunu'nun 6. maddesinde de belirtilmiştir. Kanuna göre geçerli bir evliliğin şartları şunlardır:

1.3.2.1. Teklif ve Kabul

Kanuna göre, evlilik akdinin şartlarından en önemlisi; Teklif ve kabuldür (Irak Kişisel Statü Kanunu, m. 6). Bundan dolayı her iki sözleşme tarafı da sözleşme amacının evlilik olduğunu anlamaktadır. Kaldı ki evliliğe her iki tarafın da rıza göstermesi gerekmektedir.

1.3.2.2. Tanıkların Katılımı

Evlilik akdinin geçerlilik kazanması bakımından iki tanığın katılımı da şart koşulmuştur (Irak Kişisel Statü Kanunu, m. 6).

1.3.2.3. Evlenme Yaşı

Irak Kişisel Statü Kanunu'nun 7. maddesine göre, evlilik akdinin geçerliliği bakımından evlenecek kişilerin evlenme yaşını doldurmaları gerekmektedir. Buna göre evlenecek olan kadın ve erkeğin 18 yaşını doldurması gerekmektedir. Irak hukukunda 18 yaş olağan evlenme yaşı olarak kabul edilmekle birlikte, bazı istisnai durumlarda olağanüstü evlenme yaşı da söz konusu olmaktadır. Anılan maddeye göre kişinin, 15 yaşının doldurması ve yasal vasisinin de evlenmesine izin vermesinin ardından hâkim, 15 yaşını doldurmuş bir kimsenin, kanuni olgunluk ve bedensel yeterliliğin sağlanması şartıyla gerekli gördüğü bazı istisnai durumlarda evlenmesine izin verebilmektedir⁷².

⁷² Haider Hussain Kazem Al-Shammari, Gerekli, İstenilen ve Alternatif Arasındaki Irak Kişisel Statü Yasası, yyy, 203.

1.3.2.4. Akıl Hastalığının Olmaması

Evliliğe tam anlamıyla uygun olabilmek için sağlıklı bir zihnin varlığı gerekmektedir. Bir kişinin akıl hastası bir eşle evlenirken, bu evliliğin topluma zarar vermeyeceğini ve bunun kişisel çıkarına uygun olduğunu belirten sağlık raporunu hâkime sunması gerekmektedir (Irak Kişisel Statü Kanunu, m. 8).

Son olarak belirtmek gerekir ki, Irak Kişisel Statü Kanunu'nun 9. maddesine göre, hiç kimsenin, başka bir kişiyi rızası veya onayı olmadan evlenmeye zorlama hakkı yoktur. Aksi hâlde evlilik akdi geçersiz kılınır.

1.4. VATANDAŞLIK KAVRAMI

Vatandaşlık kurumu, Türk hukukunda olduğu gibi, Irak hukukunda da büyük önem taşımakta ve bu kuruma ilişkin esaslar Irak Anayasası'nda da düzenlenmektedir.

1.4.1. Anayasada Vatandaşlığın Düzenlenmesi

2005 tarihli Irak Anayasası'nın⁷³ 2. maddesi, tüm bireyler için hak ve özgürlükleri ile birlikte dini özgürlüğünü de garanti altına almaktadır. Buna göre Irak vatandaşı Hristiyanlar, Yezidiler, Sabian-Mandeniler ve diğerleri inanç ve dinî ibadet özgürlüğünden yararlanmaktadırlar. Ayrıca Irak Anayasası, din ve ritüel özgürlüğünü de sağlamakta ve bu da, vatandaşlığı güçlendirmenin en önemli dayanağıdır. Anayasa, Kürtçe, Türkmençe ve Süriyanice olmak üzere diğer mezhep ve azınlıkların dillerini de tanımaktadır (Irak Anayasası, m. 4). Vatandaşlığın temel esaslarından biri olan eşitlik ilkesi Irak Anayasası'nın 14. maddesinde güvence altına alınmıştır.

1.4.2. Irak Hukukunda Vatandaşlığın Tanımı

26 sayılı ve 2006 tarihli Irak Vatandaşlığı Kanunu'nun (IVK)⁷⁴ 1. maddesi uyarınca, "Irak vatandaşı, Irak Devleti ile vatandaşlık bağı bulunan ve bu durum kimlik ile belgelenmiş kişidir".

⁷³file:///C:/Users/5390/Downloads/%D8%AF%D8%B3%D8%AA%D9%88%D8%B1-%D8%A7%D9%84%D8%B9%D8%B1%D8%A7%D9%82-2005.pdf (Erişim tarihi: 25.09.2024).

⁷⁴ file:///C:/Users/5390/Downloads/qanoon_aljinsiya.pdf (Erişim tarihi: 27.09.2023).

1.4.3. Vatandaşlığın Kazanımı

Irak hukukunda da, Türk hukukunda olduğu gibi, vatandaşlık iki türdedir; asli vatandaşlık (doğumla kazanılan vatandaşlık) ve sonradan (müktesep) kazanılan vatandaşlık. Aşağıda Irak hukukunda yer alan vatandaşlık türlerine kısaca değinilecektir.

1.4.3.1. Asli Vatandaşlık

Irak Hukukunda da asli vatandaşlık iki esasa istinaden kazanılmaktadır; soy bağı esası (kan) ve doğum yeri (toprak) esası. Aşağıda her iki esasa da kısaca değinilecektir.

1.4.3.1.1. Soy Bağı (Kan) Esası

Soy bağı (kan) esasına göre Irak vatandaşlığının kazanılması 26 sayılı IVK'nın 3. maddesinin birinci fıkrasında düzenlenmiştir. Hükme göre, Irak vatandaşı anne ve/veya babadan evlilik birliği içinde doğan çocuk soy bağı (kan) esasına göre Irak vatandaşlığının kazanmaktadır. Ancak Türk hukukundan farklı olarak, Iraklı anne ve yabancı babadan veya Iraklı baba ve yabancı anadan evlilik birliği dışında doğan çocuğun soy bağı esasına göre Irak vatandaşlığına alınması Kanun ile düzenlenmemiştir.

1.4.3.1.2. Doğum Yeri (Toprak) Esası

Doğum yeri (toprak) esasına göre Irak vatandaşlığının kazanılması yukarıda bahsi geçen 26 sayılı IVK'nın 3. maddesinin ikinci fıkrasında düzenlenmiştir. Buna göre, Irak'ta bulunan ve anne-babası bilinmeyen kimsesiz çocuk, aksi sabit olmadıkça, Irak'ta doğmuş sayılır ve Irak vatandaşlığını doğum yeri ya da toprak esasına göre doğumla kazanır.

1.4.3.1.3. Karma Esas

Irak hukukunda da, Türk hukukunda olduğu gibi, doğumla ya da aslen kazanılan vatandaşlık soy bağı (kan) ve doğum yeri (toprak) esasına istinat etmektedir. Bu durum ise Irak vatandaşlık hukukunda doğumla kazanılan vatandaşlık bakımından karma esasın uygulandığını göstermektedir.

1.4.3.2. Sonradan (Müktesep) Kazanılan Vatandaşlık

Irak hukukunda sonradan kazanılan vatandaşlık, yetkili makam kararıyla kazanılan vatandaşlık türü olarak iki yoldan kazanılmaktadır; genel olarak vatandaşlığın kazanılması ve evlenme yoluyla vatandaşlığın kazanılması. Buna göre, 26 sayılı IVK'nın 6. maddesinde, vatandaşlığın genel olarak kazanılması düzenlenmiş ve buna ilişkin yerine getirilmesi gereken şartlar belirlenmiştir; reşit olmak, başvuru tarihinden geriye doğru Irak'ta on yıl ikamet etmek, iyi ahlâk sahibi olmak ve Irak Devleti'nin millî güvenliği ve kamu düzeni bakımından engel teşkil edecek bir hali bulunmamak.

Evlenme yoluyla Irak vatandaşlığının kazanılması ise Vatandaşlık Kanunu'nun 4, 5, 6, 7 ve 11. maddelerinde düzenlenmiş ve belli başlı şartlara tâbi kılınmıştır. Çalışma konumuz, Türk ve Irak hukukunda evlenme yoluyla vatandaşlığın kazanılması olduğu için, bu şartlara çalışmamızın ikinci bölümünde yer verilecektir. Ancak belirtmek gerekir ki, evlenme yoluyla Irak vatandaşlığını kazanma hakkı yabancı uyruklu erkek eşlere tanınmamıştır.

1.5. EVLENMENİN VATANDAŞLIĞA ETKİSİ

1.5.1. Milletlerarası Sözleşmelerde

1.5.1.1. 1930 Tarihli Vatandaşlık Kanunları İhtilâflarına İlişkin Çeşitli Meseleler Hakkında Lahey Sözleşmesi

1930 yılında imzalanan Lahey Sözleşmesi⁷⁵, vatandaşlık hukuku alanında ilk uluslararası sözleşme olarak kabul edilmekte⁷⁶ ve devletlerin, vatandaşlarını tanımlama yetkileri ile bu yetkilerin sınırları hakkında temel ilkeleri belirlemektedir. Sözleşmenin 1. maddesi, devletlerin kendi vatandaşlık politikalarını belirleme hakkını genel bir prensip olarak tanıırken, aynı zamanda bu iç hukuk kurallarının uluslararası anlaşmalar, geleneksel uluslararası hukuk ve genel hukuk ilkeleri ile uyumlu olması gerektiğini vurgulamaktadır. Bu düzenleme, devletlerin vatandaşlık konusunda sahip oldukları

⁷⁵ 12 Nisan 1930 tarihli Vatandaşlık Kanunları İhtilâflarına İlişkin Çeşitli Meseleler Hakkında Lahey Sözleşmesi (League of Nations, Treaty Series, Vol.179, 89 yürürlük tarihi 1 Temmuz 1937) <<https://treaties.un.org>>

⁷⁶ Tunçağıl, 99.

egemen yetkilerin, uluslararası hukuk çerçevesinde sorumlu bir şekilde kullanılmasının önemini ortaya koymaktadır. Devlet, vatandaşlık politikalarını uluslararası hukuka aykırı bir şekilde yürütürse, bu durum diğer devletler tarafından tanınmayacak ve uluslararası mahkemelerde savunulamayacaktır⁷⁷.

Lahey Sözleşmesi, vatandaşlık hukukunda milletlerarası bir uyum ve iş birliği zemininin temellerini atmıştır ve bu alandaki devlet politikalarının uluslararası hukuka uygun bir şekilde şekillendirilmesi gerektiğinin altını çizmektedir⁷⁸.

Devletlerin, evlenmenin vatandaşlığa etkisine yaklaşımı 19. yüzyıldan günümüze kadar önemli değişikliklere uğramıştır. Vatandaşlıkla ilgili yasal düzenlemelerin ilk yapıldığı dönemlerde, aile içinde vatandaşlık birliğine büyük önem verilmiştir. Özellikle, erkek egemen toplumun etkisiyle, aile üyelerinin genellikle koca veya babanın vatandaşlığında olması beklenmiş ve hatta bir zorunluluk olarak kabul edilmiştir⁷⁹.

Bu dönemde, bir kadının kendi vatandaşı bir erkek ile evlenmesi durumunda vatandaşlık doğrudan, kanun gereği kendisine verilirken; kendi vatandaşı kadının yabancı biriyle evlendiğinde ise genellikle kocanın vatandaşlığını kazanacağı varsayımıyla hareket edilmiş ve kadının vatandaşlığının kazanılması birtakım koşullara bağlanmıştır. Böylece, devletler kendi vatandaşı ile evlenen yabancı kadınlarla, yabancılarla evlenen kendi vatandaşı kadınlar için farklı düzenlemeler yapmışlardır. Ancak bu düzenlemelerin sonucunda evliliğin sona ermesi veya kocanın vatandaşlık değiştirmesi gibi durumlarda kadının vatandaşlık durumunun yeniden ele alınması gerekliliği ortaya çıkmıştır. Bu nedenle, evlilik durumunun değişmesiyle birlikte vatandaşlık statüsünün de revize edilmesi gerekmektedir. Bu açıklamalar, devletlerin evlenmenin vatandaşlık üzerindeki etkisine ilişkin tutumlarının zaman içinde nasıl evrildiğini ve bu konuda yapılan yasal düzenlemelerin nasıl şekillendiğini göstermektedir⁸⁰.

Uluslararası hukukta, evliliğin ve evliliğin sona ermesinin vatandaşlık üzerinde doğrudan bir etkisi olmaması prensibi kabul edilse de devletler ve bireyler hâlâ geleneksel

⁷⁷ Arzu, Alibaba, "Vatandaşlığın Kazanılmasına İlişkin Karşılaştırmalı Bir Çalışma: Avrupa Vatandaşlık Sözleşmesi ve KKTC Hukuku", *Milletlerarası Hukuk ve Milletlerarası Özel Hukuk Bülteni*, 37 (2), 2017, 34.

⁷⁸ Alibaba, 34.

⁷⁹ Tanrıbilir, Evlenme ve Vatandaşlık, 3022.

⁸⁰ Tanrıbilir, Evlenme ve Vatandaşlık, 3022.

bakış açılarından kurtulamamış durumdadır. Özellikle "ailede vatandaşlık birliği" gibi kaygılar devam etmektedir.

1.5.1.2. 1957 Tarihli Evli Kadınların Tâbiyetine İlişkin Sözleşme

II. Dünya Savaşı'nın ardından evliliğin vatandaşlık statüsü üzerindeki etkisi, uluslararası alanda ayrı bir tartışma konusu olarak ön plana çıkmıştır. 1957 yılında Birleşmiş Milletler tarafından kabul edilen Evli Kadının Vatandaşlığına İlişkin Sözleşme⁸¹ özellikle kadınların vatandaşlık durumuna odaklanarak bu meseleyi ele almıştır. Sözleşme, evlilik ya da evliliğin sona ermesinin otomatik olarak bir kadının vatandaşlık durumunu değiştirmeyeceğini net bir şekilde ifade etmiştir (m. 1). Bu düzenleme, evliliğin bireysel vatandaşlık hakları üzerinde doğrudan bir etkisi olmaması gerektiği ilkesini pekiştirmiştir⁸².

Sözleşmede, bir eşin başka bir ülkenin vatandaşlığını kazanması ya da mevcut vatandaşlıktan çıkması durumunda, bu durumun diğer eşin vatandaşlık durumunu etkilemeyeceği belirtilmiştir (m. 2). Evlilik bağının bireylerin vatandaşlık hakları üzerinde otomatik bir etkiye sahip olmaması gerektiğini vurgulayan önemli bir ilkedir. Sözleşme, evli kadınların istemeleri durumunda, kocalarının vatandaşlığını diğer yabancı bireylere göre daha kolay bir şekilde elde etmelerine imkân tanınabileceğini de kabul etmektedir. Evlilik yoluyla vatandaşlık kazanımını kolaylaştırıcı bir adım olarak değerlendirilebilir (m. 3). Sözleşme devletlere, vatandaşlık verme sürecinde millî güvenlik ve kamu düzeni gibi konularda bazı kısıtlamalar getirme hakkı tanıyarak, bu süreçlerde dikkatli olunması gerektiğini de hatırlatmaktadır.

1957 Sözleşmesi'nin getirdiği yenilikler, kadınların vatandaşlık haklarına dair daha güçlü ifadeler içermesi açısından dikkate değerdir. Evliliğin bir kadının vatandaşlık durumunu otomatik olarak etkilemeyeceği ilkesinin kabul edilmesi, cinsiyete dayalı ayrımcılığın azaltılması yönünde önemli bir adımdır. Evlilik ve vatandaşlık ilişkisine dair

⁸¹ Evli Kadının Vatandaşlığına İlişkin Sözleşme, 29 Ocak 1957 tarihinde kabul edilmiş, 11 Ağustos 1958 tarihinde yürürlüğe girmiştir.

⁸² Osman Fazıl, Berki "Türk Hukukunda Evlenmenin Tabiiyete Tesiri", *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 1945, 3 (1), 46.

uluslararası hukukta kadın haklarının güçlendirilmesi yönünde atılmış önemli bir adımdır⁸³.

1.5.1.3. 1979 Tarihli Kadınlara Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Önlenmesi Sözleşmesi

1979 yılında Birleşmiş Milletler tarafından onaylanan Kadınlara Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Önlenmesine Dair Sözleşme (CEDAW)⁸⁴, vatandaşlık konusunda cinsiyet temelli ayrımcılığın ortadan kaldırılmasını hedefleyen önemli bir düzenlemeyi içermektedir. Bu sözleşme, imzacı devletlerin vatandaşlık kazanma ve kaybetme süreçlerinde cinsiyete dayalı ayırım yapmamaları gerektiğini belirterek, eşitlik ilkesinin vatandaşlık hukukunda da uygulanmasını sağlamayı amaçlamaktadır. Sözleşmenin 9. maddesi özellikle, evlilik yoluyla veya evlilik esnasında eşin vatandaşlık durumunun değişmesi gibi durumlarda kadının vatandaşlık statüsünün otomatik olarak değişmemesi, vatansız bırakılmaması veya eşinin vatandaşlığını zorunlu olarak almasına yol açacak durumların önlenmesi için devletlere yükümlülükler getirmektedir⁸⁵.

CEDAW ile getirilen bu düzenlemeler, vatandaşlık hukukunda cinsiyet eşitliğinin sağlanmasına yönelik uluslararası çaptaki çabaların bir parçasıdır. Sözleşme, kadınların evlilik yoluyla yaşayabileceği olumsuz vatandaşlık değişikliklerinin önüne geçilmesini sağlamakla kalmayıp, aynı zamanda kadınların vatandaşlık haklarının korunması ve güçlendirilmesine dair genel bir çerçeve sunmaktadır. CEDAW, evlilik, evlilik içi durum değişiklikleri veya diğer herhangi bir sebeple kadınların vatandaşlık statüsünde yaşanabilecek değişikliklere ilişkin adil ve ayrımcılık yapmayan yaklaşımların benimsenmesi için devletlere rehberlik etmektedir. Kadınların vatandaşlık haklarının korunması, cinsiyet temelli ayrımcılığın önlenmesi ve vatandaşlık hukukunda eşitliğin sağlanması hedeflenmektedir, bu da uluslararası toplumda kadın haklarının güçlendirilmesine yönelik genel bir adım olarak kabul edilmektedir⁸⁶.

⁸³ Erdem, 73.

⁸⁴ Kadınlara Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Önlenmesine Dair Sözleşme (CEDAW), 18 Aralık 1979 tarihinde kabul edilmiş, 3 Eylül 1981 tarihinde yürürlüğe girmiştir.

⁸⁵ Göğer Erdoğan, *Türk Tabiiyet Hukuku*, (4. B), Sevinç Matbaası, Ankara 1979, 147.

⁸⁶ Göğer, 81.

1.5.1.4. 1997 Tarihli Avrupa Vatandaşlık Sözleşmesi

1997 yılında Avrupa Konseyi tarafından kabul edilen Avrupa Vatandaşlık Sözleşmesi⁸⁷, üye devletlerin vatandaşlık mevzuatını oluştururken rehberlik etmek ve belirli ilke ve kuralları belirlemek amacıyla hazırlanmış bir belgedir. Bu sözleşme, uluslararası hukuktaki ve uluslararası toplumun yapısındaki evrimi göz önünde bulundurarak, vatandaşlık hukuku alanında devletlerin izlemesi gereken temel prensipleri yeniden tanımlamıştır. Sözleşmenin dördüncü ve beşinci maddeleri, bu prensipleri detaylandırmakta ve şu temel ilkeleri içermektedir: Her bireyin vatandaşlık hakkının bulunması (m. 4/a), vatansızlığın önlenmesi gerektiği (m. 4/b), hiç kimsenin keyfi olarak vatandaşlıktan mahrum bırakılmayacağı (m. 4/c), ve vatandaşlıkla ilgili düzenlemelerin herhangi bir ayrımcılık yaratacak hükümler içermemesi gerektiği (m. 5)⁸⁸.

Avrupa Vatandaşlık Sözleşmesi, evliliğin vatandaşlık üzerindeki etkilerine özel bir önem vermiş ve bu konuda önceki uluslararası sözleşmelerde yer alan prensipleri pekiştirmiştir. Sözleşme, bir devlet vatandaşı ile bir yabancıнын evliliği, evliliğin sona ermesi veya evlilik sürecinde eşlerden birinin vatandaşlık durumunun değişmesinin, diğer eşin vatandaşlık statüsünü otomatik olarak etkilemeyeceğini kabul etmektedir (m. 4/d). Bu, evlilik bağının bireylerin vatandaşlık hakları üzerindeki etkisine dair genel bir ilkeyi ifade etmekte ve böylece vatandaşlıkla ilgili kararlarda bireysel hakların korunmasını ön plana çıkarmaktadır. Avrupa Vatandaşlık Sözleşmesi, vatandaşlık hukukunda insan hakları ve eşitlik ilkelerine dayalı bir yaklaşımı teşvik ederken, evlilik gibi kişisel durumların vatandaşlık statüsü üzerinde otomatik bir etkiye sahip olmaması gerektiğini vurgulamaktadır. Bu, özellikle evlilik yoluyla vatandaşlıkla ilgili meselelerde adalet ve eşitliğin sağlanmasına yönelik uluslararası bir çabanın parçası olarak görülebilir. Sözleşme, bu alandaki düzenlemelerin, ayrımcılık yapmayan, bireylerin haklarını koruyan ve vatansızlık gibi olumsuz durumları önleyici nitelikte olması gerektiğinin altını çizer. Bu, vatandaşlık hukukunun modernleşmesi ve insan haklarına daha duyarlı hâle gelmesi yönünde atılmış önemli bir adımdır⁸⁹.

⁸⁷ Avrupa Vatandaşlık Sözleşmesi, 6 Kasım 1997 tarihinde Strasbourg'da kabul edilmiştir.

⁸⁸ Gülin, Güngör, "Avrupa Vatandaşlık Sözleşmesi", *Prof. Dr. Yılmaz Altuğ'un Anısına Armağan, Milletlerarası Hukuk ve Milletlerarası Özel Hukuk Bülteni*, 17-18 (1-2), 1997-1998, 232 (Avrupa Vatandaşlık Sözleşmesi).

⁸⁹ Güngör, 1997, 85.

Avrupa Vatandaşlık Sözleşmesi, evliliğin vatandaşlık üzerindeki doğrudan etkisi olmaması gerektiği ilkesinin yanı sıra, evlilikle ilgili başka bir önemli konuya daha değinmektedir. Bu kapsamda sözleşmeye imza atan üye devletler, belirli gruplarda sıralanan bireylerin vatandaşlık elde etmelerini kolaylaştırıcı tedbirler almalarını taahhüt etmişlerdir. Bu gruplardan biri de evlenme durumudur; yani, bir üye devletin vatandaşı ile evlenen yabancı uyruklu kişilere, vatandaşlık kazanmaları için diğer durumlara kıyasla daha uygun şartlar sunulması öngörülmektedir (m. 6/4, a). Bu düzenleme, evlilik bağı kurmuş kişilerin, vatandaşlık kazanma sürecinde özel bir muamele görmelerini sağlamayı amaçlamaktadır. Bu, evlilik yoluyla oluşan sosyal ve hukuki bağların, vatandaşlık hukuku çerçevesinde de tanınması ve değerlendirilmesi gerektiği anlayışını yansıtmaktadır. Sözleşme, bu şekilde evlilik yoluyla birleşen ailelerin bir arada yaşamalarını ve vatandaşlık bağlarını güçlendirmelerini kolaylaştıracak bir çerçeve sunar. Evlenme durumunda olan yabancı uyruklu eşler, vatandaşlık elde etme süreçlerinde daha az bürokratik engelle karşılaşabilir ve bu süreci daha hızlı ve etkin bir şekilde tamamlayabilirler. Bu taahhüt, evlilik yoluyla aile birliğinin desteklenmesi ve korunması, aynı zamanda evlilik aracılığıyla oluşan sosyal entegrasyonun teşvik edilmesi açısından önemli bir adımdır. Üye devletlerin bu ilkeyi uygulamaya koyması, evlenme yoluyla oluşan aile bağlarının, vatandaşlık hukuku alanında da tanınması ve desteklenmesi gerektiğinin bir göstergesidir. Uluslararası hukukta aile birliğinin ve bireyler arasındaki ilişkilerin önemini vurgulayan ve devletlerin bu yönde politikalar geliştirmesini teşvik eden bir yaklaşımdır⁹⁰.

1.5.2. Türk ve Irak Hukukunda

Milletlerarası sözleşmelerde evlenmenin vatandaşlığa etkisi ele alındıktan sonra aşağıda, Türk ve Irak Hukukunda da evlenme kurumunun vatandaşlık üzerindeki etkisine kısaca değinilecek ve bu konu çalışmamızın ikinci bölümünde detaylı olarak irdelenecektir.

⁹⁰ Nomer, 234.

1.5.2.1. Türk Hukukunda

Türk hukukunda evlenme yolu ile vatandaşlığın kazanılması, yetkili makam kararıyla sonradan kazanılan (müktesep) vatandaşlık türüdür⁹¹. Türk hukukundaki evlilik kurumunun vatandaşlığa etkisi zamanla değişim gösterip⁹², günümüzde de vatandaşlık kazanılması yollarından sıklıkla rastlanan şekli⁹³ olarak TVK'nın 16. maddesinde aşağıdaki şekilde düzenlenmiştir:

“ (1) Bir Türk vatandaşı ile evlenme doğrudan Türk vatandaşlığını kazandırmaz. Ancak bir Türk vatandaşı ile en az üç yıldan beri evli olan ve evliliği devam eden yabancılar Türk vatandaşlığını kazanmak üzere başvuruda bulunabilir. Başvuru sahiplerinde; a) Aile birliği içinde yaşama, b) Evlilik birliği ile bağdaşmayacak bir faaliyette bulunmama, c) Millî güvenlik ve kamu düzeni bakımından engel teşkil edecek bir hâli bulunmama, şartları aranır. (2) Başvurudan sonra Türk vatandaşı eşin ölümü nedeniyle evliliğin sona ermesi halinde birinci fıkranın (a) bendindeki şart aranmaz. (3) Evlenme ile Türk vatandaşlığını kazanan yabancılar evlenmenin butlanına karar verilmesi hâlinde evlenmede iyiniyetli iseler Türk vatandaşlığını muhafaza ederler”. Hükümden de anlaşıldığı üzere, bir Türk vatandaşı ile evlenmek doğrudan Türk vatandaşlığını kazandırmaz, zira belli başlı koşulların yerine getirilmesi gerekmektedir. Bu şartların değerlendirilmesine ise çalışmamızın ikinci bölümünde yer verilecektir.

1.5.2.2. Irak Hukukunda

Irak hukukunda, Türk Hukukunda olduğu gibi, evlenme yoluyla vatandaşlığın kazanılması yetkili makam kararı ile sonradan kazanılan (müktesep) vatandaşlık türüdür. Evlenme ile Irak vatandaşlığının kazanılması 26 sayılı IVK'nın 4, 6, 7 ve 11. maddelerinde düzenlenip, buna ilişkin açıklama çalışmamızın ikinci bölümünde yapılacaktır.

⁹¹ Konu ile ilgili geniş bilgi için bkz. Nomer, 96-108; Doğan, Yılmaz, Ayhan İzmirli, 83-95; Güngör, *Tâbiyet*, 135-150.

⁹² Tanrıbilir, *Evlenme ve Vatandaşlık*, 3029.

⁹³ Bkz. <https://kulacoglu.av.tr/evlilik-yoluyla-turk-vatandasligi/> (Erişim tarihi: 03.03.2024).

İKİNCİ BÖLÜM

TÜRK VE IRAK VATANDAŞLIK HUKUKUNDA EVLENME İLE VATANDAŞLIĞIN KAZANIMI

2.1. TÜRK VATANDAŞLIK HUKUKUNDA EVLENME İLE VATANDAŞLIĞIN KAZANIMI

Türk vatandaşlık hukukunda evlenme ile vatandaşlığın kazanılması 5901 sayılı TVK ve TVK'nın Uygulama Yönetmeliği'nde düzenlenmiştir. Ancak esas konuya geçmeden önce, evlenme ile vatandaşlığın kazanımının tarihi gelişim sürecinden de bahsetmek yerinde olacaktır. Bu bağlamda evlenme ile vatandaşlığın kazanılması öncelikle Osmanlı Devleti'nde çıkarılan 1284 (1869) tarihli Tabiiyet-i Osmaniye'ye Dair Nizamname⁹⁴ çerçevesinde ele alınacak ve akabinde bu konu Cumhuriyet döneminde çıkarılan mülga 1928 tarihli ve 1312 sayılı Türk Vatandaşlığı Kanunu ile mülga 1964 tarihli ve 403 sayılı TVK açısından değerlendirilecektir. Son olarak evlenme yoluyla vatandaşlığın kazanılmasına yürürlükte olan 5901 sayılı TVK çerçevesinde yer verilecektir.

2.1.1. Türk Vatandaşlık Hukukunda Evlenme İle Vatandaşlığın Kazanılmasının Tarihi Gelişimi

2.1.1.1. 1869 Tarihli Tabiiyet-i Osmaniye'ye Dair Nizamname

Osmanlı Devleti dönemine bakıldığında din unsurunun devletin tabiiyet sisteminin temelini oluşturduğu görülmektedir. Bu sebeple halk, Bulgar, Türk, Arap, gibi etnik köken yerine Müslüman, Ortodoks, Katolik ya da Yahudi şeklinde adlandırılmıştır. Fatih Dönemi'nden sonra da bu gruplara Arapça kökenli ve din, mezhep vb. manalara gelen "millet" adı verildiği görülür. (Rum milleti, Yahudi milleti gibi)⁹⁵. Her bir milletin de kendine has eğitim ve yargı örgütü tesis edilmişti. Millet olarak adlandırılan gayrimüslim

⁹⁴ AYBAY, s. 63. Kanun metni için bkz. UNAT, İlhan, Türk Vatandaşlık Hukuku (Metinler – Mahkeme Kararları), Ankara 1966, s. 8.

⁹⁵ Gülnihal, Bozkurt, "Türk Hukuk Tarihinde Azınlıklar", *AÜHFD*, 43 (1-4), 1993, 50.

topluluklar, zimmet kavramı çerçevesinde⁹⁶ Osmanlı halkından sayılmaktaydılar. Böylece gayrimüslimler ve Müslümanlar hep beraber, aynı devlet çatısı altında ancak farklı hukuk düzenlemelerine tâbi olarak yaşamaktaydılar⁹⁷.

1869 yılında kabul edilen Tâbiyet-i Osmaniye Kanunnamesi⁹⁸ (Kanunname), İslam dünyasında dini ilkelerden bağımsız ilk seküler vatandaşlık düzenlemesi olarak tarihe geçmiştir⁹⁹. Kanunname, Avrupa devletlerinin o zamanki vatandaşlık kanunlarının yanı sıra, özellikle 1851 tarihli Fransız Vatandaşlığı Kanunu'ndan esinlenmiş ve Kanunname ile Müslümanlığın vatandaşlığa etkisi son bulmuştur¹⁰⁰.

Kanunname, Osmanlı vatandaşlığının kazanılmasını kan bağı ilkesi ile tesis etmiştir. Kanunnamenin 1. maddesine göre, anne ve baba ya da yalnızca babası Osmanlı vatandaşı olan bireyler Osmanlı tebası olarak kabul edilmekteydiler. Kanunnamenin 2. maddesine göre de bazı durumlarda toprak esasına da başvurulmaktaydı. Ayrıca, Kanunnamenin 9. maddesi ise başka bir devletin vatandaşı olduğunu iddia edenleri bu durumu kanıtlamakla yükümlü kılmaktaydı¹⁰¹.

Kanunnamede, vatandaşlık ile ilgili karşılaşılmakta olan sorunlara çözüm üretilmeye çalışılmıştır. Kanunnamenin 7. maddesinde ise evlenmenin kadının vatandaşlığına etkisi yer almaktaydı. Bu madde ile Osmanlı vatandaşı olan kadının bir yabancı ile evlenmesinin Osmanlı vatandaşlığını kaybetmesine yol açacağı dolaylı olarak ifade edilmişti. İlgili hükme göre, yabancıyla evlenen kadına, evliliğin kocasının ölümü nedeniyle sona ermesi hâlinde üç sene içerisinde Osmanlı tabiiyetine dönme hakkı tanınmıştı¹⁰². Bu madde için doktrinde, kadının Osmanlı vatandaşlığını kaybedip yabancı

⁹⁶ Ezgi Güzel Polat, “Osmanlıdan Günümüze Vatandaşlık Anlayışı”, *Ankara Barosu Dergisi*, S: 3, 2011, 134.

⁹⁷ Çözme, 40.

⁹⁸ 10 Şeval 1285–11 Kanunisani 1284, Takvim-i Vekayi S: 1044. Düzenlemenin ilk yayınlandığında başlığı “Tâbiyet-i Osmaniyyeye Dair Nizamname”dir. Birinci Tertip Düstur’da metin “Tâbiyet-i Osmaniye Kanunnamesidir” başlığı ile yayınlanır. Aybay, *Vatandaşlık Hukuku* 63. Kanun’un metni için bkz. İlhan Unat, *Türk Vatandaşlık Hukuku (Metinler – Mahkeme Kararları)*, Ankara 1966, 8. Bundan sonra kısaca Kanunname olarak anılacaktır.

⁹⁹ Aybay, Özbek, Ersen Perçin, 61; Güngör, 7.

¹⁰⁰ Salımya Ganiyeva, “Evlenme Yoluyla Vatandaşlığın Kazanılmasında Öngörülen Şartların Türk Vatandaşı Ešte Aranmasının Değerlendirilmesi”, *Selçuk Üniversitesi HFD*, 31 (4), 1542. Kanunnameyle kabul edilen vatandaşlığın din kavramından ayrılması, 1876 Kanun-ı Esasi’nin 8. maddesi ile anayasal bir hüküm haline gelir.

¹⁰¹ Aybay, *Vatandaşlık Hukuku*, 61; Güngör, 7. Güngör, düzenlemenin bu şekli ile Osmanlı Devleti’nde ikamet edenlerin vatansız kalması ihtimalinin kalmadığını belirtmiştir.

¹⁰² İlgili Kanun’da “Tebaa-i Devlet-i Aliyyeden iken ecnebi ile tezevvüç eden kadın zevcinin vefatı tarihinden itibaren üç sene zarfında istida ederse tâbiyet-i asliyesine ric’at edebilir” hükmüne yer

kocasının tabiiyetine geçtiği yorumu yapılmıştı¹⁰³. Ancak her egemen devletin vatandaşlık kazanılma biçimlerini kendi kanunlarıyla düzenleme yetkisine sahip olduğu dikkate alındığında, doktrinde bu yorumun tartışmaya açık olduğu da belirtilmiştir¹⁰⁴.

Osmanlı tabiiyetindeki kadının yabancı biri ile evlenmesi durumunda kaybettiği vatandaşlığına dönebilmesine imkân veren hüküm, bu hakkı sadece kişinin başvurusu ve kocanın vefatına bağlamaktaydı. Kocanın vefat etmesi dışında evliliğin sona ermesi durumları kadına bu konu ile ilgili bir hak bahsetmemekteydi. Bunun yanı sıra Kanunnamede, başvurudan bahsedilse dahi, başvurunun hangi makama ve ne şekilde yapılması gerektiğine ilişkin bir açıklama bulunmamaktaydı. Osmanlı vatandaşı kadının yabancıyla evlenmesi hususu Kanunnamede dolaylı da olsa düzenlenmişken, Osmanlı tebası ile evlenen yabancı kadına dair herhangi bir düzenleme yoktu, bu konudaki eksikliğe, 7. maddedeki dolaylı düzenlemenin kıyas yoluyla Osmanlı vatandaşı ile evlenen kadınlara da uygulanması formülü getirilmişti¹⁰⁵. Ancak bu hususa yabancı devletlerin tepkileri olmuş ve bu durumu kabullenmedikleri de gözlenmiştir¹⁰⁶. Her ne kadar bu durum sonradan konsolosluk memurlarına yetki verilerek çözülmeye çalışılsa da¹⁰⁷, Türkiye Cumhuriyeti döneminde 1928 yılında kabul edilen Türk Vatandaşlığı Kanunu'na kadar Osmanlı vatandaşı ile evlenen yabancı kadınların vatandaşlık durumu hakkında tereddüt yaşanmıştır¹⁰⁸.

2.1.1.2. 1928 Tarihli ve 1312 Sayılı Türk Vatandaşlığı Kanunu

Evlenme yoluyla vatandaşlık kazanma, Türkiye Cumhuriyeti tarihi boyunca düzenlenen hukukî bir müessese olup günümüze kadar birçok değişime uğramıştır¹⁰⁹. Konuya dair Cumhuriyet tarihinin ilk kanunu 23 Mayıs 1928 yılında kabul edilmiş olan 1312 sayılı Türk Vatandaşlığı Kanunu'dur (TVK). Kanun'un 13. maddesinin ilk iki

verilmiştir.

¹⁰³ Osman Fazıl Berki, *Devletler Hususi Hukuku*, C. I, 7. B, Ankara 1970, 55 (DHH); Berki, *Evlenme*, 49.

¹⁰⁴ Aybay, *Vatandaşlık Hukuku*, 66.

¹⁰⁵ Aybay, *Vatandaşlık Hukuku*, 72; Fişek, 81; Berki, *Evlenme*, 55.

¹⁰⁶ İtalyan ve Fransız mahkemeleri, Osmanlı vatandaşı olan erkekle evlenmiş olan kadın ile ilgili herhangi bir kanun hükmü bulunmaması sebebiyle Osmanlı vatandaşlığı kazanamayacağını, bu sebeple İtalyan ve Fransız kadınların vatandaşlıkları hususunda herhangi bir değişiklik olmayacağı kararını vermiştir. Aybay, *Vatandaşlık Hukuku*, 72; Fişek, 82; Berki, *Evlenme*, 56.

¹⁰⁷ “Şehbenderlere Tâbiyet Tescili” ile ilgili verilen talimat açıklaması için bkz. Aybay, *Vatandaşlık Hukuku*, 72-73.

¹⁰⁸ Çözme, 42.

¹⁰⁹ Çözme, 43; Ganiyeva, 1539.

cümlesinde “*Türklerle evlenen ecnebî kadınlar Türk vatandaşı olurlar. Ecnebilerle evlenen Türk kadınları Türk kalırlar...*” hükümlerine yer verilmiştir¹¹⁰. Bu düzenlemeyle kanun koyucu Türk erkeği ile evlenen yabancı kadınlar bakımından klâsik görüşü kabul ederken, yabancı erkeklerle evlenen Türk kadınları yönünden ise modern anlayışı benimsemekteydi¹¹¹. Evliliğin vatandaşlığa etkisi hususunu yalnız kadınlar yönünden ele alan hükümde Türk vatandaşıyla evlenen yabancı kadının, iradesi önemsenmeksizin Türk vatandaşlığını evlilik sebebiyle kendiliğinden kazanması; yabancı erkeklerle evlenen Türk vatandaşı kadının ise Türk vatandaşlığını koruması öngörülmüştür¹¹². Ancak kadın kocasının vatandaşlığını kazanabiliyorsa, Türk vatandaşlığından çıkma ve evliliğinin sona ermesi hâline de üç yıl içerisinde Türk vatandaşlığına dönme imkânına da sahipti. Türk vatandaşı ile evlenen yabancı erkeğe ise bu haklar tanınmamıştır¹¹³.

Düzenlenmede kanun koyucunun, dönemin koşulları ve nüfusun azlığı nedeniyle, olabildiğince fazla kişiye vatandaşlık verme ve vatandaş sayısının azalmasını önleme eğilimi görülmektedir¹¹⁴.

2.1.1.3. 1964 Tarihli ve 403 Sayılı Türk Vatandaşlığı Kanunu

Evlilik yoluyla vatandaşlık kazanma müessesesinde 403 sayılı Türk Vatandaşlığı Kanunu (TVK) döneminin 2003 öncesi ve sonrası şeklinde ayrılması gerekir¹¹⁵. 403 sayılı Türk Vatandaşlığı Kanunu ile evlenme yolu ile vatandaşlık kazanılması durumunda prensip olarak modern görüş kabul edilmektedir. Bazı özel durumlar da göz önünde bulundurulmuş ve istisnaî hükümlere de yer verilmiştir.

403 sayılı Kanunda bazı dönemlerde bir takım değişiklikler gerçekleştirilmiştir. Evlenme yolu ile vatandaşlık kazanılması konusunda bu değişikliklerin en önemlisi 4 Haziran 2003 yılında kabul edilmiş olan 4866 sayılı Türk Vatandaşlığı Kanunu’nda

¹¹⁰ Erten, *Butlan*, 248-249.

¹¹¹ Nomer, 97. Ayrıca 1312 sayılı Kanun’un 13. maddesinin ikinci fıkrası uyarınca evlilik nedeniyle yabancı devletin vatandaşlığını kazanan kadınlara, evliliğin sona ermesinden itibaren asıl vatandaşlıklarına dönebilmeleri için bir seçme hakkı tanınmıştır.

¹¹² Gülören Tekinalp, “Tâbiyetin Genel İlkeleri ve 1964 Tarihli Türk Vatandaşlık Kanunu”, *İÜHFD*, 23 (1-4), 1973, 483; Ganiyeva, 1544.

¹¹³ Tanrıbilir, *Evllenme*, 3030; Ata Sakmar, “Kadınla Erkek Arasındaki Hukukî Eşitlik İlkesi ve Vatandaşlık Hukuku”, *İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası*, 44 (1-4), 1978, 124.

¹¹⁴ Erten, *Butlan*, 249; Berki, *Evllenme*, 51; Aybay, *Vatandaşlık Hukuku*, 79; Göğer, 124; Aybay, Özbek, Ersen Perçin, 64.

¹¹⁵ Çözme, 44.

Değişiklik Yapılmasına İlişkin Kanun¹¹⁶ ile gerçekleştirilmiştir. Bu Kanunla 403 sayılı Kanun'un 5. maddesi tümüyle değiştirilerek, evlenme anında yabancı eşin talebini bildirmesiyle Türk vatandaşlığını kazanması uygulamasının terk edildiği görülmektedir. Değiştirilmiş olan bu maddede kadın ve erkek arasında herhangi bir ayırım yapılmazken, en az üç yıldır evli olan, fiilî olarak birliktelik yaşamakla birlikte evliliği devam etmekte olan yabancı eşlerin Türk vatandaşlığını kazanması için başvuruda bulunabileceği belirtilmiştir. Bunun yanı sıra, yeni getirilen 5. maddenin ikinci fıkrasında düzenlenen başvuru şartları ve süresi, Türk vatandaşı ile evlenmesi nedeniyle vatandaşlığını kaybedip vatansız duruma düşen yabancılar açısından aranmamıştır. Ayrıca bu maddeyle suiistimale açık muvazaalı evliliklerin önüne geçmek amacıyla vatandaşlığa alınmada evlenmeye dair asgari süre şartı getirilmiştir¹¹⁷.

403 sayılı Kanun'un 5. maddesinin 4866 sayılı Kanun'la değiştirilmiş halinde kanun koyucu, bir taraftan cinsiyet durumuna bakılmaksızın yabancı eşin iradesini ön plana alıp yabancı eşe zorla vatandaşlık yüklememek, diğer taraftan yapmış olduğu özel düzenleme ile ailenin vatandaşlık birliğine de önem verdiğini ortaya koymaktadır. Düzenlemede ilk olarak eşlerin vatandaşlığının bağımsızlığı vurgulanmıştır¹¹⁸. Türk vatandaşı ile evlenmesi sebebi ile yabancı eşin Türk vatandaşlığı kazanabilmesi, kişinin talebinin yanı sıra Kanun ve Türk Vatandaşlığı Kanununun Uygulanmasına İlişkin Yönetmelik'te (TVKUY)¹¹⁹ belirtilen şartların da yerine getirilmesi sonucunda gerçekleşmektedir. Fakat bu şartların da yerine getirilmiş olması Türk vatandaşlığı kazanabilmek için mutlak bir hak sağlamamakla birlikte, bu konuda yetkili makamın takdir yetkisi de bulunmaktaydı¹²⁰.

Nitekim uluslararası ilişkilerin gelişmesi ve 403 sayılı TVK'da da önemli değişikliklerin yapılması sonucu yeni vatandaşlık kanununa ihtiyaç duyulmuş ve 2009 yılında yürürlükteki 5901 sayılı TVK'nın kabul edilmesi ile birlikte 403 sayılı TVK yürürlükten kaldırılmıştır. Konumuz açısından önem taşıması nedeniyle 5901 sayılı TVK'da konumuz bağlamında yer alan esaslara ayrı başlık altında yer verilmesi uygun görülmüştür.

¹¹⁶ RG: 12/06/2003, 25136.

¹¹⁷ Çözme, 52; Ganiyeva, 1545.

¹¹⁸ Çözme, 51.

¹¹⁹ RG: 06/04/2010, 27544.

¹²⁰ Çözme, 58.

2.1.2. 2009 Tarihli ve 5901 Sayılı Türk Vatandaşlığı Kanunu'nda Evlenme ile Vatandaşlığın Kazanılması

403 sayılı Kanun'un yürürlüğe girmesinden sonra Kanunda yapılan bazı değişikliklere yönelik haklı eleştiriler de cevapsız kalmamıştır. Kanun koyucu, kendi içinde vatandaşlık kanununun sistemsel bir bütünlük sağlaması için ve ayrıca küreselleşen dünyada vatandaşlık hukukunda gerçekleşen direktif ilkelerde yaşanmakta olan gelişmelerin takip edilebilmesi için 403 sayılı Kanun'un güncellenmesi ihtiyacı doğmuştur. Sonuç olarak da yürürlükte bulunan 5901 sayılı Türk Vatandaşlığı Kanunu'nun çalışmalarına başlanmıştır¹²¹.

İçişleri Bakanlığınca hazırlanan TVK tasarı ve gerekçesi, ilk olarak 7 Nisan 2006 tarih ve 1824 sayılı Başbakanlık üst yazısıyla Türkiye Büyük Millet Meclisine (TBMM) sunulmuştur. 22. Yasama Dönemi sonunda görüşülmeyerek kadük kalan 1/1192 esas numaralı Tasarı, 23. Yasama Döneminde Başbakanlık'ın 8 Kasım 2007 tarih ve 4226 sayılı yazısıyla tekrardan TBMM'ye sunulmuştur¹²². TBMM Başkanlığı ilgili tasarıyı; tâlî olarak Avrupa Birliği Uyum, Adalet ve Dışişleri komisyonlarına, esas olarak da İçişleri Komisyonuna havale etmiştir. İçişleri Komisyonu ile Avrupa Birliği Uyum Komisyonu, tasarıyla ilgili Raporu 2006 yılında hazırlamış¹²³ ve İçişleri Komisyonu Raporu 2008'de kabul ettiği yeni tasarı metniyle birlikte TBMM Başkanlığına sunmuştur¹²⁴.

Tasarının genel gerekçesinde öncelikle, vatandaşlık kanununa dair neden yeni bir düzenleme gerektiğinin cevabı verilmiş ve dönemin şartları çerçevesinde ortaya çıkan ihtiyaçların sonucu yapılan değişikliklerin 403 sayılı Kanun'un sistematüğini bozduğı belirtilmiştir¹²⁵.

Genel gerekçede ise Avrupa Vatandaşlık Sözleşmesi'ne atıfta bulunulmuş ve bu Sözleşmeye uygun bir düzenlemenin yapılması gerektiğine vurgu yapılmıştır. Hatta bu

¹²¹ Çözme, 59.

¹²² Çözme, 52.

¹²³ TBMM, Türk Vatandaşlığı Kanunu Tasarısı ve Avrupa Birliği Uyum ile İçişleri Komisyonları Raporları (1/1192), Sıra Sayısı 1232,

<https://www.tbmm.gov.tr/sirasayi/donem22/yil01/ss1232m.htm> (Erişim Tarihi:4.3.2024).

¹²⁴ TBMM, Türk Vatandaşlığı Kanunu Tasarısı ve İçişleri Komisyonu Raporu (1/458), Sıra Sayısı 90, <https://www.tbmm.gov.tr/sirasayi/donem23/yil01/ss90.pdf> (Erişim Tarihi: 15.4.2024).

¹²⁵ Çözme, 53.

Sözleşmeye genel gerekçede birden fazla atıf yapılması, Kanunun tarafı olmadığımız bir Sözleşmeyi esas alarak düzenlendiği intibayı yarattığı için doktrinde eleştirilmekte ve genel gerekçede uluslararası hukukun diğer kaynaklarına da yer verilmesinin doğru olacağı yönünde bir görüş bulunmaktadır¹²⁶.

TVK çalışmalarında, 403 sayılı Kanun'daki sistematik boşlukların daha çok kanundaki diğer vatandaşlığın kazanılması veya kaybı çeşitlerine ait olduğu düşünülmüş, evlilik yoluyla Türk vatandaşlığının kazanılmasına ilişkin sorunların 403 sayılı Kanun'da 4866 sayılı Kanun vasıtasıyla yapılan değişiklik ile bir nebze de olsa çözüldüğü kanısıyla evlilik yoluyla vatandaşlık kazanma müessesesinde fazla değişiklik yapılmamıştır¹²⁷. Evlenme yolu ile Türk vatandaşlığının kazanılmasında en önemli değişiklik, yetkili makam kararı ile Türk vatandaşlığının kazanılması yolları arasında düzenlenmesi olarak görülmektedir. Ayrıca 403 sayılı Kanun'un istisnaî vatandaşlığa alınma başlıklı 7. maddesinde sayılan Türk vatandaşıyla evli olmak veya evlenme kararı ile Türkiye'ye yerleşmiş olmak şartları 5901 sayılı TVK'da yer almamıştır¹²⁸.

Vatandaşlık başvurusu sonrasında Türk vatandaşı olan yabancı eşin ölmesi durumunda sağ kalan yabancı eşin başvurusunda aile birliği içinde yaşama şartının aranmaması TVK ile getirilmiş olan bir yenilik olmakla birlikte, eski Kanunda bu durumla ilgili bir düzenleme yer almamaktaydı. Doktrinde bu şartın yalnızca vatandaşlık başvurusunda bulunmuş sağ kalan yabancı eşler için aranması eleştirilmiş, üç yıl evlilik birliği içerisinde yaşamış yabancı eşlerin başvuruda bulunmasalar dahi bu hükümden yararlanmaları gerektiği savunulmuştur¹²⁹.

2.1.2.1. Şartları

Evlenme yolu ile vatandaşlık kazanılması, TVK'nın 16. maddesinde düzenlenmiştir. 4866 sayılı Kanun ile getirilmiş olan değişikliğe paralel şekilde, maddenin birinci fıkrasında evlenme yolu ile Türk vatandaşlığının doğrudan kazanılamayacağı belirtilmektedir. Yapılan düzenlemeye göre evlenme yolu ile Türk

¹²⁶ Rifat Erten, "Türk Vatandaşlığı Kanunu Tasarısı'nın Türk Vatandaşlığının Kazanılmasına İlişkin Hükümleri Hakkında Değerlendirmeler", *Ankara Barosu Dergisi*, Y. 66, S. 4, 2008, 38 (Tasarı).

¹²⁷ Çözme, 54.

¹²⁸ Çözme, 62.

¹²⁹ Giray, 387.

vatandaşlığının kazanılması için başvuruyu, bir Türk vatandaşı ile 3 yıldan beri evli olan ve evliliği devam eden yabancılar yapabilmektedir. Maddeye göre, başvuru sahiplerinin “aile birliği içinde yaşama, evlilik birliği ile bağdaşmayacak bir faaliyette bulunmama, millî güvenlik ve kamu düzeni açısından engel teşkil edecek bir hâli olmama” şartlarını taşıyor olması gerekmektedir. Görüldüğü üzere, 403 sayılı Kanun’un 4866 sayılı Kanun ile değiştirilen 5. maddesinde yer alan en az üç yıllık evli olmak, evliliğin devam etmesi ve aile birliği içinde yaşama şartları yeni düzenlemede de korunmuş, bunların yanına “evlilik birliği ile bağdaşmayacak bir faaliyette bulunmama” ve “millî güvenlik ve kamu düzeni bakımından engel teşkil edecek bir hâli bulunmama” şartları eklenmiştir¹³⁰.

Evlilik birliğiyle bağdaşmayan faaliyet veya faaliyetlerde bulunulmaması şartı 403 sayılı Kanunda yer almasa da, TVK Yönetmeliğin 2/2-b.maddesinde “*fuhuş yapmak, fuhuş aracılık etmek veya fuhuş zorlamak, kadın ticareti yapmak gibi herhangi bir faaliyet içinde bulunmamak*” şartının yer aldığı görülmektedir. Evlilik birliğiyle bağdaşmayan faaliyetlerde bulunulmaması hâli bu şartı karşılar niteliktedir. Nitekim *Tiryakioğlu*, kavramın bu şekilde karşılanmasını haklı bulmuş, fuhuş yapmak, fuhuş aracılık etmek ile başlayan bir şartın yabancılar hakkında bir ön yargı yaratacağını belirtmiştir¹³¹. Benzer şekilde kamu düzeni ve millî güvenlik bakımından engel teşkil edecek bir hâlin bulunmaması ise yine 403 sayılı Kanun’da bulunmasa da Yönetmeliğin 2/2-c. maddesinde aranan şartlar arasında yer almaktadır. Yönetmeliğin hükümlerinde kamu düzeni ve millî güvenliğin yanı sıra, genel ahlâktan bahsedilmişse de TVK’da bu konuya yer verilmediği görülmektedir¹³².

Kanunda, Türk vatandaşlığının evlenme yolu ile kazanılmasının asıl şartlarından sayılmakta olan “aile birliği içinde yaşamak” şartı yine TVK ile oluşturulmuş olan vatandaşlık başvurusu inceleme komisyonunca objektif bir şekilde değerlendirilecektir. Komisyon, eşler arasında gerçek bir evliliğin varlığını araştıracaktır¹³³. İçişleri Bakanlığının ilgili il emniyet müdürlüğü ve komisyon vasıtasıyla yürüttüğü inceleme ve

¹³⁰ Erten, *Tasarı*, 50 vd; Sibel, Akşahin Polat, “Türk Hukukunda ve Mukayeseli Hukukta Evlilik Yoluyla Vatandaşlığın Kazanılması”, Necmettin Erbakan Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, C. 2, S: 2, 2019, 188.

¹³¹ Bilgin, Tiryakioğlu, “Türk Vatandaşlığı Kanunu Tasarısına Göre Vatandaşlığın Yetkili Makam Kararıyla Kazanılması”, Türk Vatandaşlığı Kanunu Tasarısı Sempozyumu (29 Şubat 2008), (Ed. Vahit DOĞAN, Feriha Bilge TANRIBİLİR, Banu ŞİT), Ankara 2008, 91.

¹³² Çözme, 63.

¹³³ Doğan, *Aile*, 176 vd.

soruşturma, güvenlik soruşturması özellikleri taşımaktadır (TVKUY, m. 28-30). Komisyonun görevi, Kanun ve Yönetmelikte çizilen yetki sınırları kapsamında dosya hazırlama, varsa başvurulardaki eksiklikleri tamamlama ve hazırlanan dosyayı İçişleri Bakanlığına göndermekten ibarettir¹³⁴. Fakat Yönetmelikte il emniyet müdürlüklerinin yapacağı soruşturma dâhilinde “fuhuş yapmak ve fuhşa aracılık etmek gibi davranışlar” ifadesi yer alırken ilgili metinde “gibi” davranışların hangi ölçütlere göre belirleneceği konusunda bir açıklık bulunmamaktadır¹³⁵. 403 sayılı Kanunda 4866 sayılı Kanun ile değişiklik yapılmasının öncesinde, yukarıda da ifade edildiği üzere, Türk vatandaşı ile evlenen yabancı kadın vatansız ise veya Türk vatandaşı ile evlendiğinde vatandaşlığını kaybetme durumu bulunuyorsa Türk vatandaşlığını doğrudan kazanmaktaydı. Bunun yanında ilgili maddenin kanun yolu ile kazanma başlığı altında bulunmasının nedeni de bu düzenlemelerdi. 4866 sayılı Kanunla Türk vatandaşlığını evlenme yoluyla kazanmayla ilgili değiştirilmiş olan hükümde, cinsiyet ile ilgili bir ayırım yapılmaksızın, bir Türk vatandaşıyla evlenen yabancı, yapılan bu evlilik sebebiyle sahip olduğu eski vatandaşlığını kaybetmekte ise kendiliğinden Türk vatandaşlığı kazanacak idi. TVK’da ise Türk vatandaşıyla evlenen vatansız bir kişinin ve evlenme sebebiyle sahip olduğu vatandaşlığı kaybeden kişinin doğrudan Türk vatandaşlığı kazanması ile ilgili bir hüküm bulunmamaktadır. Bunun yanında TVK’nın diğer maddelerinde de, vatansız olan kişinin evliliğine ya da vatansız duruma düşebilecek eşlere vatandaşlık kazandırabilecek özel bir durumun düzenlenmediği de görülmektedir. Bu sebeple, evlenerek vatansız duruma düşmüş veya vatansız yabancılar sadece 16. maddede aranan durumların gerçekleşmesi ile bu yoldan faydalanabilmektedir. Vatansızlığın önlenmesinin vatandaşlık hukukunun direktif ilkelerinden biri olduğu ve uluslararası alandaki anlaşmalarda kendine yer edindiği düşünüldüğünde, bu kişilere Türk vatandaşlığını kazandırmayı kolaylaştırıcı çözümlerin oluşturulması gerektiği doktrinde birçok kez dile getirilmiştir¹³⁶.

¹³⁴ Giray, 388; Tiryakioğlu, 93.

¹³⁵ Aybay, Özbek, Ersen Perçin, 135.

¹³⁶ Tiryakioğlu, 90; Bahadır, Erdem, “Vatandaşlık Kanunu Tasarısında Evlenme İle Türk Vatandaşlığının Kazanılmasına İlişkin Düzenleme”, *Türk Vatandaşlığı Kanunu Tasarısı Sempozyumu (29 Şubat 2008)*, (Ed. Vahit Doğan/Feriha Bilge Tanrıbilir/Banu Şit), (Tasarı), Ankara 2008, 105; Ahmet Cemal, Ruhi, “Evlenme Yolu İle Türk Vatandaşlığının Kazanılması”, *Türk Vatandaşlığı Kanunu Tasarısı Sempozyumu (29 Şubat 2008)*, (Ed. Vahit Doğan/Feriha Bilge Tanrıbilir/Banu Şit), Ankara 2008, 111; Fügen, Sargın, “Türk Vatandaşlığı Kanununda Değişiklik Yapan 2003 Tarihli ve 4866 Sayılı Kanun Kapsamında Bir Değerlendirme”, *AÜHFD*, C. 53, S: 1, 2004, 35.

Ayrıca, evlenme yoluyla Türk vatandaşlığını kazanmanın şartları arasında ehliyet şartının aranmamış olması da eleştirilmiş, yabancı eşin ehliyetinin olmaması veya ehliyetinin kısıtlanması hâllerinin çeşitli sıkıntılara neden olabileceği vurgulanmıştır¹³⁷.

TVK'ya dayanan Yönetmeliğin 25 vd. maddelerinde evlenme yoluyla Türk vatandaşlığını kazanma kurumuna açıklık getirilmeye çalışılmıştır. Madde 25'te evlenme yoluyla Türk vatandaşlığının kazanılması için gerekli şartlar tekrardan sayılmış, ancak maddenin ikinci fıkrasının (c) bendinde kanundan farklı olarak başvuranın “Herhangi bir suçtan dolayı yargılamasının devam ettiği veya hükümlü ya da tutuklu olduğu” tespit edilirse başvurunun kabul edilmeyeceği düzenlenmiştir. TVK'da bulunmayan bu ek şart, Anayasa'nın vatandaşlık ilkelerini düzenleyen 66. maddesinin üçüncü fıkrasında yer alan “Vatandaşlık kanununun gösterdiği şartlarla kazanılır ve ancak kanunda belirtilen hâllerde kaybedilir.” düzenlemesine de aykırıdır¹³⁸. Yönetmeliğin ilgili bendinde ifade edildiği üzere herhangi bir suçtan dolayı yargılaması devam eden kişilerin vatandaşlık başvurusunun reddi, ceza hukukunun temel ilkelerinden biri olan masumiyet karinesine aykırı görünmektedir. Bu husus, Türkiye'nin de taraf olduğu İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi'nin¹³⁹ 11. maddesinde yer alan “*Bir suç işlemekten sanık herkes, savunması için kendisine gerekli bütün tertibatın sağlanmış bulunduğu açık bir yargılanma ile kanunen suçlu olduğu tespit edilmedikçe masum sayılır*” hükmüne de aykırılık teşkil etmektedir. Avrupa İnsan Hakları Komisyonu'nun *Sekanina v. Austria* davasına ilişkin 20 Mayıs 1992 tarihli raporunun 36. paragrafında¹⁴⁰ “masumiyet karinesinin tüm resmî makamlar önünde geçerli olduğu” ifade edilmiştir. Bu sebeple, yabancı eşin vatandaşlık başvurusu esnasında herhangi bir suç sebebiyle yargılama sürecinin devam etmesi gerekçesi ile başvurusunun reddedilmesi, temel insan haklarından biri olarak kabul edilen masumiyet karinesine de aykırılık oluşturmaktadır. Bu durum doktrinde de eleştiri konusu olmuştur¹⁴¹. Fakat bu hükümlerin vatandaşlık başvurusunun reddedilmesi için mutlaka mahkûmiyetin şart olacağı biçiminde de anlaşılmamakla birlikte, idarenin bu

¹³⁷ Ehliyete ilişkin şartın olmamasının sakıncaları ve böyle bir şarta yer verilmesi gerektiği hakkında bkz. Sargın, 38-39 ve dn. 28; Erten, *Tasarı*, 52.

¹³⁸ Reçber, Özgenç, 380.

¹³⁹ İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi, “Birleşmiş Milletler Genel Kurulu'nun 10 Aralık 1948 tarih ve 217A (III) sayılı kararıyla ilan edilmiş, Türkiye Bildirgeyi 6 Nisan 1949 tarih ve 9119 sayılı Bakanlar Kurulu Kararıyla onaylamış, 27 Mayıs 1949 tarih ve 7217 sayılı Resmî Gazete'de de yayınlamıştır”.

¹⁴⁰ European Commission of Human Rights, Application No: 13126/87, Karl Sekanina v. Austria, Report of the Commission, [https://hudoc.echr.coe.int/eng#{"itemid":\["001-45542"\]}](https://hudoc.echr.coe.int/eng#{) (Erişim Tarihi: 2.3.2024).

¹⁴¹ Reçber, Özgenç, 380-381.

konuda takdir yetkisinin olduğu da göz ardı edilmemelidir. 2009 yılında kabul edilerek yürürlüğe giren TVK, üzerinden yalnızca 15 yıl geçmesine rağmen yedi defa değişikliğe uğramıştır¹⁴². Bu durumu öngören *Tanrıbilir*, kanun koyucunun 403 sayılı Kanun'un yürürlükten tamamen kaldırılmasına ilişkin gerekçelerinin çok kuvvetli bir temele dayanmadığını, bunun da TVK'yı tekrardan değişiklikler yapılan bir kısır döngüye sokacağını daha metin kanunlaşmadan ifade etmiştir¹⁴³. Türk vatandaşlığına alınma şartlarına dair değişiklikler hukukî istikrarı zedelemekte ve uygulamada da birtakım sorunları meydana getirebilmektedir¹⁴⁴.

Türk vatandaşlığının evlenme yolu ile kazanılması TVK'da, sonradan vatandaşlığın kazanılma biçimlerinden biri olan ve yetkili makam kararı ile vatandaşlık kazanmanın bir türü olarak düzenlenmiştir. Bu imkân hukuki olarak Türk vatandaşı ile evlenmiş yabancı erkek veya kadın eşe eşit biçimde tanınmaktadır. Yabancı eşin Türk vatandaşlığından çıkmış olması veya daha önce hiç Türk vatandaşı olmaması da bu yolla kazanılacak vatandaşlıkta herhangi bir önem arz etmemektedir¹⁴⁵.

Yukarıdaki açıklamalardan da görüldüğü üzere, 5901 sayılı TVK'da evlenme ile kazanılan vatandaşlık bakımından öngörülen şartlar, ön şartlar ve asıl şartlar olmak üzere ayrılmaktadır.

¹⁴² 5901 sayılı Türk Vatandaşlık Kanunu'nda değişiklik getiren kanunlar sırasıyla; "6304 sayılı Seçimlerin Temel Hükümleri ve Seçmen Kütükleri Hakkında Kanun ile Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun (RG, 18.05.2012, S. 28296); 6735 sayılı Uluslararası İşgücü Kanunu (RG, 13.08.2016, S. 29800); 680 sayılı Olağanüstü Hal Kapsamında Bazı Düzenlemeler Yapılması Hakkında Kanun Hükmünde Kararname, KHK no:680 (RG, 06.01.2017, S. 9940 (Mük.)); 7039 sayılı Nüfus Hizmetleri Kanunu İle Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun (RG, 03.11.2017, S. 30229); 7072 sayılı Olağanüstü Hâl Kapsamında Bazı Düzenlemeler Yapılması Hakkında Kanun Hükmünde Kararnamenin Değiştirilerek Kabul Edilmesine Dair Kanun (RG, 08.03.2018, S.30354(Mük.)); 700 sayılı Anayasada Yapılan Değişikliklere Uyum Sağlanması Amacıyla Bazı Kanun ve Kanun Hükmünde Kararnamelerde Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun Hükmünde Kararname (RG, 07.07.2018, S. 30471[2. Mük]); 7196 sayılı Bazı Kanunlarda ve 375 sayılı Kanun Hükmünde Kararnamede Değişiklik Yapılmasına Dair Kanundur (RG, 24.12.2019, S. 30988)."

¹⁴³ Tanrıbilir, *Tasarı*, s. 54. Ayrıca bkz. Reçber, Özgenç, 373 vd.

¹⁴⁴ ERKAN, Mustafa: "Türk Vatandaşlığı Kanununda 7039 Sayılı Kanun İle Yapılan Değişikliklerin İncelenmesi", *MHB*, 2019, C. 39, S. 2, s. 4 (7039 sayılı Kanun).

¹⁴⁵ Güngör, *Tâbiyet*, 135.

2.1.2.1.1. Ön Şartlar

Türk vatandaşlığının evlenme yoluyla kazanılması TVK'nın 16. maddesinde düzenlenmiştir. Buna göre maddede yer alan koşulları sağlayan kişiler, evlenme yoluyla Türk vatandaşlığını kazanabilmektedir. TVK'da evlenme ile kazanılan vatandaşlık bakımından madde 16'da yer alan ön şartlar; üç yıldan beri evli olmak ve evliliğin devam ediyor olmasıdır.

2.1.2.1.1.1. Üç Yıldan Beri Evli Olmak

TVK'nın 16. maddesinde, yabancıнын evlenme yoluyla vatandaşlık kazanabilmesi için bir Türk vatandaşı ile en az üç yıldan beri evli olmak ve başvuru anında bu evliliğin devam ediyor olması şartı aranmaktadır. Kanun maddesinde yer verilmese de bu evliliğin Türk hukukunda geçerli bir evlilik olması gerektiğine dair şüphe bulunmamaktadır¹⁴⁶. Evliliğin hukuken geçerliliği, yabancılık unsuru nedeniyle MÖHUK'un ilgili hükümlerinden hareketle tespit edilecektir¹⁴⁷. Evlilik müessesesi, tarafların şahsî durumunu yakinen ilgilendirdiğinden, evliliğe uygulanacak hukukun da tarafların yoğun ve sıkı ilişki içerisinde olduğu devletin hukuku olması hakkaniyete daha uygun olacaktır.

Evliliğin geçerliliğine dair evlenme ehliyeti ve maddî şartlar bakımından MÖHUK madde 13/1; evliliğin şekli geçerliliği bakımından ise MÖHUK 13/2 hükümleri doğrultusunda evliliğin geçerli olup olmadığı tespit edilecektir¹⁴⁸. Taraf menfaatini dikkate alan MÖHUK'un 13. maddesinde, evlenmenin ehliyet ve şartlarına taraflardan her birinin evlenme anındaki millî hukukunun uygulanacağı belirtilmiştir. Evlenmenin şekline ise evliliğin gerçekleştiği ülke hukuku uygulanacaktır. Bu nedenle, taraflardan

¹⁴⁶ Evliliğin butlanı ve diğer evlilik hususları özel şekilde ayrı ayrı başlıklar halinde ele alınacağından bu başlıkta yalnızca geçerli evliliklerle ilişkili genel bilgilere yer verilecektir.

¹⁴⁷ Tanrıbilir, *Evlenme*, 3035; Aybay, Özbek, Ersen Perçin, 136.

¹⁴⁸ Evliliğin geçerli olması ile ilgili olarak ayrıntılı bilgi için bkz. Cemal Şanlı/Emre Esen/İnci Ataman-Figanmeşe, *Milletlerarası Özel Hukuk*, 6. bs., İstanbul 2018, 125-131; Aysel Çelikel, Bahadır Erdem, *Milletlerarası Özel Hukuk*, 15. bs., İstanbul 2018, 225-239; Ziya Akıncı/Cemile Demir Gökyayla, *Milletlerarası Aile Hukuku*, Vedat Kitapçılık, İstanbul 2010, 16; Gülin Güngör, *Türk Milletlerarası Özel Hukuku (Kanunlar İhtilafı Hukuku – Milletlerarası Usul Hukuku)*, Ankara 2021, 136 vd. (Milletlerarası Özel Hukuk).

birinin millî hukukuna göre evlenme ehliyeti bulunmuyorsa, evlilik için geçerli şartlar sağlanmamışsa veya şekil¹⁴⁹ şartlarına uyulmamışsa evlilik geçersiz sayılacaktır¹⁵⁰.

Eşlerin Türkiye’de evlenmesi durumunda evlenmenin yetkili Türk mercileri önünde gerçekleşmiş olması gerekmektedir. Evlendirme Yönetmeliği’nin¹⁵¹ 7. maddesine göre, evlendirmede yetkili merciler; belediye sınırları içinde belediye başkanı veya bu işlerle ilgili olarak görevlendireceği memur, köylerde ise muhtarlardır. Ayrıca İçişleri Bakanlığı, il vatandaşlık ve nüfus müdürlükleri, il ve ilçe müftülükleri ve ilgili dış temsilciliklere de evlendirme memurluğu görev ve yetkisi verebilir. Ancak Evlendirme Yönetmeliği’nin 7. maddesinin ikinci fıkrası uyarınca; eşlerden birinin yabancı olması durumunda yetkili merciler belediye memurları ile nüfus müdürlükleridir ve işlemin il veya ilçe sınırları içerisinde yapılması gerekir¹⁵².

Evlenme yoluyla Türk vatandaşlığının kazanılmasındaki diğer bir koşul da Türk vatandaşıyla evlenen yabancının evliliğinin en az üç yıldır devam etmesidir. Burada ele alınan üç yıllık sürenin başvuru tarihi itibarı ile dolması gerekir. Ayrıca yabancının başvurusu hakkında İçişleri Bakanlığınca verilecek karar tarihinde de bu evlilik devam etmelidir¹⁵³. Türk vatandaşlığını kazanma amacıyla başvuruda bulunan yabancı kişinin Türk vatandaşı eşi, sonradan Türk vatandaşlığını kazanmış bir kişiye, Yönetmelik 25/3. maddesi uyarınca, üç yıllık sürenin hesaplanmasında sonradan Türk vatandaşlığı kazanmış olan kişinin vatandaşlık kazanma tarihi esas alınmaktadır. Bu koşul, bu hâli ile nesnel şekilde saptanabilecek bir koşul olarak görülmektedir¹⁵⁴.

2.1.2.1.1.2. Evliliğin Devam Ediyor Olması

5901 sayılı TVK madde 16’da yer alan düzenlemeye göre: “*Bir Türk vatandaşı ile evlenme doğrudan Türk vatandaşlığı kazandırmaz. Ancak bir Türk vatandaşı ile en az üç*

¹⁴⁹ Evlenmenin şekli ile ilgili bkz. Bahar Küpe, Milletlerarası Özel Hukukta Şekil, Adalet Yayınevi, Ankara 2021, 194 vd.

¹⁵⁰ Kâzım Sedat Sirmen, “Eş Cinsel Birliktelikler ve Bunların Kanunlar İhtilâfi Hukukunda Düzenlenişi”, *AÜHFD*, 58(4), 2009, 859; Doğan, *Aile*, 245, dn. 5; Akıncı, 17.

¹⁵¹ RG: 07/11/1985, 18921

¹⁵² Danıştay’ın bir kararına göre Moldova vatandaşıyla Türk vatandaşı bir kişi ilçe sınırları dâhilinde muhtar tarafından evlendirilmiştir. Buna kapsamda evliliğin geçerli olduğunda dair bir inceleme yapılmamışken, eşler mülakata alınmıştır. Sonuç olarak yabancı eş başka nedenlerle Türk vatandaşlığına alınmamıştır. Kararda evliliğin geçerli olması konusuna değinilmeyen olay esastan incelenip karara bağlanmıştır. Danıştay 10. D, 17.3.2015, E. 2011/9154, K. 2015/1119.

¹⁵³ Erten, *Evliliğin Butlanı*, 252; Nomer, 98.

¹⁵⁴ Çözme, 71.

yıldan beri evli olan ve evliliği devam eden yabancılar Türk vatandaşlığını kazanmak üzere başvuruda bulunabilirler". Kanunda da belirtildiği üzere Türk vatandaşıyla evlenme doğrudan Türk vatandaşlığının kazanılmasında yeterli olarak görülmez. Bunun yanında asgari üç yıldır bu evliliğin sürdürülmekte olması da gerekir. Ayrıca başvuru sahiplerinde aşağıdaki şartlar da aranmaktadır.

2.1.2.1.2. Asıl Şartlar

2.1.2.1.2.1. Aile Birliği İçinde Yaşama

TVK'nın 16. maddesi ile düzenlenmiş olan evlenme yolu ile Türk vatandaşlığının kazanılmasının asıl şartlarından biri, aile birliği içinde yaşama şartıdır. Bu şart ile evliliğin üç yıl boyunca devam etmesinin yanında, bu evliliğin aile birliği içerisinde devam etmiş olması da aranmaktadır¹⁵⁵. 5901 sayılı TVK'da, 403 sayılı Kanunda yer alan "fiilen birlikte yaşama" şartına yer verilmemekle birlikte, aile birliği içinde yaşanılması durumu yeterli görülmüştür. Bu kapsamda aile birliği içinde yaşama, olağan bir şekilde fiilî olarak birlikte yaşamayı da içinde barındırır. Fakat eşlerin istisnaî durumlarda birlikte yaşayamaması durumu da göz ardı edilmemiştir. *Güngör*, aile olma duygusu ortadan kalkmadığı sürece, sebebi ne olursa olsun geçici süreliğine fiilen bir arada yaşayamayan yabancı eşin de bu şartı sağlamasının mümkün olduğunu savunmaktadır¹⁵⁶.

Aile birliği içerisinde yaşanıp yaşanmadığıysa vatandaşlık başvuru inceleme komisyonu ve il emniyet müdürlüğünce yapılacak bir soruşturma ve incelemeyle belirlenmektedir.

Aile birliği içerisinde yaşamamanın, biri kanundan diğeri de içtihattan kaynaklanan iki istisnası bulunmaktadır. İlk istisna TVK'nın 16. maddesinin ikinci fıkrasında belirtilen husustur. Bununla birlikte vatandaşlık başvurusundan önce evliliğin ölüm veya boşanma gibi sebeplerle sona ermesi durumunda bu şart gerçekleşmiş olmayacaktır¹⁵⁷.

İkinci istisna ise aile birliğinin mücbir sebepler (*force majeure*) nedeniyle sekteye uğraması hâli oluşturmaktadır¹⁵⁸. Doktrinde mücbir sebeplerin yanında, kişinin

¹⁵⁵ Nomer, 98.

¹⁵⁶ Güngör, *Tâbiyyet*, 139.

¹⁵⁷ Güngör, *Tâbiyyet*, 139; Aybay, Özbek, Ersen Perçin, 134.

¹⁵⁸ Danıştay 10 D, 26.01.2011, E. 2007/2353, K. 2011/143.

kaçınabilmesi imkânsız olan beklenmedik bir olay veya bir durumun (*cas fortuit*) da aile birliği şartına bir istisna getirdiğinin kabulünün adil olacağı savunulmuştur¹⁵⁹.

2.1.2.1.2.2. Evlilik Birliği ile Bağdaşmayacak Bir Faaliyette Bulunmama

Evlenme yolu ile Türk vatandaşlığını kazanacak kişinin, evlilik birliği ile bağdaşmayacak faaliyetlerde bulunmaması gerekir. Bundan ne anlaşılması gerektiğine dair, yukarıda da ifade edildiği üzere, Yönetmeliğin 28/1-b. maddesinde “*fuhuş yapmak, fuhşa aracılık etmek gibi davranışlar*” örnek olarak sayılmıştır¹⁶⁰. Görüldüğü üzere, bu şart, Yönetmelikteki koşulları da karşılamaktadır. Evlilik yoluyla vatandaşlık kazanma müessesesinin Türk hukukunda tarihsel süreci göz önüne alındığında, kanun koyucunun bu şartı getirmesindeki amacının evlilik gibi Türk milletinin kutsal kabul ettiği bir kurumun gayri ahlâkî gayelere hizmetine engel olunması olduğu görülmektedir¹⁶¹.

Evlilik birliği ile bağdaşmayacak “faaliyet” içinde bulunulup bulunulmadığı da il emniyet müdürlüğünce yapılacak araştırma ile belirlenecektir. Yönetmelikte, evlilik birliğiyle bağdaşmayacak faaliyetler örneklendirilmiş olup, “gibi davranışlar”ın ise ne olduğu, evlilik birliği ile bağdaşıp bağdaşmadığı hususu yetkili makamlarca somut olayın özelliğine göre değerlendirilmektedir. *Nomer*’e göre bu faaliyetler, yabancının boşanmaya sebep olacağı fiil ve davranışlardır¹⁶². *Güngör* ise faaliyetin evlilik birliğiyle bağdaşmaması sebebiyle Türk vatandaşlığının kazanılamaması için, anılan faaliyetin evlilik birliği sağlandıktan sonra başlayan, evlilik birliği içerisinde devam eden ya da tekrarlanan bir faaliyet olması gerektiğini savunmaktadır¹⁶³.

2.1.2.1.2.3. Millî Güvenlik ve Kamu Düzeni Bakımından Engel Teşkil Edecek Bir Hâli Bulunmama

5901 sayılı TVK’da yer alan yetkili makam kararıyla vatandaşlığın kazanılması yollarından (Türk vatandaşlığının yeniden kazanılması hariç), her kuruma özgü şartlar

¹⁵⁹ Nomer, 99.

¹⁶⁰ İçişleri Bakanlığının Nüfus ve Vatandaşlık İşleri Genel Müdürlüğü’nce yayımlanan 5901 sayılı Türk Vatandaşlığı Kanununun Uygulanmasına İlişkin Açıklama’da, bu faaliyetler ile beraber kadın ticareti yapma da evlilik birliğiyle bağdaşmayan durumlara örnek gösterilmiştir.

¹⁶¹ Doğan, *Vatandaşlık*, 96.

¹⁶² Nomer, 99.

¹⁶³ Güngör, *Tâbiyet*, 140; benzer şekilde Erdem, *Vatandaşlık*, 170.

yanında, “millî güvenlik ve kamu düzeni bakımından engel teşkil edecek bir hâli bulunmama” şartı aranmıştır¹⁶⁴. 403 sayılı Kanun döneminde bu şart kanun metninde yer almasa da, bu şarta ilişkin bir gizli yönergenin olduğu mahkeme kararlarında görülmektedir¹⁶⁵.

TVK’nın 16. maddesinde kamu düzeni ve millî güvenlik bakımından engel oluşturacak hâlden ne anlaşılması gerektiği yönündeki açıklayıcı hüküm yer almamaktadır. Evlenme yoluyla Türk vatandaşlığının kazanılmasına eklenen şartla hem 403 sayılı Kanun döneminde getirilen kanunilik eleştirisi dikkate alınmış, hem de şartın yorumlanmasında idareye içeriği belirsiz çok geniş bir takdir yetkisi verilmiştir¹⁶⁶. Aynı şart yukarıda ifade ettiğimiz gibi TVK’nın yetkili makam kararıyla Türk vatandaşlığının kazanılma şartlarını belirten 11. maddesinin (g) bendinde de yer almıştır. Fıkranın gerekçesinde, “millî güvenlik bakımından tehlike oluşturan ve millî menfaatler ve ülke bütünlüğü aleyhine faaliyette bulunanlarla bu faaliyetleri destekleyenlerin ya da bu gibi kişi veya kuruluşlarla ilişki içerisinde bulunanların ve herhangi bir isyan, sabotaj, casusluk, silah ve uyuşturucu kaçakçılığı, evrakta sahtecilik gibi kamu düzenini bozan faaliyetlerde bulunanların Türk vatandaşlığını kazanmalarını engellemek hedeflendiğini” belirtilir.

Millî güvenlik kavramı, Millî Güvenlik Kurulu Genel Sekreterliğinin Teşkilat ve Görevleri Hakkında Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi’nin¹⁶⁷ 2/1-d. maddesinde “Devletin anayasal düzeninin, millî varlığının, bütünlüğünün, milletlerarası alanda siyasî, sosyal, kültürel ve ekonomik dâhil bütün menfaatlerinin ve ahdi hukukunun her türlü dış ve iç tehditlere karşı korunması ve kollanması” şeklinde tanımlanmıştır. Tanımda öncelikli olarak korunması gerekli değerler açıklanmıştır, sonrasında ise bu değerlere gelebilecek dış ve iç tehditlere karşı korunmasının gerekliliği vurgulanmıştır. Kamu düzenine ilişkin

¹⁶⁴ Türk vatandaşlığının sonradan kazanılmasında millî güvenlik ve/veya kamu düzeninin arandığı maddelerin karşılaştırmalı tablosu için bkz: Erkan, Mustafa: “Türk Vatandaşlığının Sonradan Kazanılmasında ‘Millî Güvenlik’ ve ‘Kamu Düzeni’ Kavramlarının İncelenmesi”, *Milletlerarası Özel Hukukta Güncel Meseleler Sempozyumu*, 2019, (Ed. Vahit Doğan/Alper Çağrı Yılmaz/Lale Ayhan İzmirli), 25 (Millî Güvenlik).

¹⁶⁵ 403 sayılı Kanun’da bu şartın incelenmesi için İçişleri Bakanlığı tarafından “Sakıncalı Deyiminin Kapsamına İlişkin Uygulama Protokolü” yürürlüğe konulmuştu. Erkan, *Millî Güvenlik*; Erten, 1356 [Millî Güvenlik]; Doğan, *Vatandaşlık*, 71.

¹⁶⁶ Doğan, *Vatandaşlık*, 95; Erdem, *Vatandaşlık*, 175; Aybay, Özbek, Ersen Perçin, 135; Reçber, Özgenç, 373; Doğan, *Vatandaşlık*, 71 vd; Nomer, 87.

¹⁶⁷ RG: 15/07/2018, 30479. Tanım, mülga 2945 sayılı Millî Güvenlik Kurulu ve Millî Güvenlik Kurulu Genel Sekreterliği Kanunu’nun 2. maddesinde geçen tanımla birebir aynıdır.

ise Anayasa Mahkemesi (AYM) bir kararında, kamu düzeni kavramının tanımının tam olarak yapılmasının güç olduğunu belirtmiş, sonrasında ise kamu düzeninin toplumda huzur ve sükûnetin sağlanması, devletin ve devlet teşkilatlarının korunmasını hedefleyen her şeyi kapsayan bir kavram olduğunu ifade etmiştir¹⁶⁸.

Kamu düzeni ve millî güvenlik devletin devamlılığıyla doğrudan olarak ilişkili olduğundan temel hak ve özgürlüklere sınır getirebilmektedir. Bu durum Anayasa'nın birden çok maddesinde de ele alınmaktadır. Millî güvenlik ve kamu düzeni kavramları neden gösterilerek temel hak ve özgürlüklerin bile kısıtlandığı göz önüne alındığında, devletin hükümlerlik yetkisini kullandığı vatandaşlık hukukunda millî güvenlik ve kamu düzeni bakımından engel taşıyan bir hâli olan kişilerin vatandaşlığa alınmaması evleviyetle kabul edilmelidir¹⁶⁹.

Millî güvenliği tehdit eden şahısların Türk vatandaşlığını evlenme ile kazanması mümkün değildir. Bu şahıslara örnek olarak casus/ajan, istihbarat örgütü üyesi veya herhangi bir terör örgütüyle bağlantılı olan kişiler gösterilebilir¹⁷⁰. Türkiye Cumhuriyeti Devleti bu bireylerin evlenme yolu ile vatandaşlık kazanma isteklerini hükümlerlik hakkı uyarınca reddedebilir ve konuda şüpheye yer yoktur. Ancak bu şart yabancı eş özelinde arandığı için yabancı eşle evli Türk vatandaşının millî güvenlik ve kamu düzeni bakımından bir engel taşıması önem taşımamaktadır¹⁷¹. Bu durum açık olmakla birlikte, asıl problem kavramın yorum, kapsam ve uygulanması ile ilgili hukukî denetimde ortaya çıkar.

TVK Yönetmeliği'nin "Araştırma, soruşturma ve geçerlilik süresi" başlıklı 72. maddesinin beşinci fıkrası, millî güvenlik ve kamu düzeni ifadelerine yer vermese de şart ile ilgilidir. Fıkra hükmüne göre "İlgili kurumlarca yapılan araştırma sonucunda Anayasa ile kurulu devlet düzenini yıkma yolunda faaliyette bulunduğu, bu faaliyetlerde bulunanlarla işbirliği yaptığı veya bunları maddi olarak desteklediği, Türkiye Cumhuriyeti'nin ülkesi ve milleti ile bölünmez bütünlüğüne karşı yurt içinde veya dışında, 3713 sayılı Terörle Mücadele Kanunu kapsamına giren suçlarla ilgili

¹⁶⁸ AYM, 28.1.1964, E. 1963/128, K. 1964/8, *Anayasa Mahkemesi Kararlar Dergisi*, S. 2, 1971, 47. Aynı yönde AYM, 22.11.1976, E. 1976/27, K. 1976/51, *Anayasa Mahkemesi Kararlar Dergisi*, S. 14, 1977, 363 vd.

¹⁶⁹ Erkan, *Millî Güvenlik*, 21.

¹⁷⁰ Güngör, *Tâbiyet*, 144.

¹⁷¹ Erdem, *Vatandaşlık*, 173.

faaliyetlerde bulunduğu, isyan, casusluk ve vatana ihanet suçlarına katıldığı, silah ve uyuşturucu madde kaçakçılığı, insan kaçakçılığı ve insan ticareti yaptığı veya bunlarla ilişki içerisinde bulunduğu tespit edilenler ile taksirli suçlar hariç olmak üzere ertelenmiş, zamanaşımına uğramış, hükmün açıklanması geriye bırakılmış, paraya çevrilmiş veya affa uğramış olsa dahi, altı aydan fazla hapis cezası alanlar Türk vatandaşlığını kazanamaz.” Erten’e göre, fıkroda millî güvenlik ile kamu düzeni arasındaki ayırım net olmamakla birlikte, hükmün eylemleri sıralayan ilk bölümü millî güvenlik, mahkeme kararı ve hapis cezasının süresinin dikkate alındığı ikinci bölümü ise kamu düzeni ile ilgilidir¹⁷².

TVK Yönetmeliği’nde bireyin kamu düzeni ve millî güvenlik bakımından engel oluşturacak bir durumunun olup olmadığının belirlenmesi için birtakım hükümler düzenlenmiştir. Ancak Yönetmeliğin 25/2-c. maddesinde “*herhangi bir suçtan dolayı yargılamasının devam ettiği veya hükümlü ya da tutuklu olduğu*” tespit edilen kişilerin başvurusunun kabul edilmeyeceği belirtildiği hâlde, aynı Yönetmeliğin 26/1-e. maddesine göre Türk vatandaşlığının evlenme yoluyla kazanılmasında başvuru için gerekli belgeler arasında “Herhangi bir suç nedeniyle hakkında kesinleşmiş mahkeme kararı bulunuyor ise onaylı bir örneği”nin yer alması birbiriyle çelişmektedir.

Yönetmeliğin 35. maddesinin ikinci fıkrası uyarınca, başvuran için evlenme yoluyla Türk vatandaşlığını kazanmasında “millî güvenlik ve kamu düzeni bakımından engel teşkil edecek bir hâlinin bulunup bulunmadığının tespiti için” Millî İstihbarat Teşkilâtı Müsteşarlığının yanı sıra, Emniyet Genel Müdürlüğünden de arşiv araştırması istenecektir. İlgili maddenin dördüncü fıkrasına göre yapılacak şartın araştırmasında tespit edilmiş durumlar açıkça bildirilmelidir.

2.1.2.2. Özel Durumlar

Evlenme ile vatandaşlığın kazanılması bakımından 5901 sayılı TVK’nın 16. maddesinin 2 ve 3. fıkralarında özel durumlara yer verilmiştir. Bunlar; başvurudan sonra

¹⁷² Erten, *Millî Güvenlik*, 1359 vd. Ayrıca Erten, fıkranın kapsamı ve içeriğinin tartışılabilir olsa da, hükmün kamu düzeni ve millî güvenlik koşulunu belli düzeyde somutlaştırma çabası içinde olduğunu ifade eder. Erten, *Millî Güvenlik*, 1364.

Türk vatandaşı eşin ölümü ve evlenme yoluyla vatandaşlık kazanıldıktan sonra evlenmenin butlanı ve bunun vatandaşlığa etkisidir.

2.1.2.2.1. Türk Vatandaşı Eşin Ölümü

Türk hukukunda evlenme yoluyla vatandaşlığın kazanılması ile ilgili 5901 sayılı TVK'nın 16/2. maddesinde bir özel duruma yer verilmiştir. Hükme göre, “*Başvurudan sonra Türk vatandaşı eşin ölümü nedeniyle evliliğin sona ermesi halinde birinci fıkranın (a) bendindeki şart aranmaz*”. Hükümden de anlaşıldığı üzere yabancı eş, Türk vatandaşlığını evlenme yoluyla kazanmaya yönelik başvuru yaptıktan sonra Türk vatandaşının vefat etmesi halinde anılan maddenin birinci fıkrasında öngörülen “*aile birliği içinde yaşama*” şartı aranmayacaktır.

2.1.2.2.2. Butlan Kararının Evlenme ile Kazanılan Vatandaşlığa Etkisi

Yabancıya Türk vatandaşlığını kazandıran evlenme batıl ise, butlan kararının yabancıyı kazanmış olduğu Türk vatandaşlığına etkisi olacak mıdır? Yabancı ile yapılan evliliğin onun vatandaşlığına etki edebilmesi için ön şart; evliliğin hukuken geçerli olmasıdır. Bir erkek ve bir kadının hukuken geçerli bir evlenme yapabilmeleri için, bir kısım maddi ve şeklî şartları yerine getirilmiş olması gereklidir. Bir yabancı ile Türk vatandaşının evliliğinin geçerli olabilmesi için, tarafların her biri kendi millî hukukuna göre evlenme ehliyet ve şartlarına sahip olmalı, evlenme yapıldığı yer hukukunun öngördüğü şekil kurallarına uygun olarak yapılmalıdır (MÖHUK m. 13). Kanunun aradığı şartları taşımayan birliktelikler evlenme olarak kabul edilmediğinden, vatandaşlık hukuku bakımından herhangi bir etkisinin olması da mümkün değildir¹⁷³. TVK'nın 16/3. maddesine göre, “*Evlenme ile Türk vatandaşlığını kazanan yabancılar evlenmenin butlanına karar verilmesi hâlinde evlenmede iyi niyetli iseler Türk vatandaşlığını muhafaza ederler*”. Bu hükme göre, evlenmede iyi niyetli olmayan yabancı eş, evliliğin butlanına karar verilmesiyle birlikte, Türk vatandaşlığını herhangi bir işleme gerek kalmaksızın kendiliğinden kaybedecektir. Bu kaybın söz konusu olması için evlenmenin batıl olması hususunun hâkim kararı ile hüküm altına alınmış olması gerekmektedir¹⁷⁴.

¹⁷³ Doğan, Yılmaz, Ayhan İzmirli, 100.

¹⁷⁴ Nomer, 105.

Yönetmeliğin 31/1. maddesine göre, “*Evlenme yoluyla Türk vatandaşlığını kazanan kişi, evliliğin butlanına karar verilmesi hâlinde Türk vatandaşlığını kaybeder. Ancak, evlenme ile Türk vatandaşlığını kazanan yabancı, Bakanlıkça yapılacak inceleme sonucunda evlenmede iyiniyetli olduğunun tespiti durumunda Türk vatandaşlığını muhafaza eder.*” Hükümden de anlaşıldığı üzere, batıl evlenmede yabancı eş iyi niyetli ve evlenmenin batıl olduğunu bilmiyor ise, butlan kararı evlenme ile kazanılmış Türk vatandaşlığına etki etmeyecektir. Yabancı eşin iyi niyetli olup olamaması konusunun tespiti yönündeki yetki Bakanlığa verilmiştir.

Evlenmenin butlanı, bir evliliğin geçerli olarak kabul edilebilmesi için kanunda aranmakta olan bazı unsurların bulunmaması, yasal temsilcinin rızasının olmaması veya evlenmeyle ilişkili irade beyanında sakatlığın bulunması nedenleriyle mahkemece verilen kararın kesinleşmesi sonrası evliliğin sona ermesi durumudur¹⁷⁵.

Evliliğin butlanına yönelik karar, yabancı ülke yetkili makamlarınca da verilmiş olabilir. Bu hâlde, yabancı mahkemenin vermiş olduğu karara istinaden, Türk vatandaşlığının sona ereceğinin kabulü mümkün değildir. Bu sebeple, yabancı mahkeme kararının tanınması veya tenfizi anından itibaren, yabancı eşin vatandaşlığı kendiliğinden sona erecektir. Ancak TVK madde 40 hükmüne istinaden, Bakanlığın tespit kararı alması, oluşabilecek karışıklığı bertaraf edecektir.

2.2. IRAK VATANDAŞLIK HUKUKUNDA EVLENME İLE VATANDAŞLIĞIN KAZANIMI

2.2.1. Irak Vatandaşlık Hukukunda Evlenme ile Vatandaşlığın Kazanılmasının Tarihi Gelişimi

Irak Hukuku ile ilgili tarihi sürece bakıldığında 1925 yılında Osmanlı Devleti’nden ayrılan Irak Devletinde 1925 yılına kadar Tâbiyet-i Osmaniye Kanunnamesi hükümlerinin geçerli olduğu sonucuna varılabilse de, 1924 yılında Irak Vatandaşlık Kanunu kabul edilmiş ve bu Kanun, 1963 tarihli Vatandaşlık Kanunu’nun yürürlüğe girmesi ile birlikte ilga edilmiştir. Ancak günümüzde yürürlükte olan 2006

¹⁷⁵ Çelik, 99.

tarihli ve 26 sayılı Vatandaşlık Kanunu'nun çıkarılmasının ardından 1963 tarihli Vatandaşlık Kanunu yürürlükten kaldırılmıştır.

Aşağıda bahsi geçen kanunlara kısaca değinildikten sonra, evlenme ile Irak vatandaşlığının kazanılması yürürlükteki 2006 tarihli ve 26 sayılı Vatandaşlık Kanunu çerçevesinde ele alınacaktır.

2.2.1.1. 1924 Tarihli Vatandaşlık Kanunu

Modern Irak devletinin kurulmasından sonra monarşi döneminde çıkarılan 1924 tarihli ve 42 sayılı Irak Vatandaşlığı Kanunu; Irak topraklarında doğan veya Iraklı bir babadan dünyaya gelen çocuk bakımından Irak vatandaşlığının nasıl kazanılacağını düzenlemekteydi. Ayrıca, anılan Kanun ile belirli bir süre Irak'ta ikamet eden kişilerin de bu Kanun kapsamında yetkili makam kararı ile Irak vatandaşlığına alınabileceği düzenlenmişti.

Konumuz açısından önem arz eden evlenme ile Irak vatandaşlığının kazanılması ise 42 sayılı Kanunun 3. maddesinde yer almıştı. Buna göre, Irak vatandaşı bir erkek ile evlenen yabancı uyruklu ve Müslüman bir kadının, Irak vatandaşlığını evlenme yoluyla kazanabileceği kabul edilmişti.

2.2.1.2. 1963 Tarihli Vatandaşlık Kanunu

1963 tarihli Irak Vatandaşlığı Kanunu, monarşinin devrilip Cumhuriyeti ilan eden 14 Temmuz 1958 devriminden sonra çıkarılmıştır¹⁷⁶. Kanun kapsamında; ulusal ruhun güçlendirilmesi ve uzun süreli ikamet şartıyla vatandaşlık kapsamının farklı kökenlerden insanları da kapsayacak şekilde genişletilmesi amaçlanmaktadır. Kanun, Iraklılarla evli yabancı kadınlara vatandaşlık hakkı tanırken, aynı hakkı Iraklı kadınlarla evli yabancı erkeklere vermemekteydi.

¹⁷⁶ Yassin Taher Al-Yasiri, Al-Wafi fi Sharh Irak Vatandaşlık Hukuku, 5. Baskı, Al-Furat Press, Bağdat 2019, s. 32.

2.2.2. 2006 Tarihli Vatandaşlık Kanunu

Günümüzde yürürlükte olan 26 sayılı Irak vatandaşlığı Kanunu'nun¹⁷⁷ 2006 yılında kabul edilmesinin ardından 1963 tarihli Vatandaşlık Kanunu ilga edilmiştir.

2006 tarihli IVK, Saddam Hüseyin rejiminin devrilmesi ve 2003 yılında Irak'ın işgal edilmesinden sonraki dönemde çıkarılmıştır. Bu kanun; vatandaşlık kazanılmasının koşullarını yeniden düzenleyip, ayrıca çifte vatandaşlık hakkını da tanımıştır. Buna göre Iraklıların, Irak vatandaşlığının yanı sıra başka bir devlet vatandaşlığına da sahip olmalarına olanak tanınmıştır. Bununla birlikte Iraklı bir anne ve yabancı bir babadan doğan çocukların da Irak vatandaşlığına alınmaları öngörülmüştür.

2006 tarihli ve 26 sayılı IVK'nın kabulü ile vatandaşlık sürecinde belirli oranda değişiklikler yapılmıştır. Bunun yanı sıra Kanunda, bazı konularda hüküm bulunmazken, bazı dinî kurallarının da uygulanacağı kabul edilmiştir..

26 sayılı IVK'da ayrıca, konumuz açısından önem arz eden evlenme ile vatandaşlığın kazanılması düzenlenmiştir. Aşağıda, evlenme yoluyla Irak vatandaşlığının kazanılmasının şartlarına yer verilecektir.

2.3. ŞARTLARI

Yabancı eşin evlenme ile Irak vatandaşlığına alınması, 26 sayılı IVK'nın 11. maddesinde düzenlenmiş ve madde hükmünde yabancı eşin yerine getirmesi gereken şartlar belirtilmiştir¹⁷⁸. IVK'da, Türk hukukunda olduğu gibi, evlenme ile vatandaşlığın kazanılması için gerçekleşmesi gereken bazı ön şartlara yer verildikten sonra, akabinde asıl şartların da yerine getirilmesi aranmıştır.

2.3.1. Ön Şartlar

Hemen belirtelim, evlenme yolu ile Irak vatandaşlığının kazanılması yalnızca yabancı uyruklu ve Müslüman dinine mensup¹⁷⁹ kadın eş için tanınmış ve yabancı erkek eşlerin evlenme ile Irak vatandaşlığına alınması öngörülmemiştir.

¹⁷⁷ Irak Resmi Gazetesi, S: 4019, 7 Mart 2006, No.26.

¹⁷⁸ Yassin Taher Al-Yasiri, 130.

¹⁷⁹ Burada kişinin beyanı esas alınmakla birlikte kanunda bu konunun tespitine ilişkin bir hüküm yoktur.

Yabancı kadın eşin evlenme ile Irak vatandaşlığını kazanabilmesi için, öncelikle beş yıldan beri Irak vatandaşı ile evli olması¹⁸⁰, evliliğinin devam ediyor olması ve beş yıldan beri Irak'ta ikamet etmesi gerekmektedir (IVK m. 11/1).

Burada ayrıca belirtmek gerekir ki, Irak vatandaşı Müslüman bir erkeğin, Müslüman olmayan yabancı uyruklu bir kadın ile evlenmesi durumunda, hangi şartlar altında yabancı kadın eşin vatandaşlığa alınması ile ilgili düzenleme IVK'da bulunmamaktadır¹⁸¹.

Yine Irak kökenli olmayan gayrimüslim kocanın yabancı uyruklu karısına da Vatandaşlık Kanunu uyarınca, evlenme yoluyla vatandaşlığa alınması bakımından başvuru hakkı tanınmamaktadır (IVK, m. 11/2). Kaçak yollarla ülkeye giriş yapmış olan yabancı kişilerin (yabancı eşler de dâhil) de vatandaşlık için başvuru hakkı bulunmamaktadır. Bu konuda Müslüman ya da gayrimüslim ayımı yapılmamıştır¹⁸².

2.3.2. Asıl Şartlar

Evlenme ile Irak vatandaşlığının kazanılması için başvuru yapıldıktan sonra, yabancı kadın eşin milli güvenlik açısından engel teşkil edecek bir halinin bulunup bulunmadığı araştırılacaktır¹⁸³. Araştırma sonucunda ise başvuru hakkında Bakanlık karar verecektir (IVK, m. 11/3). Ancak Iraklı bir kadın, Iraklı olmayan biriyle evlenir ve kocasının vatandaşlığını alırsa, yazılı olarak Irak vatandaşlığından vazgeçtiğini beyan etmediği sürece Irak vatandaşlığını kaybetmeyecektir (IVK, m. 12).

Burada ayrıca belirtilmelidir ki 26 sayılı IVK'da, Türk vatandaşlık hukukunda olduğu gibi, evlenme yolu ile vatandaşlığın kazanılması ayrıntılı olarak düzenlenmemiş ve asıl şartlar yönünden sadece bir koşula yer verilmiştir.

¹⁸⁰ Yassin Taher Al-Yasiri, 119.

¹⁸¹ Ahmed Qismat Al-Jeddawi, Uluslararası Özel Hukuk, Vatandaşlık ve Yabancıların Statüsü, Dar Al-Nahda Al-Arabiyyah, Kahire, cilt 1, 1979.

¹⁸² Mazen Lilo Radi, "Vatandaşlık Anlaşmazlıklarının İncelenmesinde İdari Yargının Yargı Yetkisi", Hukuk Araştırmaları Dergisi, Hukuk Araştırmaları Departmanı, Bilgelik Evi, S: 27, Bağdat, 2011, 48.

¹⁸³ Esma bin Qasmiyeh, 66.

2.3.3. Özel Durumlar

IVK'nın 11. maddesinde evlenme ile vatandaşlığın kazanılması bakımından bir özel duruma daha yer verilmiştir¹⁸⁴. Buna göre yabancı uyruklu kadın eşin, vatandaşlığa alınmasından önce Iraklı kocasının ölümü veya evlilik bağının boşanma nedeniyle sona ermesi durumunda evlenme ile vatandaşlığa alınması IVK'da özel bir düzenlemeye tâbi kılınmıştır¹⁸⁵. Şöyle ki, yukarıda belirtilen her iki halde de yabancı kadın eşin, Iraklı kocadan çocuk sahibi olduğu hallerde Irak'ta ikameti ve Iraklı kocası ile evli kaldığı süre şartları aranmayacak ve evlenme yoluyla vatandaşlığa alınması için başvurusu kabul edilebilecektir. Bu düzenlemenin amacı ise hem vatansızlığın önüne geçmek hem de Iraklı babadan olan çocuğun haklarını korumaktır. Ayrıca, kocası vefat etmiş yabancı kadın eşin de hak kaybına uğramasının önüne geçilmiştir¹⁸⁶.

2.4. IRAK HUKUKUNDA EVLENMENİN BUTLANI VEYA İPTALİNİN EVLENME İLE KAZANILAN VATANDAŞLIĞA ETKİSİ

Irak vatandaşlık hukukunda, Türk hukukundan farklı olarak, evlenmenin butlanı veya iptalinin evlenme ile kazanılan vatandaşlığa etkisi mevzuatta düzenlenmemiştir.

2.5. TÜRK VE IRAK VATANDAŞLIK HUKUKUNDA EVLENME YOLUYLA KAZANILAN VATANDAŞLIK BAKIMINDAN BENZERLİKLER VE FARKLILIKLAR

Türk ve Irak vatandaşlık hukukunda evlenme yolu ile vatandaşlığın kazanılmasına bakıldığında, iki ülkenin konu ile ilgili düzenlemelerini aşağıdaki şekilde benzer ve farklı yönleri ile ele almak mümkün olmaktadır.

2.5.1. Benzerlikler

Türk ve Irak vatandaşlık hukukunda evlenme yoluyla kazanılan vatandaşlığın öne çıkan birkaç benzer yönünden bahsetmek mümkündür. Birincisi, hem Türk hem Irak

¹⁸⁴ Badr al-Din Abdel Moneim Shawqi, *Vatandaşlık ve İkamet Hükümleri*, 1. Baskı, yyy, 2010.

¹⁸⁵ Younis Mahmoud Karim, *Irak vatandaşlık hukukunda vatandaşlığa kabul hükümleri*, Yüksek Lisans Tezi, Hukuk Fakültesi, Musul Üniversitesi.

¹⁸⁶ Irak Resmi Gazetesi, S: 4019, 7 Mart 2006, No.26.

vatandaşlık hukukunda, evlenme yolu ile vatandaşlığın kazanılması için ülke vatandaşı ile evli kalması bakımından süre sınırlaması konulmuş ve bu süreyi doldurmayanların vatandaşlığa başvuru hakkına izin verilmemiştir. Bu çerçevede 5901 sayılı TVK'nın 16. maddesinde “*en az üç yıldan beri evli olma*” şartı yer alırken, buna karşılık 26 sayılı IVK madde 11/2'de, “*Evli olduğu ve beş yıldır Irak'ta ikamet ettiği*” hükmüne yer verilmiştir. Görüldüğü üzere her iki ülke hukukunda da yabancı eşin (Irak'ta yabancı kadın eşin), evlenme ile vatandaşlığa alınabilmesi konusunda sadece evli olmak yeterli görülmeyip bunun yanında belirli bir sürenin geçmiş olması da gerekmektedir. TVK'da ayrıca Türk vatandaşlığını kazanacak yabancı uyruklu eşin, “aile birliği içinde yaşama”, “evlilik birliğiyle bağdaşmayacak bir faaliyette bulunmama” şartları da yer almıştır. Evlilik birliğiyle bağdaşmayacak bir faaliyette bulunmama şartından ne anlaşılması gerektiğine ilişkin ise TVKUY'nin 28/1-b. maddesinde “fuhuş yapmak, fuhşa aracılık etmek gibi davranışlar” örnek olarak gösterilmiştir.

İkincisi, her iki ülkede de güvenlik gerekçeleri ile vatandaşlık verilmesi sınırlandırılmıştır. Buna göre TVK'da, “millî güvenlik ve kamu düzeni bakımından engel teşkil edecek bir hâli bulunmama” şartı aranmış ve bunun gerekçesi olarak da “millî güvenlik bakımından tehlike oluşturan ve millî menfaatler ve ülke bütünlüğü aleyhine faaliyette bulunanlarla bu faaliyetleri destekleyenlerin ya da bu gibi kişi veya kuruluşlarla ilişki içerisinde bulunanların ve herhangi bir isyan, sabotaj, casusluk, silah ve uyuşturucu kaçakçılığı, evrakta sahtecilik gibi kamu düzenini bozan faaliyetlerde bulunanların Türk vatandaşlığını kazanmalarını engellemenin” hedeflendiği vurgulanmıştır. Buna karşın IVK madde 15'te ise Bakan, yabancı kadın eşin, Devletin güvenliğini veya emniyetini tehlikeye attığı düşünülen bir eylemi işlediği veya gerçekleştirmeye teşebbüs ettiği veya kendisi veya ailesi hakkında yanlış bilgi verdiğinin kanıtlandığı hallerde, yabancı eş Irak vatandaşlığına alınmayacaktır. Hatta vatandaşlığa alınmış olsa dahi, Irak vatandaşlığı geri alınabilecektir. Bu hükmün amacı ise devletin güvenliğini ve emniyetini garanti altına almaktır.

Üçüncüsü, her iki ülkede de aile birliği göz önünde bulundurulmuş ve buna önem verildiği görülmüştür. Buna göre, TVK'nın 16. maddesinde evlenme yoluyla Türk vatandaşlığını kazanmanın şartlarından biri, “aile birliği içinde yaşama” olarak belirlenmiş ve bu şart ile evliliğin 3 yıl boyunca devam etmesinin yanında bu evliliğin aile birliği içerisinde devam etmiş olması aranmıştır. IVK madde 11/2-3'te ise yabancı

kadın eşin beş yıldan beri evli olduğu, beş yıldır Irak'ta ikamet ettiği ve başvuru tarihinde de evli olması ve evliliğini sürdürüyor olması gerekmektedir.

Bu madde kapsamındaki ikamet zorunluluğu ailenin bir arada yaşaması olarak anlaşılabilirken ülke sınırları içinde yaşamayı da kapsamaktadır denebilir. Zira IVK'da ülke içerisinde yaşama zorunluluğu getirilip bu kapsamda vatandaşlık başvuruları değerlendirilirken, TVK'da Türkiye'de yaşama şartı gözlenmez fakat burada da aile yaşamına, aile birliğine ve bu durumun herhangi bir şekilde ihlaline izin verilmez.

2.5.2. Farklılıklar

Türk ve Irak vatandaşlık hukukunda evlenme yoluyla kazanılan vatandaşlık bakımından yine birkaç farklılıklardan da bahsetmek mümkündür. Ancak belirtmek isteriz ki, evlenme yolu ile vatandaşlığın kazanılması Türk hukukunda daha ayrıntılı ele alınırken, Irak hukukunda sınırlı bir şekilde ele alınmıştır. Ayrıca IVK'ya bakıldığında, vatandaşlığın kazanılmasına ilişkin hükümlerin daha genel ifadeler içerdiği görülmektedir.

Evlenme ile kazanılan vatandaşlık, iki ülkenin vatandaşlık hukuku açısından kıyaslandığında öncelikle göze çarpan husus şudur; Türk hukukunda yabancı kadın eşin yanı sıra, yabancı erkek eş de evlenme ile Türk vatandaşlığını kazanabilmektedir. Oysa Irak vatandaşlık hukukunda bu hak yalnızca yabancı kadın eşe tanınmış ve üstelik yabancı kadın eşin Müslüman olması şart koşulmuştur. Dolayısıyla, Irak hukukunda yalnızca yabancı uyruklu ve Müslüman olan kadın eşlerin evlenme yoluyla vatandaşlığa alınması öngörülmüştür.

Yine Irak hukukunda dini olarak yemin edilmesine yer verilirken, Türk hukukunda böyle bir durum söz konusu değildir. Bu nedenle Türk hukukunun, Irak hukukuna nazaran, daha laik ve çağdaş olduğunu söylemek mümkün olabilmektedir.

Yine iki ülkenin vatandaşlık mevzuatında evlenme ile kazanılan vatandaşlık bakımından ortaya çıkan diğer farklılık ise, Türk ve Irak hukukunda vatandaşlığa alınması için evli kalma süresi farklı ele alınmıştır. Buna göre, TVK'nın 16. maddesinde bu süre üç yıl olarak belirtildiği halde, IVK madde 11/2'de ülke vatandaşı ile evli kalma süresi beş yıl olarak belirlenmiştir.

Konumuz açısından iki ülke hukuku arasındaki diğerk fark ise, evlenmenin butlanının kazanılan vatandaşlığa etkisi ile ilgilidir. Şöyle ki TVK'da evliliğın butlanının, evlenme yoluyla kazanılan vatandaşlığa etkisi ayrıntılı olarak ele alınmışken, IVK'da evliliğın butlanı ve bunun evlenme yoluyla kazanılan vatandaşlığa etkisi düzenlenmemiştir.

Ayrıca, konuya özel durumlar çerçevesinde bakıldığında da yine iki ülke hukuku bakımından farklı düzenlemenin yer aldığı görölmektedir. Şöyle ki, Irak vatandaşlık hukukunda Irak vatandaşı kocanın ölümü ya da evliliğın boşanma ile sona ermesi durumunda, yabancı kadın eşin, Iraklı kocadan çocukları olması durumunda vatandaşlığa alınması öngörölmüştür. Oysa TVK'da yalnızca başvurudan sonra Türk vatandaşı eşin ölümü dikkate alınmış ve diğerk hallerde ortak çocukların olması dahi göz önünde bulundurulmamıştır. Dolayısıyla, TVK çerçevesinde başvurudan önce Türk vatandaşı eşin ölümü ya da üç yıl geçmeden evliliğın sona ermesi durumunda ortak çocukların varlığına bakılmaksızın yabancı uyruklu eşin evlenme ile Türk vatandaşlığını kazanamayacağı söz konusu olmaktadır.

Son olarak da evlenme ile kazanılan vatandaşlık bakımından 5901 sayılı TVK'da yabancı eşin Türkiye'de ikamet etmesi şart koşulmamışken, 26 sayılı IVK'da ise böyle bir zorunluluğa yer verilip asgari olarak beş yıl ile sınırlandırılmıştır.

SONUÇ

Bu çalışma ile Türk ve Irak hukukunda evlenme yoluyla vatandaşlık kazanımı ele alınmış ve konu bağlamında iki ülkenin vatandaşlık hukuku karşılaştırılarak benzerlikler ile farklılıkların ortaya konulmasına gayret edilmiştir.

Araştırma sonucunda her iki ülke hukukunda da evlenme ile kazanılan vatandaşlığın geçerli evlilik akdine istinat edildiği görülmektedir. Ancak evlenme yolu ile kazanılan vatandaşlık bakımından benzer yönlerin yanı sıra farklı yönlerin de bulunduğu tespit edilmiştir.

Nitekim Türk hukukunda, kadın-erkek ayrımı yapılmaksızın yabancı eşlerin evlenme yoluyla Türk vatandaşlığını kazanabileceği kabul edilmiştir. Türk Vatandaşlık Kanunu'nun 16. maddesi, bir Türk vatandaşı ile en az üç yıldan beri evli olan ve evliliği devam eden yabancıların belirli şartlar altında Türk vatandaşlığını kazanabileceğini düzenlemektedir. Bu şartlar arasında aile birliği içinde yaşama, evlilik birliği ile bağdaşmayacak bir faaliyette bulunmama ve milli güvenlik ve kamu düzeni açısından engel teşkil edecek bir halin bulunmaması yer almaktadır. Türk kanun koyucu, cinsiyet eşitliğine dayalı vatandaşlık politikalarını benimseyerek, modern hukuk prensiplerine uygun düzenlemeler yapmıştır.

Irak hukukunda ise evlenme yoluyla vatandaşlık kazanımı, yalnızca yabancı uyruklu Müslüman kadın eşler için geçerli olup, yabancı erkek eşlere bu hak tanınmamıştır. Bu durumla ilgili olarak, Irak'ın geleneksel yapısının etkisinin devam ettiği söylenebilir. Irak Vatandaşlığı Kanunu'nda, yabancı uyruklu kadınların vatandaşlık kazanımı için belirli şartlar ve prosedürler öngörülmüş olup, bu şartlar Türkiye'den farklı olarak sadece kadınlara uygulanmaktadır.

Her iki ülkede de evlenme yoluyla vatandaşlık kazanımı belirli şartlara bağlı olup, bu şartlar arasında evliliğin belirli bir süre devam etmesi ve aile birliğinin korunması önemli yer tutmaktadır. Türk hukuku, evlenme yoluyla vatandaşlık kazanımında daha ayrıntılı ve katı düzenlemelere sahip iken, Irak hukuku ise daha genel düzenlemelerle süreci yürütmektedir. Bunun yanında Türk hukukunda, bir Türk vatandaşı ile evlenen yabancı eşlerin yerine getirmesi gereken koşullar da daha ayrıntılı düzenlenmiştir.

Irak hukukunda evlenme yoluyla vatandaşlık kazanımına ilişkin yasal düzenlemelerin daha detaylı ve güncel hâle getirilmesi, sürecin daha adil ve şeffaf işlemesine yardımcı olacaktır. Ayrıca, bu sürecin uluslararası hukuk normları ve sözleşmelere uygun şekilde yeniden düzenlenmesi uygulamada karşılaşılan sorunları da azaltabilecektir. Evlenme yoluyla vatandaşlık kazanan kişilerin topluma entegrasyonunu kolaylaştıracak politikaların geliştirilmesi de önemlidir, böylece yeni vatandaşların sosyal ve kültürel adaptasyon süreçleri desteklenebilmektedir.

Türk ve Irak hukukunda evlenme yoluyla vatandaşlık kazanımı, her iki ülkenin tarihsel, kültürel ve hukuki dinamikleri doğrultusunda önemli farklılıklar göstermektedir. Türk hukukunda cinsiyet eşitliğine dayalı uygulamalar modern hukuk prensiplerine uygun olarak düzenlenmişken, Irak hukukunda ise daha geleneksel ve cinsiyet ayrımcılığını gözetten bir yaklaşım benimsenmiştir. Bu tez, iki ülke arasındaki bu önemli farkları detaylı bir şekilde ele alarak, evlenme yoluyla vatandaşlık kazanımının hukuki boyutlarını ve sosyal etkilerini ortaya koymaktadır. Bu bağlamda, Türk hukukunda yabancı erkek ve kadın eşlerin evlenme yoluyla vatandaşlık kazanma imkânının varlığı, Türkiye'nin modern ve eşitlikçi vatandaşlık politikalarını gösterirken, Irak hukukunda sadece yabancı Müslüman kadın eşlerin evlenme yoluyla vatandaşlık kazanabilmesi, Irak'ın geleneksel yapısının bir yansımasıdır. Tezde ortaya konan benzerlik ve farklılıklar, Türk ve Irak hukukundaki evlenme yoluyla vatandaşlık kazanımı süreçlerinin karşılaştırmalı bir analizini sunmaktadır

Ayrıca IVK'da, evliliğin butlanı veya iptali gibi durumların evlenme yoluyla kazanılan vatandaşlığa etkisi düzenlenmemişken, Türk hukukunda ise bu konulara açıklık getirilerek herhangi bir tereddüde yer bırakılmamıştır. Nitekim bahsi geçen konularla ilgili IVK'nın gözden geçirilerek, Türk vatandaşlık hukukunda olduğu gibi, ayrıntılı düzenlemeye yer vermesi isabetli olacaktır.

Bunun yanında, mevcut coğrafi koşullar da göz önüne alındığında bölgenin savaş, göç vb. durumlara sıklıkla maruz kalması hasebiyle ilgili kanunda açık veya açıklanmamış hususların bulunması hem Irak devletinin sosyal yapısına hem de kültürel geçmişine zarar verecek unsurların ortaya çıkmasına sebep olabilir. Bu kapsamda IVK'nın vatandaşlık düzenlemesinin yeniden ele alınması gerektiği düşünülebilir. Bunun yanında IVK'da dini hükümler ile ilgili maddenin bulunması ve Müslümanlığın sıklıkla

dile getirilmesi devletin şeri hukuka göre yönetildiği izlenimini vermektedir. Bu sebeple, 26 sayılı IVK'nın ilgili maddelerinde yer alan Müslümanlık ile ilgili terimlerin yeniden gözden geçirilerek düzenlenmesinin isabetli olabileceği kanaatindeyiz.

KAYNAKÇA

- Ahmed Qismat Al-Jeddawi, Uluslararası Özel Hukuk, Vatandaşlık ve Yabancıların Statüsü, Dar Al-Nahda Al-Arabiyyah, Kahire, Cilt 1, 1979.
- Akıntürk, Turgut, Ateş, Derya, *Türk Medenî Hukuku – Aile Hukuku*, C. 2, Yenilenmiş 22. bs., İstanbul 2020.
- Ali Majeed Hakim, Al-Wajeez fi, *Irak Medeni Hukukunda Taahhüt Teorisi*, Yüksek Öğretim ve Bilimsel Araştırma Bakanlığı'nda basılmıştır. Irak 1980.
- Akıntürk, Turgut, *Türk Medeni Hukuku, Yeni Medeni Kanun'a Uygulanmış Aile Hukuku*, C.11, İstanbul 2002
- Akşahin Polat, Sibel, “Türk Hukukunda ve Mukayeseli Hukukta Evlilik Yoluyla Vatandaşlığın Kazanılması”, *Necmettin Erbakan Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 2019, 2(2), 184 - 200.
- Alibaba, Arzu, “Vatandaşlığın Kazanılmasına İlişkin Karşılaştırmalı Bir Çalışma: Avrupa Vatandaşlık Sözleşmesi ve KKTC Hukuku”, *Milletlerarası Hukuk ve Milletlerarası Özel Hukuk Bülteni*, 37(2), 2017.
- Ateş, Derya, “Özel Hukukun Bütünlüğü İlkesi ve Medeni Kanun’un 5. Maddesinin Aile Hukukundaki Uygulaması”. *İstanbul Hukuk Mecmuası*, 77(2), 2019.
- Ayan, Serkan, *Evlilik Birliğinin Korunması*, Ankara 2004.
- Aybay, Rona/Özbek, Nimet/Ersen Perçin, Gizem, *Vatandaşlık Hukuku*, Ankara 2019.
- Aybay, Rona, *Vatandaşlık Hukuku*, (3. Baskı), İ.B.Ü.Y., İstanbul 2008.
- Badr al-Din Abdel Moneim Shawqi, Vatandaşlık ve İkamet Hükümleri, 1. Baskı, yyy, 2010.
- Berki, Osman Fazıl, *Devletler Hususi Hukuku*, C. I, (7. Baskı), Ankara, 1970, [DHH].
- Berki, Osman Fazıl, “Türk Hukukunda Evlenmenin Tabiiyete Tesiri”, Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, 1945, 3(1), 46.
- Bozkurt, Gülnihal, “Türk Hukuk Tarihinde Azınlıklar”, *AÜHFD*, 43(1-4), 1993.
- Çelik, Neşe Baran, “Türk Vatandaşlığının Evlenme Yoluyla Kazanılmasında Başvuru Usulü”, *International Social Sciences and Education Conference*, 2018, 320–323.

- Çözme, Rıza Furkan, *Türk Vatandaşlığının Evlenme Yoluyla Kazanılması*, Ankara 2021.
- Dardağan Kibar, Esra, “Türk Vatandaşlık Mevzuatı ve Güncel Gelişmeler Işığında Vatandaşlığın Kanunîliği İlkesi”, *Milletlerarası Özel Hukukta Güncel Meseleler Sempozyumu* (18-20 Nisan 2018), (Ed. Vahit Doğan/Alper Çağrı Yılmaz/Lale Ayhan İzmirli), Ankara 2019, 3- 16.
- Doğan, Vahit/Yılmaz, Alper Çağrı/Ayhan İzmirli, Lale, *Türk Vatandaşlık Hukuku*, Yenilenmiş (19. Baskı), Ankara 2023.
- Ecemiş, Sercan, “Türk Vatandaşlığının Doğum Yeri (Ius Soli) Esasıyla Kazanılması”. *Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 25(1), 2023.
- Erdem, Bahadır, *Türk Vatandaşlık Hukuku*, 2. Baskı, İstanbul 2017 [Vatandaşlık].
- Erdem, Bahadır, “Vatandaşlık Kanunu Tasarısında Evlenme İle Türk Vatandaşlığının Kazanılmasına İlişkin Düzenleme”, *Türk Vatandaşlığı Kanunu Tasarısı Sempozyumu* (29 Şubat 2008), (Ed. Vahit Doğan/Feriha Bilge Tanrıbilir/Banu Şit), (Tasarı), Ankara 2008.
- Erkan, Mustafa, “Türk Vatandaşlığı Kanununda 7039 Sayılı Kanun İle Yapılan Değişikliklerin İncelenmesi”, *Milletlerarası Hukuk ve Milletlerarası Özel Hukuk Bülteni*, 39(2), 2019, 1-32 [7039 Sayılı Kanun].
- Erkan, Mustafa, “Türk Vatandaşlığının Sonradan Kazanılmasında ‘Millî Güvenlik’ ve ‘Kamu Düzeni’ Kavramlarının İncelenmesi”, *Milletlerarası Özel Hukukta Güncel Meseleler Sempozyumu*, 2019, (Ed. Vahit Doğan/Alper Çağrı Yılmaz/Lale Ayhan İzmirli), s. 17-38 [Millî Güvenlik].
- Erten, Rifat, “Evliliğin Butlanının Evlenme Nedeniyle Kazanılan Türk Vatandaşlığına Etkisi Hususunda Değerlendirmeler”, *TAAD*, Y.5, S. 19, 2014, 243–278 [Butlan].
- Erten, Rifat, “Türk Vatandaşlığı Kanunu Tasarısı’nın Türk Vatandaşlığının Kazanılmasına İlişkin Hükümleri Hakkında Değerlendirmeler”, *Ankara Barosu Dergisi*, Y.66, S.4, 2008, 36-61 [Tasarı].
- Esmâ bin Qasmiyeh. *Karma Evliliğin Etkileri*, Hukuk ve Siyaset Bilimi Fakültesi, Mohamed Boudiaf Üniversitesi, Cezayir 2018.

- Feyzioğlu, Feyzi Necmeddin, *Aile Hukuku Dersleri*, İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayınları, İstanbul 1971.
- Fişek, Hicri, *Anayasa ve Vatandaşlık*, Ankara 1961.
- Ganiyeva, Salimya, “Evlenme Yoluyla Vatandaşlığın Kazanılmasında Öngörülen Şartların Türk Vatandaşı Eşte Aranmasının Değerlendirilmesi”, *Selçuk Üniversitesi HFD*, 31 (4), s. 1537-1560.
- Giray, Faruk Kerem, “5901 Sayılı Türk Vatandaşlığı Kanunu Hakkında Değerlendirme”, *Galatasaray Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, (Prof. Dr. Atâ SAKMAR’a Armağan), S. 1, 2011, 381-402.
- Göğer, Erdoğan, *Türk Tâbiyet Hukuku*, (Dördüncü Bası), Sevinç Matbaası, Ankara 1979.
- Gümüş, Mustafa Alper, *Evliliğin Genel Hükümleri ve Mal Rejimleri, Teori ve Uygulamada* (Mal Rejimleri) (TMK M.185-281), Vedat Kitapçılık, İstanbul 2008.
- Gümüş, Mustafa Alper, *Türk Özel Hukuku: Aile Hukuku (Aile Hukuku)*, C. 3, Filiz Kitabevi, İstanbul 2023.
- Gümüşlü Tunçağıl, Gülce, Vatandaşlığa İlişkin Bazı Meseleler Hakkında Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi Kararları. *Public and Private International Law Bulletin*, 41(1), 2021, 99-127.
- Güngör, Gülin, *Tâbiyet Hukuku*, 8. bs., Yetkin Yayınları, Ankara 2020 [Tâbiyet].
- Güngör Gülin, “Avrupa Vatandaşlık Sözleşmesi”, Prof. Dr. Yılmaz Altuğ’ın Anısına Armağan, *Milletlerarası Hukuk ve Milletlerarası Özel Hukuk Bülteni*, 17-18(1-2), 1997-1998, 232 (Avrupa Vatandaşlık Sözleşmesi).
- Haider Hussain Kazem Al-Shammari, *Gerekli, İstenilen ve Alternatif Arasındaki Irak Kişisel Statü Yasası*, yyy, 203.
- Hatemi, Hüseyin ve Serozan, Rona, *Aile Hukuku*, Filiz Kitabevi, İstanbul 1993.
- İkizler, Metin, *Evlenmenin Hükümsüzlüğü*, Ankara 2012.
- Köprülü, Bülent, Kaneti, Selim, *Aile Hukuku*, (2. Baskı), İstanbul 1989.
- Küpe, Bahar, *Milletlerarası Özel Hukukta Şekil*, Adalet Yayınevi, Ankara 2021.

- Mazen Lilo Radi, “Vatandaşlık Anlaşmazlıklarının İncelenmesinde İdari Yargının Yargı Yetkisi”, *Hukuk Araştırmaları Dergisi*, Hukuk Araştırmaları Departmanı, Bilgelik Evi, Sayı 27, Bağdat, 2011.
- Mekengeç, Merve Acun, “Evlenme Yoluyla Türk Vatandaşlığının Kazanılmasında İdarenin Takdir Yetkisi”, *Public and Private International Law Bulletin*, 43(1), 2023.
- Nomer, Ergin, *Türk Vatandaşlık Hukuku*, (Yenilenmiş 26. Baskı), İstanbul 2019.
- Öztaş, Bilge, *Aile Hukuku*, (6. Baskı), Turhan Kitabevi, Ankara 2015.
- Polat, Ezgi Güzel, “Osmanlıdan Günümüze Vatandaşlık Anlayışı”, *Ankara Barosu Dergisi*, S. 3, 2011.
- Reçber, Kamuran, Özgenç, Zeynep, “5901 Sayılı Türk Vatandaşlık Kanunundaki Bazı Boşluklar”, *İÜHFD*, 74(1), 2016, 373-387.
- Ruhi, Ahmet Cemal, “Evlenme Yolu İle Türk Vatandaşlığının Kazanılması”, *Türk Vatandaşlığı Kanunu Tasarısı Sempozyumu (29 Şubat 2008)*, (Ed. Vahit Doğan/Feriha Bilge Tanrıbilir/Banu Şit), Ankara 2008, 107-117.
- Sakmar, Ata, “Kadınla Erkek Arasındaki Hukukî Eşitlik İlkesi ve Vatandaşlık Hukuku”, *İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası*, 44(1-4), 1978,s. 123-133.
- Sargın, Fügen, “Türk Vatandaşlığı Kanununda Değişiklik Yapan 2003 Tarihli ve 4866 Sayılı Kanun Kapsamında Bir Değerlendirme”, *AÜHFD*, 53(1), 2004, 27-63.
- Sirmen, Kâzım Sedat, “Eş Cinsel Birliktelikler ve Bunların Kanunlar İhtilafı Hukukunda Düzenlenmesi”, *AÜHFD*, 58(4), 2009, 825-880.
- Şit, Banu, “Modern Vatandaşlık Kavramına Bir Bakış”, *TBB Dergisi*, 2008.
- Tanrıbilir, Feriha Bilge, “Evlenme ve Vatandaşlık”, *Çankaya Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 5(1), 2020, 3019-3049 [Evlenme].
- Tanrıbilir, Feriha Bilge, “Türk Vatandaşlığı Kanunu Tasarısının Vatandaşlığın Kazanılmasına İlişkin Hükümleri”, *TBB*, S. 75, 2008, 27-62 [Tasarı].
- Tekinalp, Gülören, “Tâbiyetin Genel İlkeleri ve 1964 Tarihli Türk Vatandaşlık Kanunu”, *İÜHFD*, 23(1-4), 1973, 483-497.

- Tiryakioğlu, Bilgin, “Türk Vatandaşlığı Kanunu Tasarısına Göre Vatandaşlığın Yetkili Makam Kararıyla Kazanılması”, *Türk Vatandaşlığı Kanunu Tasarısı Sempozyumu (29 Şubat 2008)*, (Ed. Vahit DOĞAN/Feriha Bilge TANRIBİLİR/Banu ŞİT), Ankara 2008, 79-96.
- Tüzüner, Özlem, “Türk ve İslâm Hukuku Bakış Açısından Evlenmenin Hukukî Niteliği Hakkında Bir İnceleme”, *Ankara Barosu Dergisi*, S. 44, 2013.
- Uluocak, Nihal, *Türk Vatandaşlık Hukuku*, Filiz Kitabevi, Ankara 1986.
- Unat, İlhan, *Türk Vatandaşlık Hukuku (Metinler – Mahkeme Kararları)*, Ankara 1966.
- Velidedeoğlu, Hıfzı Veldet, *Türk Medeni Hukuku, C.II, Aile Hukuku*, 5. bs., İstanbul 1965.
- Yassin Taher Al-Yasiri, *Al-Wađi fi Sharh Irak Vatandaşlık Hukuku*, 5. Baskı, Al-Furat Press, Bağdat 2019.
- Younis Mahmoud Karim, *Irak vatandaşlık hukukunda vatandaşlığa kabul hükümleri*, Yüksek Lisans Tezi, Hukuk Fakültesi, Musul Üniversitesi.
- Zevkliler, Aydın, Ertaş, Şeref, Havutçu, Ayşe, Gürpınar, Damla, *Medeni Hukuk*, (7. Baskı), Ankara 2012.
- Zevkliler, Aydın, Acabey, Mehmet Beşir, Gökyayla, Kadir Emre, *Medenî Hukuk: Giriş-Başlangıç-Kişiler Hukuku-Aile Hukuku*, (6. Baskı), Seçkin Yayıncılık, Ankara 1999.

ÖZGEÇMİŞ

Kişisel Bilgiler	
Adı Soyadı	Arshed Hikmat Abdulhakeem ALKHALIDI
Doğum Yeri ve Tarihi	
Eğitim Durumu	
Lisans Öğrenimi	
Y. Lisans Öğrenimi	
Bildiği Yabancı Diller	
Bilimsel Faaliyetleri	
İş Deneyimi	
Stajlar	
Projeler	
Çalıştığı Kurumlar	
İletişim	
E-Posta Adresi	
Tarih	